

NEMZETI SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET
EFOP-1.9.4-VEKOP-16-2016-00001
„A SZOCIÁLIS ÁGAZAT MÓDSZERTANI ÉS INFORMÁCIÓS RENDSZEREINEK
MEGÚJÍTÁSA” C. KIEMELT PROJEKT

A javítóintézeti utánkövetés módszertanának kidolgozása és modellezése

Hatvani Erzsébet – Hegedűs Sándor – Oláh Péter – Zádorlaci Emília

EFOP-1.9.4-VEKOP-16-2016-0001 kiemelt projekt
Nemzeti Szociálpolitikai Intézet
Székhely: 1138 Budapest, Váci út 191.
Telephely: 1135 Budapest, Szegedi út 54. I.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalom

Alapvetések	4
A javítóintézetekről	6
A fiatalok büntetőjogi felelősségre vonásának és a javítóintézeti nevelésnek célja, a jogszabályok szerinti meghatározások	11
A javítóintézeti nevelés lehetőségei	11
A javítóintézeti fiatalokra jellemző szocializációs út.....	14
A javítóintézetek nevelési feladatai, lehetőségei.....	16
A Javítóintézeti utánkötés alapjai	17
A javítóintézetből való végleges és ideiglenes elbocsátás.....	17
A pártfogó felügyelői szolgálat munkájának és a javítóintézeti nevelésnek az összekapcsolódása..	19
Jogszabályokban meghatározott főbb pártfogói feladatok	23
Javítóintézeti utánkötés meghatározása, jogszabály szerinti előírás.....	24
Korábbi kutatási eredmények	26
Kerezsi Klára – Kó József: A fiatalok büntető igazságszolgáltatásának hatékonysága (2007) .	27
Hatvani Erzsébet – Papházi Tibor: Deviancia és szociális fogyatékoság. A javítóintézetekből elbocsátottak utánkötéses vizsgálatának lehetőségei, tapasztalatai (2003).....	29
Életkeretek a börtönön innen és túl - Szubjektív reszocializációs esélyek (Albert Fruzsina).....	30
Szabó Judit: Speciális prevenció és dezisztencia, doktori értekezés, 2015	31
„LÉPÉS-VÁLTÁS” pályázati program.....	35
Módszertani keretek és lehetőségek a javítóintézetből elbocsátottak utánkötéses vizsgálatára	36
Javasolt utánkötéses vizsgálat (modellprogram)	42
A modell program kipróbálása	44
Az ideiglenes elbocsátások végén a pártfogó felügyelők által küldött zárójelentések/tájékoztatások vizsgálata (1. módszer).....	44
A pártfogó felügyelőknek megküldött kérdőívek kitöltéséi hajlandóságának vizsgálata (2. módszer)	47
Megvalósítási lehetőségek (3. módszer). Fókusz csoportos interjú keretében vizsgálni a javítóintézetek munkatársainak és a pártfogó felügyelőknek a közreműködésével, hogy a Rendtartásban meghatározott utánkötés mennyire jellemző, mennyire lehet hatékony, milyen reális megvalósítási lehetőségei vannak és lehetnek.	52
Jogszabály jegyzék:	58
Jogszabályi kivonatok a javítóintézetekből elbocsátottak utánkötéses vizsgálatának lehetőségei tanulmányhoz	59
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.).....	59
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról (Bv.tv.)	59

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról	64
1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet a javítóintézetek rendtartásáról	65
8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről	66
Szakirodalom:.....	69
Mellékletek.....	71
1.sz. melléklet.....	71
2.sz. melléklet.....	77
3.sz. melléklet.....	81
4.sz. melléklet.....	82
5.sz. melléklet.....	83

Alapvetések

Az 1/2015.(I.14.) EMMI rendelet - a javítóintézetek rendtartásáról rendelkezik a fiatalkorú elbocsátottak utánkövetéséről. A jogszabály „kvázi” keret előírást tartalmaz, így annak végrehajtása, intézményspecifikus, függ attól, hogy a javítóintézetek a szakmai programjukban hogyan határozzák meg a feladataikat ezzel kapcsolatban. Jelenleg azt mondhatjuk, hogy éppen ezért a megvalósulás esetleges, tekintettel arra, hogy a megvalósítás módjára vonatkozóan egységes kidolgozott módszertan nem áll rendelkezésre. Az elbocsátott fiatalkorúak életkörülményeinek nyomon követésére kidolgozott módszertan nem csak a sikeres reszocializációt segítheti elő, hanem a javítóintézetek erre irányuló szakmai munkájának optimalizálását is, az utánkövetésből származó tapasztalatokból, az ebből meghatározható eredményességi mutatók és azok okai beazonosítása által.

A „javítóintézetből elbocsátottak utánkövetéses vizsgálata” lehetőségeinek felmérése több szempont feltérképezését indokolta, melyet e tanulmány foglal össze. Az elemzést követően egy modellprogram kerül bemutatásra, illetve ennek alapján a javítóintézetekben folytatott modellprogram kipróbálása eredményeinek bemutatása.

CÉL

Az elbocsátott fiatalkorúak és fiatal felnőttek életkörülményeinek nyomon követése, a javítóintézetek reszocializációra irányuló szakmai munkájának támogatása érdekében.

CÉLCSOPORT

Közvetlen célcsoport: a javítóintézetben dolgozó szakemberek.

Közvetett célcsoport: a javítóintézetben intézkedés alá vont, valamint az onnan elbocsátott fiatalkorúak.

A tanulmányban fontosnak láttuk bemutatni egyrészt a hatályos jogszabályok által ma Magyarországon működő javítóintézetek céljait, működési alapjait, azokat a tevékenységeket, melyek megalapozhatják azt, hogy a javítóintézetből elbocsátást követően a fiatalkorúak reintegrációja mennyire sikeres, illetve mennyire lehet sikeres támogató környezet esetén.

Másrészt be kívántuk mutatni, hogy az elmúlt évtizedekben az utánkövetés, mint lehetőség, mennyire jelent meg az intézmények mindennapjaiban, milyen kutatások, vizsgálatok születtek, azok milyen főbb megállapításokat tettek.

Ezt követően tér ki a tanulmány arra, hogy a hatályos jogszabályi környezetben milyen értelmezési lehetőségei vannak az „utánkövetéses vizsgálatnak”, továbbá arra, hogy az egyes értelmezési keretekben milyen lehetőségeket látunk egy vizsgálat, kutatás megvalósítására.

A tanulmány bemutatja továbbá, hogy a jelenlegi lehetőségek közül, milyen konkrét modell program kipróbálását láttuk megvalósíthatónak a javítóintézetek közreműködésével.

Végül az ajánlott program egy vizsgálat keretében kipróbálásra került, ennek eredményeivel zárul a tanulmány.

A javítóintézetekről

A destruktív gyermekkel kapcsolatban a részvét és a gondozás szükségszerűségének érzését általában megelőzi a harag és a felháborodás érzése. Kifejezetten így van ez a bűnelkövetővé vált gyerekek esetében, hiszen ők azok, akik e haragra vagy felháborodásra nyomós okot adnak az elkövetett cselekményekkel. A kriminalizálódás folyamatában többségük áldozattá is válik, viszont ez a tény csekély mértékben befolyásolja a velük szemben keletkezett érzéseket, segítő vagy támogató érdeklődésre alig számíthatnak. Minden időben voltak, vannak, és minden biztonnal lesznek segítők, akik gondozzák, gyógyítják azokat a megsérült gyerekeket, akiket a szülők, a nevelők és a társadalom részéről néha alig fékezhető indulatok érnek. A „jobb lenne, ha nem itt lennél” folyamatos üzenete a környezet részéről, és a „jobb lenne, ha nem itt lennék” érzés felismerése sajátos megküzdési helyzetbe állítja a gyerekeket. A tanulási, beilleszkedési, magatartási zavarok hátterében a részképességek hiánya, az iskolai teljesítmények fejlődésének zavarai, a hiperaktivitás és/vagy figyelemzavar, a fejlődés pervazív zavara mutatkozik. A zavarok halmozódása a bűnelkövetés lejtőjén, a veszélyeztetettség folyamatának dominálva, a peremhelyzeti küzdés, a hetero- és autoagresszív cselekvések sorozata serdülőkorra eljuttatja e gyerekeket a kriminalizálódásig. Ebben a sodrásban nincs számukra kapaszkodó, támasz és segítség. Környezetük már fél tőlük, nem pedig félti őket. Pszichés és mentális állapotuk folyamatosan gyengül. A rácsokon belül kényszer van. A javítóintézet rácsokkal zárt, Janus-arcú világ. (Szarka, 2020:52)

Az adekvát, jó büntetéssel kapcsolatban Nils Christie norvég kriminológus munkája meghatározó jelentőséggel bír. A fájdalom korlátai című írásában írja le, hogy a fájdalmat nem kell feltétlenül elkerülni, az nem feltétlenül rossz. Kimondja, hogy a probléma, a konfliktus, nem biztos, hogy rossz dolog. Christie szerint van olyan álláspont, mely úgy gondolja, hogy a fájdalom nemesít, az emberek érettebbé válnak tőle, újjászületnek, bölcsőbbek lesznek, s annak csillapodtával nagyobb örömet éreznek. Nils Christie álláspontja azonban az, hogy ha nem vagy biztos a dolгодban, akkor inkább ne okozz fájdalmat, és csak annyi fájdalmat okozz, amennyi elkerülhetetlen. Keresnünk kell az alternatív büntetéseket, a büntetés alternatíváit. A deviancia nagyrészt önkifejező jellegű: ügyetlen kísérlet arra, hogy a tettes közöljön valamit. Legyen hát a büntett valódi párbeszéd kiindulópontja, ne pedig hasonlóképpen szerencsétlen válasz egy adag fájdalom formájában. Olyan társadalmi rendszereket kell kialakítani, melyekben lehetővé válik a párbeszéd. (Nils Christie, 1991:12)

Amikor egy bűncselekmény elkövetése után megtörténik annak „megítélése”, az elkövető felelősségre vonása és a cselekmény súlyával arányos intézkedés elrendelése vagy büntetés kiszabása, fontos, hogy ezek végrehajtása lehetőséget teremtsen arra, hogy az elkövető „párbeszédet” kezdhessen önmagával a cselekményéért érzett felelősségérzet kialakításáért, a sértettel az általa okozott károk jóvátétele érdekében, és a reintegrációt segítő párbeszéd alakuljon ki a társadalommal, a közösséggel. Fontos, hogy a párbeszédre alkalmas társadalmi rendszerek a bűncselekményre adott válaszokhoz megfelelő intézmény és eszközrendszerrel rendelkezzenek.

Nem könnyű a gyakran látszólag könnyűnek talált feladat sem a benne „megítelt” főszereplőknek, sem azoknak, akik melléjük szegődnek ezen az úton, különösen nem, ha mindeközben nem csak elkövetők, hanem egyben fiatalok, jellemzőik alapján inkább azt mondhatjuk kamaszok, a szokásos életszakaszra jellemző súlyosabb terhekkel. Mit kezdjen velük a társadalom, a jogrendszer, a különböző intézményrendszerek, mit tehetnek a javítóintézetek?

Mind a társadalom egészének működésében, mind az egyén életében kiemelkedő jelentőségű, hogy az adott társadalmi jogrendszer miként ítéli meg a gyermek- és fiatalok által elkövetett bűncselekményeket, hogyan reagál ezekre, milyen intézményrendszert épít ki a bűnmegelőzésre, illetve a bűnisméltés megakadályozására. Mind a nemzetközi egyezmények, mind az Európai Unió által kötelezően meghatározott minimum sztenderdek, mind az ezeket követő hazai jogszabályok különös figyelmet fordítanak a fiatalok kezelésének speciális kérdéseire. Paradoxnak tűnhet, hogy ugyanaz a személy, aki ellen a büntetőeljárás folyik maga is segítségre szorulhat, sőt, hogy védelmét a társadalom éppen az ellene folyó igazságszolgáltatási folyamatban kell, hogy biztosítsa.

Ez a sajátos helyzet kívánja meg, hogy a gyermek, illetve fiatalkori bűnökre a büntető igazságszolgáltatás speciális választ adjon egy olyan eljárás keretében, amely lehetőség szerint nem stigmatizál, nem mélyíti el sem a fiatalkorúban, sem pedig a környezetében a bűnözői tudatot. A tett súlyával, a bűnösség mértékével arányos büntetést kell kiszabni, de el kell fogadni azt is, hogy ezzel az elvvel nem ellentétes az sem, mely szerint a bűnelkövetés nem mutatható be csak a cselekmény leírásával, hanem legalább ilyen fontos az elkövetők vizsgálata, az elkövető személyi adottságai, a bűncselekményt kiváltó motívumok, az azt lehetővé tévő körülmények, az a sajátos szocializációs út, amely az elkövetést megelőzte. Meghatározó és egyben a fiatalkorúak elleni eljárás sajátosságát is adja, hogy a fiatalkorú büntetőjogi felelősségre vonásának alapja – mely egyben az eltérést is jelenti – a fiatalkorú fejlődésben lévő személyisége.

A 2000-es években kiadott nemzetközi dokumentumok az alapvető jogi és intézményi keretek meghonosodását alapul véve a módszertani minimumok kialakításának irányába fordultak. Elsők között az „Európa Tanács R (2003) 20. sz. ajánlása a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről” kiemeli, hogy ahol lehetséges, a fiatalkorúra irányuló intervenciónak magában kell foglalnia az áldozataikra és az érintett közösségre irányuló kárhelyreállítást, a jóvátétel lehetőségét. A büntetőjogi beavatkozás végrehajtási helyszíne lehetőleg az érintett környezete legyen és nem szabadságelvonás, de szabadságelvonás esetén is szoros kell, hogy maradjon a kapcsolat a befogadás előtti környezettel. Az egyes beavatkozási formáknak közvetlenül az elkövetett cselekményre kell irányulniuk, fel kell tárni az elkövetés okait, és amennyire lehet, információkkal kell rendelkezni a hatékonyságukra vonatkozó tudományos bizonyítékokról (Lévay, 2005:21-28).

Hatékonyak tekinthető a beavatkozás, ha:

- a bűnelkövetői magatartással összefüggésben lévő kriminogén szükségleteket célozza meg (például gyenge szociális készségek, tanulmányi lemaradás, drog használat stb.);
- szoros összefüggés van a bűnisméltés kockázata és a beavatkozás természete, intenzitása és tartama között;
- figyelembe veszi az elkövető tanulási képességeit, lehetőségeit (strukturált, részvételen alapuló tanulási stílus);
- kognitív viselkedés-lélektani technikán alapul (szociális készségfejlesztés, indulatkezelés, problémamegoldó technikák);
- lehetőség szerint a közösségben hajtják végre, figyelembe veszi az elkövető otthoni környezetét;
- lehetőség szerint a szülőkre is kiterjeszti a felelősséget;
- speciális intézményrendszer kiépítése történik meg;
- biztosítja a fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer intézményei között és a fiatal korosztályok devianciájával foglalkozó gyermekjóléti, gyermekvédelmi, egyéb szociális-, kulturális- és oktatási, valamint egészségügyi intézmények közötti együttműködést. (Kovács, 2013:2-11)

A hatályos intézményrendszer jellemzői, feladatai

A 20. század elején kiformalódó kriminálpolitika a fiatalkorúak növekvő számú büntetőjogi normaszegését e transzfer helyzetben lévő korosztály szociológiai és pszichés problémájaként kezelte, s mint ilyen, sokkal inkább nevelő jellegű intézkedésekkel, mint büntetőjogi büntetéssel kívánta befolyásolni. Ennek megfelelően a büntetőjogi felelősségre vonás elsődleges céljának a nevelést tartotta, s ettől kezdve a fiatalkorúak szankciórendszerében központi helyet foglaltak el a nevelő intézkedések. (Kerecsi, 2007:36)

Legkorábbi előzményként beszélnünk kell a javítóintézeti nevelés kialakulását meghatározó két jelentős jogszabályról: a fiatalkorúak büntetőjogában kialakuló specialitások meghatározására az 1878. évi V. törvénycikk (Csemegi Kódex) és az 1908. évi XXXVI. törvénycikk (I. Büntetőnovella) volt. Az 1880. szeptember 1-jén hatályba léptetett 1878. évi V. törvénycikk elrendelte a fiatalkorú büntetettek részére a javítóintézetek felállítását: „A javító-intézetek igazgatója és felügyelő-személyzete tehát soha ne tévessze szem elől azt, hogy az intézet nem büntetés végrehajtásra rendelt hely s hogy ennél fogva az ifjak nem bűnhődés, hanem elhanyagolt vagy megromlott erkölcsaik megjavítása és fejlesztése végett vannak felügyeletükre és őrizetükre bízva. Azért ezek az ifjak nem is foglyoknak, hanem növendékeknek neveztetnek.” (Kun – Ládai, 1905:75.) A javítóintézetek létrehozásánál olyan bekerített, de nem börtönszerűen körül zárt terület létrehozására törekedtek, amelyen belül megvalósíthatóvá vált a családi nevelés.

Összességében véve elmondható, hogy büntetőjogi szempontból a fiatalkorúakkal kapcsolatban a következő álláspont alakult ki: a fiatalkorúakkal szemben a felnőttekétől eltérő bánásmódot kell alkalmazni.

A javítóintézetek működési feltételei, a jogszabályi, intézményi keretek az eltelt több mint 130 évben természetesen sokat változtak, de a legfőbb célkitűzés a nevelés eszméje és a hozzárendelt eszközök alapvetően azonos szakmai elveken alapulnak. Annak ellenére is megmaradt a fiatalkorúak esetében a nevelés alapeszméje, hogy közben az őket körülvevő igazságszolgáltatási rendszer és annak egészét jellemző elvek folyamatosan változtak, alakultak.

A fiatalkorúak igazságszolgáltatásának magyarországi történetében elmondható, hogy a két alapvető intézményi háttér a javítóintézeti rendszer, illetve a fiatalkorúak pártfogó felügyeletét biztosító intézmények jellemzően jelen voltak. A magyarországi szabályozás – a nem zárt intézményi elhelyezést hozó büntetések, intézkedések esetében – a fiatalkorúak ügyeiben a szankció mellé minden esetben kötelező módon, kvázi járulékos módon odahelyezi a pártfogó felügyelőt, aki a „próbaidőt” felügyeli, ezzel garanciális alapját adva a kiszabott büntetés, intézkedés hatékony megvalósulásának.

A javítóintézetek munkáját meghatározó 1978. évi Btk. hosszú ideig része volt a büntetőjognak (2013. július 1-jéig), amely a 14-18. életév között elkövetett cselekmények esetében, kizárólag a fiatalkorúak vonatkozásában alkalmazható intézkedéséként megtartotta a javítóintézeti nevelést. Közben a gyermeki jogok előtérbe kerülésével alapvetően szükségessé vált a reform, melyet a büntetőjogszabályok (Be., Btk.) módosításáról szóló 1995. évi XLI. törvény volt hivatva elvégezni.

Az 1995. évi törvénycsomag, az akkor hatályban lévő büntetőeljárás törvény és büntető törvénykönyv átfogó módosításával jelentősen megváltoztatta a javítóintézetek helyzetét az igazságszolgáltatásban, és megváltoztatta az ítélkezési gyakorlatot. Az 1995. évi módosítás azt tartalmazta, hogy a javítóintézeti nevelés tartamát a bíróság állapítja meg egy és három év közötti, határozott időtartamban, az előzetes letartóztatást az elrendelt javítóintézeti nevelésbe be kell számítani. A módosítások 1995. szeptember 1. napjával váltak hatályossá, illetve az előzetes letartóztatás (ma letartóztatás) végrehajtási helyéül a javítóintézetek 1996. május 1. napjától váltak fogadóképessé. Eszerint javítóintézetben kell letartóztatásban elhelyezni azt, akivel szemben a kiszabott intézkedés is várhatóan javítóintézeti nevelés lesz, de alkalmazhatja ezt az elhelyezési formát a bíróság súlyosabb bűncselekmények esetében is.

Az 1995. évi módosítás szerint a letartóztatás javítóintézetben történő végrehajtásának lehetősége, a jogszabályi és az intézményi háttér megteremtése azt a célt szolgálta, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben végrehajtott – főként hosszabb időtartamú – letartóztatás alatt nagy eséllyel kialakuló börtönártalmak elkerülhetőek legyenek. Figyelemmel a gyakran elhúzódó büntetőeljárásokra, így a hosszabb időtartamú szabadságelvonásra, ez bizonyosan nehezíti a reintegrációs folyamatot, növelve ezzel a bűnisméltés kockázatát. A letartóztatás javítóintézetben történő végrehajtási feltételeinek törvényi megteremtése továbbá lehetővé tette, hogy a már működő javítóintézeti eszközrendszer alkalmazható legyen – az időbeli és a jogszabályi korlátokat figyelembe véve – a letartóztatás ideje alatt is.

2013. július 1-jétől lépett hatályba a 2012. évi C. törvény a Büntetőtörvénykönyvről, amely még nagyobb feladatot ró a javítóintézetekre, még hangsúlyosabbá teszi szerepüket a fiatalok igazságszolgáltatásában. Néhány, a Btk.-ban meghatározott súlyosabb bűncselekmény esetében a gyermekkorú elkövető felelősségre vonható (emberölés, az erős felindulásban elkövetett emberölés, a testi sértés, ha életveszélyt vagy halált okozott, a rablás és a kifosztás, terrorcselekmény), ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással. Esetükben a cselekmény elkövetése után a bíróság élhet a letartóztatás jogintézményével, illetve büntetést vagy intézkedést szabhat ki. A szankciók körében azonban nem alkalmazható szabadságvesztés és az egyéb büntetési, intézkedési nemek közül a javítóintézeti nevelés a preferált. A javítóintézeti nevelés kiszabható időtartama is változott, 3 év helyett már maximum 4 éves időtartamban is kiszabható. Ezzel összhangban a javítóintézeti nevelés már nem a 19. életévig, hanem maximum a 21. életévig tarthat.

Az új rendelkezések – amellett, hogy a fiatalabb korosztály büntethetőségét tartják szükségesnek a súlyosabb elkövetések esetében – a korábbinál még nagyobb hangsúlyt adnak a javítóintézeti nevelés lehetőségének és jelentőségének, nagymértékben szélesítve a befogadható korosztályt. Ez még inkább fokozza a javítóintézeteknek a fentiekben már meghatározott felelősségét a gyermekkorú, de már a fiatal felnőtt korosztály társadalmi reintegrációjának támogatásában is.

Magyarországon – a gyermek- és ifjúságvédelemért felelős miniszter irányítása alatt – a fiatalok befogadására létesített javítóintézetek:

- az Aszódi Javítóintézet jogerősen javítóintézeti nevelésre utalt fiúknak (160 fő),
- a Debreceni Javítóintézet letartóztatott és javítóintézeti nevelésre utalt fiúknak (140 fő),
- a Nagykanizsai Javítóintézet letartóztatott és javítóintézeti nevelésre utalt fiúknak (108 fő)
- a Budapesti Javítóintézet letartóztatott fiúknak (100 fő),
- és a Rákospalotai Javítóintézet javítóintézeti nevelésre utalt és letartóztatott lányoknak, továbbá ez az intézmény anya-gyermek együttes elhelyezést is biztosít (60 fő).

A javítóintézetek többsége rendelkezik utógondozói férőhely biztosításának jogosultságával is. A kibővült intézményi lehetőségek ma – a különböző formákat összegezve – 568 fő befogadására alkalmasak.

A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségre vonásának és a javítóintézeti nevelésnek célja, a jogszabályok szerinti meghatározások

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.):

106. § (1) A fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.

(2) Fiatalkorúval szemben büntetést akkor kell kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető. Azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be, csak intézkedés alkalmazható.

(3) Fiatalkorúval szemben szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy szabadságelvonással járó büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el.

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról (Bv.tv.)

344. § A javítóintézetben folyó nevelés célja a fiatalkorú társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottsága, szakmai képzettsége fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítése.

A javítóintézeti nevelés lehetőségei

A javítóintézetek szakmai programjai két alapelvből indulnak ki: a gyermeki jogok figyelembevétele mellett az egyénre szabott személyiségfejlesztés kap kiemelt szerepet az intézetek pedagógiai munkájában.

A javítóintézetben folyó nevelés célja a fiatalkorú társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottságának, szakmai képzettségének fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítés. Az intézetben olyan kompenzáló és korrigáló nevelést kell biztosítani, amely egyidejűleg törekszik a fiatalkorú megelőző életútja hiányainak pótlására és a bűnelkövetése hátterében rejlő hibás viszonyulási rendszer kijavítására. A fejlesztési tevékenységet meghatározza, hogy a fiatalok megelőző életútjukon a deviáns karrier milyen szintjére jutottak el, milyen mértékű személyiségük érzelmi – akarati sérülése, személyiségükre milyen ártalmak hatottak, milyen a bekerülés előtti, az őket idebocsátó, majd a kikerülés utáni fogadó társadalmi környezet. A pedagógiai munka középpontjában a reszocializációs, reintegrációs tevékenység áll, mert a fiatalok esetében az elsődleges szocializációs folyamat részben, vagy egészen sikertelen volt, illetve sok esetben egy deviáns kultúrához való sikeres szocializációt jelent.

A javítóintézetek missziója is ezen célok esszenciája, melyet a 2015. évben, a Nagykanizsai Javítóintézet megnyitásához készült szakmai sztenderd kialakítása során és a javítóintézetek által aláírt együttműködési megállapodással a javítóintézetek vezetői és munkatársai közösen magukénak vallanak:

A javítóintézet a gyermekvédelmi ellátás rendszeréhez kapcsolódva a befogadott fiatalok bűnelkövetők emberi méltóságának tiszteletben tartásával és életkori szükségleteinek figyelembevételével olyan kompenzáló és korrigáló nevelést folytat, amellyel egyidejűleg törekszik a megelőző életút hiányainak pótlására és a bűnelkövetés hátterében rejlő hibás viszonyulási rendszer kijavítására a bűnisméltés megelőzése és a sikeres társadalmi beilleszkedés elősegítése érdekében.

(Standardizáló munkacsoport, 2015.)

A javítóintézeti nevelés ezáltal válik egyfajta szocializációs moratóriummá a fiatal számára. A moratórium folyamatában a „kell”, azaz a kötelezett jelenlét kényszerétől a „lehet”, vagyis az együttműködés lehetőségének felismerésén és vállalásán át a „szeretném”, vagyis a motiváltság hatásához érkezve előidézhető a változás, a társadalmilag elfogadható alkalmazkodás, a visszatérésre való felkészülés. Az elköszönés az intézettől és a visszatérés oda, ahonnan bekerült, a fiatal és szűkebb környezete számára egyaránt teher és felelősség. Ekkor emlékké formálódik az intézet, történetté a nevelő hatás, s feladattá válik a hazatérés. (Szarka, 2020:55)

A közösségi szankciók jellemzője, de a javítóintézeti nevelés alkalmazása esetében is a döntés lényege éppen az, hogy a kiszabott szankció a fiatalok elkövetőit aktivitásra készítse: ne passzív „elszenvedője” legyen csak a büntetésnek, hanem szembesüljön tettének következményeivel, magatartása, életvitele olyan módon változzon, hogy esélye legyen az újabb bűnelkövetés megelőzésére. Ezen elvárásoknak megfelelés nem működik a gyakorlatban, ha a kontrollelemek nincsenek kellő arányban a támogató funkcióval.

Kemshall a közösségi büntetések modern eszközeit is a felelőssé tevés (responsibilisation) rendszerében értelmezi. Míg korábban a büntető igazságszolgáltatás kizárólagos célja az elítéltek kívülről való fegyelmezése, folyamatos felügyelet alatt tartása volt, addig a mai büntető eszközök az egyén önszabályozását kívánják elérni. Kemshall szerint a kognitív-behaviorista programok különösen alkalmasak erre, hiszen az egyének viselkedésének és gondolkodásának átstrukturálására irányulnak. Ezek a foglalkozások az erkölcsi érvelésre, a probléma-megoldó készségekre, az önmenedzselésre (self-management), a kognitív önkontrollra, a különféle szociális készségekre koncentrálnak. Hangsúlyt kap a motiváció, a kliens bevonása, aktív részvétele, az eszközök már nem csak a kényszerítésen alapulnak (Bogschütz – Kóta – Velez, 2009:197-232).

Ugyanerre az elvre épül a helyreállító igazságszolgáltatás, amely végképp kerüli a direkt eszközöket és a közösségi kapcsolatok helyreállítását magára a közösségre bízva, az igazságszolgáltatás képviselője a facilitatori szerepet látja el. A helyreállító igazságszolgáltatási koncepció is az egyéni felelősségvállalást helyezi középpontjába, amit a bűncselekmény következményeivel, a sértett érzelmeivel való szembesüléssel együtt járónak feltételez.

A fentiek szerint a javítóintézetekben hosszú évek óta az egyik legfontosabb követelmény, hogy a törvényben megfogalmazott büntetési célok mellett megjelenő nevelési követelményeknek minél hatékonyabb eszközökkel tudjon megfelelni, illetve minél célirányosabb tevékenységet tudjon folytatni, hogy az elbocsátott fiatalok reintegrációja sikeres legyen. Az elmúlt évek követelményei szerint ez a feladat egyre nehezebbé vált tekintettel arra, hogy a fiatalok iskolázottsági szintje alacsony, a befogadás előtti környezet deprivációs szintje emelkedett. Bizonyossá vált, hogy a hagyományos eszközök mellett a fiataloknak más típusú képzésekkel alkalmazhatóbbá kell tenni a tudását (Hegedűs, 2010b:51-63).

Ebbe beletartozik a fiatalok szociális készségeinek fejlesztése, intenzív része a társas kapcsolatok erősítése, a közösségi aktivitás erősítése, a különböző kognitív- behaviorista programok, a humán tőke növelésére irányuló beavatkozások. Azok a programok számíthatnak nagyobb sikerre, amelyek komplex módon, egyidejűleg több kockázati tényezőt megcélözva kívánnak eredményt elérni. Elmondható, hogy a kedvezőtlen környezeti tényezők, elsősorban a biztonságihiányos családi kötelék, negatív énképet, szorongásra való hajlamot, akár impulzivitást, kontrollálatlan viselkedést, a késleltetés képességének hiányát eredményezheti, ami mind hajlamosít magatartási problémák kialakulására, bűncselekmény elkövetésére és közvetlen vagy közvetett módon vezethet az áldozati szerephez.

A gyermekkorúak/fiatalkorúak deviáns viselkedésének kialakulási folyamata és az ebben érvényesülő kockázati tényezők alapján a fiatalokra irányuló programok alapvető célja az, hogy mérsékelje a kockázati és erősítse a proaktív tényezőket, illetve pozitívan befolyásolja a fiatal fejlődésének folyamatát és gátolja a súlyosabb lépcsőfokra való továbblépést. A protektív tényező fogalma egyrészt azokat a tényezőket jelöli, amelyek az egyént normakonform viselkedésre ösztönzik (ebben az értelemben gyakorlatilag a kockázati tényezők ellentétjeiről van szó), másrészt az életút vagy a személyiség olyan elemeit, amelyek – mintegy „pufferhatást” kifejtve – a kockázati tényezők kedvezőtlen hatását tompítják. Ezek azok az elemek, amelyekre a bűnmegelőzés építhet. Az Európa Tanács ajánlása a következő területeken javasolja a protektív tényezők hatásának erősítését (Borbíró, 2009:111-140):

- szociális, együttműködési és kognitív képességek javítása;
- szülő-gyermek kapcsolat javítása, egyértelmű, de nem önkényes szabályok;
- befogadó iskolai környezet, jelen esetben „intézeti”, „intézményi” sokirányú lehetőség a fiataloknak sikerélmény elérésére;
- közösségi kötődések javítása.

Összességében elmondhatjuk, hogy a programok célja az, hogy ezek által a fiatalok olyan tapasztalatokra, ismeretekre tegyenek szert, amelyeket eredményesen tudnak használni konfliktus- és problémahelyzetekben, illetve amikor negatív (kortárs)hatásoknak vannak kitéve. A fiatalok azoknak az értékeknek és tulajdonságoknak az energiáit, amelyeket eddig normaszegő cselekvésekben mutattak meg, képesek legyenek áthelyezni egy konstruktív viselkedési struktúrába. Ismerjék fel erősségeiket, képességeiket, lehetőségeiket, amelyekre építve pozitív célokat tudnak meghatározni. Így lehetőség nyílik megtapasztalni a döntéseik következményeit, a helyzetekben megjelenő érzelmeket, és a cselekedeteiket irányító értékeket.

Az elsődleges bűnmegelőzési célok mellett elmondható, hogy a harmadlagos bűnmegelőzési eszköztár bővítése és a folyamatos, magas színvonalon történő működtetése hozhat tartós eredményeket. Ehhez alapvető a bűnelkövető fiatalokkal közvetlenül foglalkozó javítóintézetek kiegyensúlyozott működése, melynek egyik feltétele, hogy a javítóintézetek munkatársai rendelkezzenek a speciális szaktudással. Azon, az egyezmények által együttműködési kötelezésre hívott intézményekben, ahol a fiatalokú elkövetőkkel is foglalkoznak (pártfogó felügyelet, rendőrség, bíróság, ügyészség) megmaradjon vagy erősödjön a speciális szaktudás, a struktúrán belüli differenciálási lehetőség. Fontos az új kihívásokra reagáló, ma is megjelenő speciális programok folyamatos, állandó elérhetőséggel való működése (agresszió-helyettesítő tréning, szociális készségfejlesztések, élménypedagógia, művészetterápiák, drámapedagógia, stb.).

A Gyermekjogi Egyezményben deklarált cél, mely szerint minden esetben a gyermek mindenképp felett álló/legjobb érdekének megjelenése szükséges, a büntetőjog területén is értelmezhető. A legjobban akkor szolgáljuk a célt, ha risk-need- responsivity modellje (RNR) (kockázat – szükséglet – reagálóképesség) szerint a differenciált beavatkozás intenzitását a felmért kockázathoz igazítjuk, a kriminogén szükségletekre reagálunk, figyelembe vesszük a fiatalokú reagálóképességét, kellően individualizáljuk az egyébként intézményes keretbe „zárt” válaszainkat.

[A javítóintézeti fiatalokúakra jellemző szocializációs út](#)

A korábbi években befogadott fiatalokkal történt összehasonlításban feltűnően nőtt az alulsocializáltak száma, a szociális érettség színvonala sokszor a 9-10 éves életkort is alig éri el, szignifikáns emelkedést mutat a hátrányos körülmények között nevelkedettek száma, akik az intézetekbe történő befogadásuk alkalmával elemi szintű szociokulturális és etnikai kulturális ismeretekkel is hiányos állapotban érkeznek. Az elvégzett iskolai osztályfokok száma, az értelmi színvonal alacsony, a tanulási képesség miatt sikertelen fiatalok száma nőtt, közülük kevesen kaptak szakszerű segítséget. Ugrásszerűen megnőtt azoknak a fiatalokúknak száma is, akik a kilencedik, tizedik osztályfokból maradtak ki hirtelen.

A nyelvi kifejező készség a konkrét nyelvi fogalmak szintjén, az értés – megértés vonatkozásában hézagos, nyelvek közé szorulnak véleményezhető a növendékek egy része, külön szemantikai foglalkozásokat igényel.

Életút-elemzésekben megragadható a magatartási problémák első fázisa, s az is, hogy a fiatal a szükségletének megfelelő szakmai segítségben nem részesült sem szakembertől, sem intézménytől. Előfordul, hogy nevelésbe vételére kerül sor ugyan, de rövid időn belül hazaviszi a család. Ez a gyakorlatban, azt jelenti, hogy néhány hét alatt, amíg a lakásotthonban/gyermekotthonban volt a gyermek, jelentős változás nem történhetett vele és tulajdonképpen ez már nem is várható a gyermek magatartásában. A valóságban ugyanoda helyeződik vissza, ahol nem tudták, (különbéle okokból) problémáját eredményesen kezelni. (Hatvani-Juhász-Zámbori, 2015: 45-50)

Diagnosztika alapján feltárt területek

Szociális háttér

- Többségükben halmozottan hátrányos helyzetűek.
- A családi érzelmi dinamikában biztonságos kapcsolásági pontok, stabil rögzítő személyek hiányoznak, vagy instabilak.
- A serdülőkorú fiatalok autonóm törekvéseit kellő kontroll nem segíti a befogadás előtti nevelési környezetben. (elhanyagolás, kivonja magát a felügyelet alól stb.)
- A családban, a rokonságban a drogfogyasztás által több, általában életkori közelséget mutató személyek is érintettek.
- A szülők jelentős hányada szenvedélyes dohányos, illetve évek óta alkoholizáló életmódot folytat.
- A drogfogyasztás mellett gyakori az antiszociális életvitel, a kriminogén fertőzöttség.

A szülők, de különösen az egyedülálló szülők a napi megélhetéssel leterhelten idő hiányában, saját érzelmi ellehetetlenüléséből adódóan nem képesek kellő törődést, támaszt nyújtani a serdülő fiatalnak.

Ennek hiányában a serdülő saját, (olykor idősebb) hasonló sorsú társakhoz sodródva keresi a kompenzálás lehetőségeit. A serdülés „elgyengíti” a személyiséget és minden irányba nyitottá teszi, így a különféle devianciák kialakulása felé is.

Szomatikus állapot

Fizikális ápolatlanság, esetleges bizarr külsőségek figyelhetők meg. Öltözékeikkel is jelzik a deviáns, kábítószer használó csoportokhoz tartozást.

- A drogfajtaiktól, adagolástól függően testi lesoványodás, sápadtság jellemző.
- A befogadott, különösen a szintetikus drogokat fogyasztó növendékek fogazata rendkívül rossz, immunrendszerük gyenge, fogékonyak a különféle fertőzésekre.

A pszichés állapot jellemzői

- A bűnelkövető magatartást és a szer kipróbálását, alkalmankénti használatát produkáló fiatalok közül többen már a droghoz nyúlás kezdete előtti években is problémás magatartásúak.
- A belső szabályozó mechanizmusok fejletlensége. Gyermekkori fejlődési zavar fel nem ismerésére kezeletlenségére utaló fixációs pontokkal. Alacsonyfokú pszichés teherbírás és frusztráció tűrés.
- Az érzelmi- indulati labilitás szcénikus megnyilvánulásai.
- A sodorhatóság, mint az én határok gyengeségének tünete.
- Nehezített unalomtűrés.
- Fokozott izgaloméhség, örömkérés.
- A szellemi és figyelmi fáradékonyság, a feltűnően csapongó érdeklődés és az érdeklődés hiány szintén megfigyelhető.
- Az érzelmi indulati állapotok hullámlása mellett az erkölcsi érzelmek alig észlelhetők még alacsony szinten is differenciálatlanok.

- Együttérzésre a befogadás után még hosszú ideig nehezen mozdíthatóak.
- A viselkedésben nyugtalanság, passzivitásra hajlás alternál.
- Igényük a hosszabb orientációs szakasz a beilleszkedésben.
- A szabályok iránt közömbösek, elutasítóak lehetnek, a pszichés állapot gyakran nem teszi lehetővé azok emlékezetbe vésését sem.

A javítóintézetek nevelési feladatai, lehetőségei

Nevelési – gondozási – fejlesztési feladatok:

- Szocializációs szint emelése, szocializációs hiányok pótlása
- Kulturáltsági szint emelése
- Családi életre nevelés
- Munkavégzéshez szükséges készségek fejlesztése
- Tanulási elmaradások pótlása, tanulási képesség fejlesztése, új ismeretek nyújtása,
- Az erkölcsi fejlődés segítése
- Egészséges életmódra nevelés
- Kommunikációs szint emelése
- Felelősségvállalás erősítése az elkövetett bűncselekménnyel kapcsolatban
- Ún. harmadlagos, az ismételt elkövetés esélyét csökkentő bűnmegelőzés

Nevelési-gondozási- fejlesztési feladatok színterei:

- Javítóintézeti nevelésre utalt fiatalok csoportjai
- Letartóztatásba helyezett fiatalok csoportjai
- Növendékügyi egység
- Oktatási és Képzési Egység
- Munkafoglalkozás
- Szabadidős tevékenységek
- Szakkörök
- Egészségügyi ellátás
- Pszichológiai és mentálhigiénés ellátás
- Vallásgyakorlás
- Elbocsátott fiatalok utógondozási részlege
- Utógondozás
- Utánkövetés

A Javítóintézeti utánkövetés alapjai

A javítóintézetből való végleges és ideiglenes elbocsátás

A javítóintézetből való végleges és ideiglenes elbocsátás jogi követelményeit a Btk. és a Bv. tv. határozza meg.

A javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás jogintézménye, hasonlóan a feltételes szabadságra bocsátás intézményéhez a társadalomba való fokozatos visszavezetés céljából jött létre. A javítóintézetekben és börtönvilágban, a szlengben, „kedvezménynek” nevezik. A szabad életbe történő beilleszkedés elősegítése érdekében alakult ki, egyúttal „próbatételt” is jelent a fiatalok számára.

A fiatalok esetében azzal, hogy ez kötelezően minden esetben pártfogó felügyelettel jár, így ez ténylegesen egy „próbaidőt” jelent, melyet kontrollal és támogatással tölt a növendék. A próbaidő abban áll, hogy amennyiben a fiatalok újabb bűncselekményt nem követ el és a számára előírt – általános és külön – magatartási szabályokat megtartja, a javítóintézeti nevelés hátralévő részét nem kell letöltenie, ugyanakkor az eredménytelen ideiglenes elbocsátás nem számít be a javítóintézeti nevelés tartamába. A jogintézmény a kriminálpedagógia kiemelkedő eszközei közé sorolható, hiszen mind a javítóintézetben, mind a próbaidő alatt jogkövető magatartásra, a változásra ösztönzi a fiatalokat.

A fiatalok akkor mehetnek ideiglenes elbocsátással el a javítóintézetből, ha eltelt az ítéletben meghatározott minimális tartam, illetve a javítóintézeti nevelés alatt megfelelő a jogszabályok és az intézmény által elvárt magatartást tanúsított. Általában elvárt, hogy kialakuljon benne a készség a törvénytisztelő életmód folytatására, bűncselekményével szembenézzen és alaposan feltehető legyen, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető. A változásokat az intézmények általában a tanulmányi előremenetel eredményeivel, a megfelelő magatartással, az intézményből szökések mellőzésével, újabb bűnelkövetés hiányával szokták mérni. E feltételek közül az ítéletben meghatározott minimális tartam kivételével a többi feltétel fennállásának mérlegelése a büntetés-végrehajtási bíró jogkörébe tartozik, aki a javítóintézet (Intézeti Tanács) előterjesztése alapján, a fiatalok meghallgatását követően hozza meg a döntését. A fiatalok esetében különös jelentőséggel bír, hogy az ideiglenes elbocsátást követően hova távozik, ki az, aki a befogadását vállalja és a próbaidő alatt egy biztos háttérrel nyújt számára. Fokozott jelentőségű ez amennyiben még kiskorú a növendék, mely esetben meghatározó, hogy ki a törvényes képviselő, hatályosan nevelésbe vett-e a fiatalok vagy családba távozik.

Btk.

121. § (1) Javítóintézeti nevelés elrendelése esetén a bíróság megállapítja, hogy a fiatalok a javítóintézeti nevelés felének letöltése után ideiglenesen elbocsátható az intézetből, ha

- a) legalább egy évet eltöltött az intézetben, és
- b) alaposan feltehető, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető.

(2) Az ideiglenes elbocsátás tartama azonos a javítóintézeti nevelés hátralévő részével, de legalább egy év.

Bv. tv.

380. § (1) A fiatalkorút a Btk. 121. § (1) bekezdésében foglalt feltételek fennállása esetén a javítóintézetből ideiglenesen el kell bocsátani, ha a javítóintézeti nevelés alatti magatartására tekintettel alaposan feltehető, hogy a fiatalkorú helyes irányú fejlődése a javítóintézeti elhelyezés nélkül is elérhető. A bíróság az ideiglenes elbocsátással egyidejűleg a fiatalkorút pártfogó felügyelet alá helyezi.

(2) Kizárt az ideiglenes elbocsátása annak a fiatalkorúnak, akinek a fegyelmi felelősségét a javítóintézet engedély nélküli elhagyása miatt legalább három alkalommal megállapították. Kivételesen, a fiatalkorú megváltozott magatartására figyelemmel, az intézeti tanácsnak az ideiglenes elbocsátás esedékessége előtt két hónappal megtett előterjesztése alapján a büntetés-végrehajtási bíró dönthet a fiatalkorú ideiglenes elbocsátásáról. Ilyen kérelemmel a fiatalkorú, a védője és a törvényes képviselője is élhet.

(3) Az ideiglenes elbocsátásra, annak esedékességét megelőző két hónappal, az intézeti tanács tesz előterjesztést a büntetés-végrehajtási bírónak. Az előterjesztéshez a nevelő és a pszichológus véleményét mellékelni kell. Az előterjesztésben javaslatot kell tenni az ideiglenes elbocsátás időpontjára és arra, hogy a pártfogó felügyelet alatt milyen külön magatartási szabályok megállapítása segítené a fiatalkorú helyes irányú fejlődését.

(4) Az ideiglenes elbocsátás véglegessé válik, ha a fiatalkorú annak tartama alatt betölti a huszonegyedik életévét.

(5) A javítóintézet a fiatalkorú ideiglenes elbocsátásának várható időpontjáról legalább két hónappal korábban értesíti a fiatalkorú lakcíme, illetve tényleges tartózkodási helye szerint illetékes pártfogó felügyelői szolgálatot, és a pártfogó felügyelővel együttműködve előkészíti az ideiglenes elbocsátást.

(6) Az ideiglenes elbocsátás előkészítése során

a) a javítóintézet annak esedékessége előtt legalább három hónappal a külön magatartási szabályok előírása érdekében a büntetés-végrehajtási bírónál pártfogó felügyelői vélemény beszerzésére javaslatot tehet,

b) a fiatalkorú családját, gondozását ellátó nagykorú személyt fel kell készíteni a fiatalkorú visszafogadására, vagy ha a családba való visszatérés nem lehetséges, megfelelő elhelyezéséről kell gondoskodni, nagykorúsága elérése esetén elő kell segíteni, hogy - legalább - lakhatása biztosítva legyen,

c) elő kell segíteni továbbá azt, hogy a fiatalkorú folytathassa tanulmányait vagy munkába álljon.

(7) A pártfogó felügyelő az (5) bekezdés szerinti értesítés időpontjától kezdődően a fiatalkorúval rendszeres kapcsolatot tarthat.

381. § (1) Az ideiglenes elbocsátást meg kell szüntetni, ha a fiatalkorú a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi. Ha a magatartási szabályok megszegése miatt az ideiglenes elbocsátás megszüntetésének lehet helye, a pártfogó felügyelő vagy a rendőrség - a pártfogó felügyelő egyidejű értesítése mellett - a bizonyítási eszközök megjelölésével a megszüntetés érdekében az ügyészséghez fordul.

(2) Ha az ideiglenesen elbocsátott fiatalkorú javítóintézeti nevelésének folytatását vagy ideiglenes fogamatba vételét rendelték el, a fiatalkorút az az intézet fogadja vissza, amelyikből elbocsátották.

382. § (1) Ha a fiatalkorú a huszonegyedik életévét betöltötte, az igazgató a javítóintézetből elbocsátja.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott eseteken kívül megszűnik a javítóintézeti nevelés, ha

a) a bíróság által meghatározott tartama letelt,

b) a fiatalkorút a javítóintézeti nevelés tartama alatt szabadságvesztésre ítélik (Btk. 122. §).

(3) A végleges elbocsátás várható időpontja előtt a javítóintézet - a gyermekjóléti szolgálat segítségével - előkészíti, megszervezi és segíti a fiatalkorú családjába való visszatérését, vagy ha ez nem lehetséges, önálló életének megkezdését, munkaerő-piaci elhelyezkedését, szükség esetén átképzését. A családjába visszatérni nem tudó fiatalkorú részére a javítóintézet lakhatási lehetőséget keres.

A pártfogó felügyelői szolgálat munkájának és a javítóintézeti nevelésnek az összekapcsolódása

A javítóintézetekbe letartóztatásba vagy javítóintézeti nevelésre kerülő fiatalkorúak, illetve az őket befogadó intézmények a fiatalkorú büntető ügye miatt kapcsolatban áll(hat)nak a pártfogó felügyelői szolgálattal. A büntetőügy lehet azonos azzal az ügygel, amely miatt a fiatalkorú letartóztatását elrendelték, illetve többségében olyan eljárás, amely nem az aktuális javítóintézeti elhelyezés, akár letartóztatás, akár javítóintézeti nevelés alapját szolgálja.

Lényeges elem, hogy a fiatalkorú reintegrációs folyamatát egységes szemlélettel kezeljük, így ebben az érintett intézményeknek, hatóságoknak együtt kell működniük. Az együttműködés fokozottan érinti a javítóintézeteket és a pártfogó felügyelői szolgálatot, tekintettel arra, hogy a bűnelkövető fiatalkorúak esetében a reintegrációs támogatás két legalapvetőbb intézményei ezek.

A pártfogó felügyelői szolgálatok a megyei(fővárosi) kormányhivatalok szakigazgatási rendszeréhez tartoznak, a hatósági főosztályok vagy a gyámügyi és igazságügyi főosztályok önálló egységeként működnek. Az Igazságügyi Minisztérium felel a módszertani kérdésekért, az ellenőrzésekért, a pártfogó felügyelők képzéséért.

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat alaptevékenységei

1. Megelőző pártfogolás a gyermekkorúak és a fiatalkorúak esetében indult szabálysértési és büntetőeljárású ügyekben.

2. Az ügyészégi és a bírói döntéshozatal előkészítése keretében: környezettanulmány, (összegző) pártfogó felügyelői vélemény készítése.

3. A szabadságvesztés, szabadság elvonás kiváltására alkalmas, részben diverziós eszközök, közösségi, alternatív szankciók végrehajtása során, felnőtt- és fiatalkorú elkövetők pártfogó felügyeletének ellátása felfüggesztett ügyészi intézkedés, próbára bocsátás, felfüggesztett szabadságvesztés, javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás alatt.

4. A közérdekű és jóvátételi munka büntetés végrehajtásának szervezése, felügyelete és ellenőrzése.

5. A büntetőügyekben közvetítői eljárás (mediáció) alkalmazása, amelyet a pártfogó felügyelői szolgálat keretében dolgozó, erre külön kiképzett mediátorok végeznek.

A pártfogó felügyelői tevékenységek ellátása során felmerül az a szakmai kérdés, hogy a szankciók végrehajtásának folyamatában hogyan lehet meghatározni és kellő egyensúllyal alkalmazni az ellenőrző, azaz kontroll és a segítő, azaz a támogató funkciókat. A közösségi szankciók alkalmazása esetében a döntés lényege éppen az, hogy a kiszabott büntetés az elkövetőt aktivitásra készítse: ne passzív „elszenvedője” legyen csak a büntetésnek, hanem szembesüljön annak következményeivel, magatartása, életvitele olyan módon változzon, hogy esélye legyen az újabb bűnelkövetés megelőzésének. E feladatoknak megfelelés nem működik a gyakorlatban, ha a kontroll elemek nincsenek kellő arányban a támogató funkcióval.

A nemzetközi tapasztalatok szerint a pártfogói szolgálatok egyre szorosabban kötődnek a büntető igazságszolgáltatás rendszeréhez. Ez azzal a következménnyel jár, hogy a pártfogó tevékenységének terjedelmét a hatósági határozat keretei szabják meg, a pártfogó felügyelő saját szerepét csak a büntetőjogi jogkövetkezményeket elrendelő határozat korlátai között értelmezheti. A segítő eszközök alkalmazásának csak a jogkövető magatartás elérése céljából van helye. A változás tehát abban foglalható össze, hogy a pártfogó tevékenység számára az elsődleges felhatalmazást már a büntető igazságszolgáltatás nyújtja, azaz a határterületi feladatok között rangsorolnia kell, mégpedig oly módon, hogy a büntető igazságszolgáltatás elvárásai mindig megelőzik a szociális terület elvárásait. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az igazságügyi szociális munka eszközei „eltűnnek” a pártfogó felügyelő kelléktárából. A büntetőpolitika által meghatározott körélmények között feszebb keretben, de alkalmaznia kell azokat. A kutatási tapasztalatok ugyanis azt erősítik meg, hogy az iránymutatás és ellenőrzés nélküli segítés, kezelés önmagában nem csökkenti a bűnelkövetési gyakoriságot. Ugyanakkor az is bizonyossá vált, hogy azok a szankciók, amelyek a kizárólagos kontrollra, a felügyeletre, vagy a korlátozásokra építenek, szintén nem csökkentik a visszaesést, ebből következően a szankció nem szolgálja kellően a társadalom védelmét. (Kerecsi, 2006:282-283)
Fiatalkorú terheltek esetében mindig kötelező a pártfogó felügyelet megállapítása.

Magatartási szabályok a pártfogó felügyelet körében

A pártfogó felügyelet jogintézményét a magatartási szabályok töltik meg egyedi tartalommal.

A magatartási szabályoknak két köre van:

- általános magatartási szabályok
- külön (speciális) magatartási szabályok

Az általános magatartási szabályokat külön nem kell előírni, azokat a büntetőtörvénykönyv tartalmazza. Ezek elsősorban a kontroll megvalósítását segítik elő, megtartásuk valamennyi pártfogolt számára kötelező. Idetartoznak a pártfogó felügyelővel való kapcsolattartásra, a jelentkezésre, a felvilágosítás-nyújtásra, illetve a pártfogó felügyelő rendelkezéseinek teljesítésére vonatkozó előírások.

A társadalmi reintegráció területét érintő általános magatartási szabály, hogy a munkaképes elkövető – a lehetőségeihez képest - köteles munkaviszonyba állni, vagy egyéb kereső foglalkozást folytatni. A pártfogó felügyelet során a valódi individualizáció megvalósulását a külön magatartási szabályok elrendelésének lehetősége teremti meg. A külön magatartási szabályok körében írhatók elő ugyanis a speciálisan az elkövető személyéhez és az elkövetett bűncselekményhez igazodó kötelezettségek. A jogszabályok felsorolnak néhány példát a terhelt számára előírható speciális szabályokra, de a bíróság, ügyészség ezektől eltérhet. A szabályok többféleképpen csoportosíthatóak, ezek közül egyik lehetséges mód a tiltó, társadalmi integrációt elősegítő és jóvátételi magatartási szabályok szerinti tipológizálás.

Kapcsolódási pontok a javítóintézet és a pártfogó felügyelői szolgálat között

A javítóintézetbe történő befogadáskor, amennyiben a fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt áll, a pártfogó felügyelőt tájékoztatni kell. Figyelemmel arra, hogy más ügyben történő pártfogó felügyelet nem mindig ismert, így minden befogadás esetében szükségeszerű a lakóhely vagy tartózkodási hely szerinti pártfogó felügyelő szolgálatot megkeresni.

A javítóintézetbe történő befogadáskor a fiatalkorúról a pártfogó felügyelői szolgálatról információt kell kérni. A megadott információnak ki kell térnie arra, hogy a fiatalkorú áll vagy állt-e megelőző pártfogás, vagy pártfogó felügyelet alatt. Amennyiben igen, akkor egy összefoglaló jelentést kell küldeni a pártfogó felügyelői szolgálatnak a javítóintézet számára a fiatalkorúval kapcsolatos tapasztalatairól. Amennyiben a fiatalkorú javítóintézeti nevelt, úgy a bíróságnak meg kell küldenie a környezettanulmányt az ítélettel egyidejűleg, illetve kérésre a javítóintézet számára. A letartóztatás alatt nincs jogszabályi kötelezettség a pártfogói anyagok megküldésére, pártfogó felügyelői véleményre, környezettanulmányra egyáltalán nem térnek ki a jogszabályok. Az együttműködésre tekintettel azonban érdemes a letartóztatás során is megkérni a fiatalkorúról készült környezettanulmányt, illetve pártfogó felügyelői véleményt. Ezt a későbbiekben célszerű lenne jogszabályi előírásként is rögzíteni.

A büntető eljárás alatt a hatóságok kérésére készítendő környezettanulmány, pártfogó felügyelői vélemény készítéséhez a pártfogó felügyelőnek a javítóintézetet információért meg kell keresnie.

Amennyiben a fiatalkorú más ügyben pártfogó felügyelet alatt áll, a pártfogó felügyelőnek a javítóintézetben elhelyezett fiatalkorúval is folyamatosan, személyesen vagy a javítóintézet székhelye szerinti pártfogó felügyelőn keresztül kapcsolatot kell tartania. A pártfogó felügyelet végrehajtása során a javítóintézetnek és a pártfogó felügyelőnek kölcsönös együttműködésben tájékoztatnia kell egymást a fiatalkorú magatartásáról, tanulmányairól, stb. Külön törvényi kötelezettség a javítóintézetből való szökésről, illetve az elbocsátásról a pártfogó felügyelőt tájékoztatni. A pártfogó felügyelőnek tájékoztatnia kell a javítóintézetet a pártfogó felügyelet befejeződéséről.

Nem külön törvényi előírás, de szakmailag indokolt, hogy akár a pártfogó felügyelet, akár a javítóintézeti nevelés befejeződéséről szóló értesítéssel egyidejűleg a fiatalkorúval kapcsolatos tapasztalatokról az intézmények kölcsönösen adjanak tájékoztatást egymásnak

írásban. Ezt a kötelezettséget erősíti a javítóintézetek Rendtartásáról szóló jogszabályban megjelenő ún. utánkövetés.

Ha a kábítószerrel való visszaélés bűncselekményt elkövető fiatalkorúval szemben más büntetőügyben felfüggesztett ügyészi intézkedésre került sor (korábban vádemelés elhalasztása), az igazgató gondoskodik arról, hogy a fiatalkorú kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen vegyen részt, illetve kábítószer-használatot kezelő más ellátásban vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatásban részesüljön a javítóintézetben belül erre feljogosított intézményekkel való közreműködéssel, illetve kivételes esetben a javítóintézeti nevelt intézetben kívül vegyen részt ebben. E feladat ellátása során a javítóintézet a pártfogó felügyelővel együttműködik.

A javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás alatt a fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt áll. Az utógondozó, annak érdekében, hogy megismerje a fiatalkorú számára az elbocsátás után rendelkezésre álló lakhatási, munkavégzési vagy továbbtanulási lehetőségeket, megkeresi a fiatalkorú családját, a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó intézményt vagy személyt, valamint a pártfogó felügyelőt és ezzel egyidejűleg tájékoztatást ad a fiatalkorú magatartásáról, iskolai előmeneteléről, elbocsátás utáni terveiről. A megkeresés időpontjától a pártfogó felügyelő a fiatalkorúval kapcsolatot tarthat. Az ideiglenes elbocsátásra, annak esedékességét megelőző két hónappal, az intézeti tanács tesz előterjesztést a büntetés-végrehajtási bírónak. Az előterjesztésben javaslatot kell tenni az ideiglenes elbocsátás időpontjára és arra, hogy a pártfogó felügyelet alatt milyen külön (speciális, személyre szabott) magatartási szabályok megállapítása segítené a fiatalkorú helyes irányú fejlődését. A javítóintézet a fiatalkorú ideiglenes elbocsátásának várható időpontjáról legalább két hónappal korábban értesíti a fiatalkorú lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes pártfogó felügyelői szolgálatot, és a pártfogó felügyelővel együttműködve előkészíti az ideiglenes elbocsátást. A javítóintézet a Bv- bírói döntés esedékessége előtt legalább három hónappal a külön magatartási szabályok előírása érdekében a büntetés-végrehajtási bírónál pártfogó felügyelői vélemény beszerzésére javaslatot tehet. Az ideiglenes elbocsátást meg kell szüntetni, ha a fiatalkorú a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi. Ha a magatartási szabályok megszegése miatt az ideiglenes elbocsátás megszüntetésének lehet helye, a pártfogó felügyelő vagy a rendőrség - a pártfogó felügyelő egyidejű értesítése mellett - a bizonyítási eszközök megjelölésével a megszüntetés érdekében az ügyészhez fordul.

A fiatalkorú érdekében előírható és hatékonyan megvalósítható külön magatartási szabály előírása kizárólag a javítóintézet és a pártfogó felügyelő kölcsönös egyetértésével alakítható ki. A jó magatartási szabály egyszerre segíti a fiatal reintegrációját és visszatartó erejű, de nem szabad, hogy eleve végrehajthatatlanságra legyen ítélve a nem jól ismert elbocsátási körélmények miatt. A magatartási szabályok nem előírása viszont gyengíti a jogintézményt. Az elmúlt években egyre több jogterületen jogszabályi elvárás a külön magatartási szabály (időrendben: pártfogás alatt, védelemben vétel alatt, megelőző pártfogás alatt), de az igazán előremutató „jó alkalmazás” még várat magára.

Amennyiben az ideiglenesen elbocsátott fiatalkorú a javítóintézet utógondozói részlegében kerül elhelyezésre a pártfogó felügyelet szabályait nem módosítja, de ebben az esetben

fokozottabb együttműködésnek kell megvalósulnia a pártfogó felügyelő és a javítóintézet között, mint abban az esetben, ha a fiatakorú a törvényes képviselőhöz vagy gyermekvédelmi ellátási helyére távozik vagy önálló életet kezd.

Közérdekű munka büntetést a javítóintézeti nevelés alatt nem lehet végrehajtani, az a végrehajtás félbeszakítását eredményezi.

Megelőző pártfogás megszűnik a javítóintézeti nevelés alatt.

A szabadságvesztésből történő végleges szabadulást követően, illetve a javítóintézetből történő végleges elbocsátást követően az elkövető, a fiatakorú már nem állhat pártfogó felügyelet alatt, azonban a pártfogó felügyelői szolgálattól kérhet utógondozói támogatást. A jogszabályi változások miatt – utógondozás Bv intézményrendszerhez való kerülése miatt – nem egyértelmű, hogy a javítóintézetből való végleges elbocsátást követően a fiatakorú részesülhet-e a pártfogó felügyelő által biztosított utógondozásban, ha igen melyik szervezeti rendszerben.

Javítóintézeti utánkövetés későbbiekben kerül részletes kifejtésre.

Jogszabályokban meghatározott főbb pártfogói feladatok

8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről

40. § A pártfogó felügyelet végrehajtása során a pártfogó felügyelő feladata különösen

- a) annak ellenőrzése és rendszeres figyelemmel kísérése, hogy a pártfogolt megtartja-e a külön magatartási szabályokat, eleget tesz-e az előírt kötelezettségeknek, továbbá hogy milyen viselkedést tanúsít a munkahelyén vagy az oktatási intézményben, illetve a lakóhelyén,
- b) a pártfogolt rendszeres beszámoltatása életkörülményeiről és életviteléről,
- c) segítség nyújtása a pártfogolt számára a társadalomba való beilleszkedéshez, a bűnismétlés elkerüléséhez,
- d) indokolt esetben a pártfogolt segélyben részesítése.

40/A. § (1) A pártfogó felügyelet végrehajtása során a pártfogó felügyelő a pártfogolt figyelemmel kísérését elsősorban személyes kapcsolattartás keretében végzi, és ennek megfelelően határozza meg – az egyéni pártfogó felügyelői terv megvalósulása és a pártfogolt személyi körülményei, illetve szükségletei alapján, a (2) bekezdésben és a [Bv. tv. 317. § \(5\) bekezdésében](#) meghatározottak figyelembevételével – a pártfogolt személyes jelentkezési kötelezettségének gyakoriságát.

(2) A [Btk. 69. § \(2\) bekezdés d\) pontja](#) alapján megállapított pártfogó felügyelet végrehajtása során a jelentkezési kötelezettség gyakoriságát a pártfogó felügyelő úgy határozza meg, hogy arra havonta legalább egy alkalommal sor kerüljön.

41. § A 40. § c) pontjában foglalt segítségnyújtás keretében a pártfogó felügyelő tanácsot ad a pártfogolt iskolai, munkahelyi, egészségi, szociális és egyéb problémái megoldásához, az ehhez szükséges támogatások igénybevételéhez, valamint szükség esetén a bűnismétlés valószínűségének csökkentése, az integrációs esély növelése érdekében közbenjár a pártfogolt életvezetési problémáinak rendezésével összefüggő ügyekben.

44. § (1) A pártfogó felügyelő a pártfogó felügyeletet – a [Bv. tv. 317. § \(5\) bekezdésében](#) meghatározott kivétellel – egyéni pártfogó felügyelői terv (a továbbiakban: terv) alapján hajtja végre.

(2) A pártfogó felügyelő a pártfogolt tájékoztatását követő harminc napon belül készíti el a tervet.

(3) A terv tartalmazza a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okok, a bűnismétlés vonatkozásában fennálló, a terheltet veszélyeztető körülmények kockázatelemzésen vagy kockázatelemzésen alapuló megnevezését, valamint a megszüntetésükhöz szükséges teendőket, így különösen

a) a pártfogolt kötelezettségeit,

b) a pártfogó felügyelő feladatait,

c) azoknak az intézményeknek, személyeknek a megnevezését, akiknek a segítségét a terv megvalósításához célszerű igénybe venni.

(4) A pártfogó felügyelet végrehajtását követően a pártfogó felügyelő a tervben foglaltak megvalósulásáról rövid összefoglalást készít.

Javítóintézeti utánkövetés meghatározása, jogszabály szerinti előírás

1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet a javítóintézetek rendtartásáról

53. § (1) A javítóintézet a pártfogó felügyelő jelentései alapján az ideiglenesen elbocsátott fiatalok életkörülményeinek alakulását figyelemmel kíséri.

(2) A javítóintézet utógondozója a volt ellátott kérésére - a pártfogó felügyelővel együttműködve - tanácsadással, illetve az ügyeinek intézéséhez nyújtott segítséggel támogathatja a volt ellátott beilleszkedését, önálló életvitelét.

Az utánkövetés fogalomhasználata rendkívül sokrétű a magyar nyelvben, jelentése általánosságban egy beavatkozás (legszélesebb értelemben) hatásainak követése, az eredmények mérése, esetlegesen szükséges beavatkozások meghatározása (pl.: orvostudomány), kapcsolattartás (pl.: képzések, tréningek után). Az utánkövetés jelentése az igazságszolgáltatás világában általában a kiszabott büntetések, intézkedések eredményességének vizsgálatára használatos kutatásokkal azonos. Cél a vizsgálatok segítségével felmérni, hogy a büntetések, intézkedések végrehajtását követően milyen helyzetben vannak a bűncselekményt elkövetők.

Az utánkövetés a Rendtartás szerinti előírás miatt alapvetően az ideiglenesen elbocsátott fiatalokkorúakra vonatkozatható, az ideiglenes elbocsátás időtartama alatt. Nem vonatkozik az ideiglenes elbocsátás utáni időszakra, illetve a végleges elbocsátás vagy esetleg a letartóztatásból való szabadulás után. Az utóbbi esetekben önkéntes alapon megvalósítható az utánkövetés, amennyiben a személyi és tárgyi feltételek rendelkezésre állnak, a fiatalokkorú még a javítóintézeti nevelés/elhelyezés alatt hozzájárul, hogy a büntetésének végrehajtását követően is engedi személyi adatai további kezelését, a „szabad” életében tett megkeresését, illetve kéri a további segítséget. Az ideiglenes elbocsátás alatt, utánkövetés esetében a pártfogó felügyelők és a javítóintézeti utógondozó munkáját össze kell hangolni, a kompetencia határokat ki kell alakítani.

A javítóintézetek Rendtartásában meghatározott ún. utánkövetés megjelenése álláspontunk szerint a hagyományos fogalomhasználaton túl egyfajta utógondozást is jelent, álláspontunk szerint nem csak eredményességet vizsgáló szempontok miatt keresi a fiatalot, hanem az aktív segítségnyújtás lehetősége, szükségyszerűsége miatt is.

Emellett a pártfogó felügyelő tájékoztatásai, illetve az ideiglenes elbocsátás befejeződésekor, a pártfogó felügyelet megszűnésekor készülő jelentés adhat képet arról, hogy a fiatalokkorú az elbocsátás után milyen sikeresen integrálódott, milyen eredményességet mutat olyan fő jellemzőkben, mint a képzésben való további előrelépés, a munkavállalás, a mentális egészség, a bűncselekményektől való távolmaradás, családi környezet.

A véglegesen elbocsátott javítóintézeti neveltek esetében nem egyértelmű, hogy a pártfogó felügyelők által önkéntes alapon igénybe vehető utógondozás joga biztosított-e, különös tekintettel arra, hogy 2014. szeptember 1-jétől az utógondozás már a BVOP kötelékében, a büntetés-végrehajtási intézetekben dolgozó pártfogó felügyelők feladata.

A javítóintézeti utánkövetés fogalma és feladata kizárólag a Rendtartásban jelenik meg, a Bv.tv, illetve a Gyvt. sem szabályozza, továbbá nem jelenik meg nevesített „utánkövetési” feladatként a pártfogói feladatokat előíró rendeleti szabályozásban sem. Azonban tartalmilag megtalálható és beazonosítható a pártfogói tevékenységekről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendeletben

8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet:

44. § (4) A pártfogó felügyelet végrehajtását követően a pártfogó felügyelő a tervben foglaltak megvalósulásáról rövid összefoglalást készít.

48. § A pártfogó felügyelő szükség szerint tájékoztatja rendszeres ellenőrzései, tapasztalatai alapján a pártfogolt magatartásáról, körülményei alakulásáról a pártfogó felügyelet alkalmazásáról döntést hozó bíróságot, illetve az ügyészséget - ideiglenes elbocsátás esetén a javítóintézetet -, továbbá arról is, ha a pártfogó felügyelet letelt, és az alatt a pártfogolt kifogástalan magatartást tanúsított, vagy az egyéb okból megszűnt. A pártfogó felügyelő a pártfogó felügyelet leteltéről a pártfogolt lakcíme vagy tényleges tartózkodási helye szerinti rendőrkapitányságot is tájékoztatja.

Korábbi kutatási eredmények

Kifejezetten a javítóintézeti nevelésből elbocsátottak utánkövetéses vizsgálatára az elmúlt évtizedekben mindössze néhány alkalommal került sor.

Két esetben találkozhattunk olyan átfogó vizsgálattal, amely során a javítóintézetek saját hatáskörükben végeztek vizsgálatot, nem megrendelésre, hanem intézményi döntés alapján folytattak kutatást és próbáltak munkájuk eredményességéről képet kapni. Továbbá néhány olyan kutatók által végzett vizsgálat volt, amelyben a téma a javítóintézetből elbocsátottak utánkövetése volt.

- Dr. Kiss Mária és Katona Péter az utánkövetéses vizsgálatukban – ami az egyik olyan próbálkozás, ami viszonylag nagyszámú növendéket próbált felkutatni – eredetileg az 1983 és 1986 között Rákospalotáról elbocsátott 141 lány kérdőíves megkérdezését tervezték. „Ez az elképzelés azonban megvalósíthatatlannak bizonyult, egyrészt a vizsgált populációra jellemző gyakori lakhelyváltogatás és a bejelentési kötelezettség gyakori elmulasztása miatt. Emellett meg kell említeni a lakcímnnyilvántartás hiányosságait is. ... „Amennyiben ragaszkodtunk volna eredeti elképzeléseinkhez, úgy a vizsgáltak körének létszámához képest nagyon nagy apparátusra lett volna szükség.” (Kiss – Katona 1990: 61-62.) A szerzők végül 34 főt kérdeztek meg, ebből 28 volt számukra teljes terjedelmében értékelhető.
Már ez a korábbi próbálkozás is mutatja a volt növendékek vizsgálatának technikai nehézségeit: egy adott időintervallumban a „célszemélyek” nincsenek egy meghatározott helyen, hogy egy kérdőíves vizsgálat számára rendelkezésre álljanak. (Hatvani-Pappházi 2003/1:103.)
- 1995 májusában Kiss István, az Aszódi Javítóintézet nevelője felmérést készített, hogy mi lett az 1987 és 1991 között a csoportjában volt növendékekkel, és ehhez hivatalos csatornákon (polgármesteri hivatal, rendőrség) érdeklődött az általa kiválasztott 15 főről. (Hatvani-Pappházi 2003/1:104.)
- Utasi Judit 1991 és 1996 között 452 Aszódról ideiglenesen elbocsátott fiatalkorú nevelési aktáját tanulmányozta a pártfogó felügyelet eredményességének vizsgálata céljából, amelyekben jogszabályi előírás folytán minden esetben lennie kellett volna pártfogói visszajelzésnek a fiatalkorú sorsáról. Ennek ellenére, csak 118 esetben volt pártfogói visszajelzés, de ezeknek is csak 43,9 %-a volt hosszú, részletes, alapos (Utasi 2001: 222, 234), (Hatvani-Pappházi 2003/1:106.)
- Kerezsi Klára – Kó József: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának hatékonysága (2007) – a továbbiakban részletezve
- Hatvani Erzsébet – Pappházi Tibor Deviancia és szociális fogyatékoság
A javítóintézetekből elbocsátottak utánkövetéses vizsgálatának lehetőségei, tapasztalatai (2003) – a továbbiakban részletezve
- Albert Fruzsina szerk., Életkeretek a börtönön innen és túl - Szubjektív reszocializációs esélyek, 2015 – a továbbiakban részletezve
- Szabó Judit: Speciális prevenció és dezisztencia, doktori értekezés, 2015– a továbbiakban részletezve

Kerezsi Klára – Kó József: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának hatékonysága (2007)

Főbb jellemzők, megállapítások:

A kutatás a fiatalkorúakkal szemben alkalmazott „vádhalasztás” jogintézményét, valamint a javítóintézeti nevelés, illetve a végrehajtandó szabadságvesztés hatékonyságát vizsgálta. A kutatás vizsgálati alampintáját azok a fiatalkorú bűnelkövetők adták, akikkel szemben a vádemelés elhalasztása 2004. január 1. és december 31. között megkezdődött, akiket a javítóintézetekből (Aszód, Debrecen) 2003–2004 folyamán elbocsátottak, illetve akiket a tököli büntetés-végrehajtási intézetből 2003–2004-ben szabadítottak. A vizsgálati alampinta a szankciók végrehajtását végző intézmények listája alapján alakult ki. Kvalitatív és kvantitatív kutatási módszereket egyaránt alkalmazó felmérés egy kérdőíves felmérési és egy ügyforgalmi statisztikai adat elemzésből állt. (Kerezsi-Kó, 2007:93)

Kérdőíves felmérés: a fiatalkorú bűnelkövetői út- és profil-elemzés érdekében, 143 javítóintézeti nevelésből elbocsátott fiatal körében kérdőíves felmérést végeztek. A kérdőíveket felkészített kérdezőbiztosok vették fel.

A kérdezőbiztosok azokat a vizsgálati alampintába bekerült fiatalokat keresték fel, akik a büntetőjogi szankciót végrehajtó intézmény megkeresésére pozitív választ adtak a kutatásban való közreműködésre. A bűnelkövető fiatal életútját vizsgáló kérdőív témaköreit jellemzően három időpont köré csoportosították: az általános iskolába kerülés; az első bűncselekmény(ek); és a legutolsó szankció alapjául szolgáló bűncselekmény(ek) elkövetésének időszakára.

A kérdések jellemzően a szocializációs szinterek (család, iskola) értékelésére vonatkoztak, a vizsgált személy családi és iskolai kapcsolataira, a kortárscsoport hatására, stb. A vizsgálat a javítóintézeti nevelésből 2003–2004-ben elbocsátott fiatalokból állt. A vizsgálat ebben a csoportban teljes körű volt. Kétszázötven kérdőívet szerettek volna elkészíteni, de az összes cím (552) felhasználásával is csak 143 esetben sikerült megtalálni az elbocsátott fiatalokat. Összességében a sikeres interjúkészítési arány 26% volt. A vizsgálni kívánt populáció sajátosságainak figyelembevételével ennél jobb eredményt nem lehetett elérni. Az ilyen jellegű vizsgálatoknál ezzel az elérési aránnyal lehet számolni. (Kerezsi-Kó, 2007:96)

Összességében a kutatásban nagyon kedvező kép rajzolódott ki a javítóintézetekről. A bekerülő fiatalok többsége nem büntetés-ként, hanem egyfajta segítségként élte meg az ott töltött időt, amely lehetőséget adott nekik, hogy szakítsanak korábbi magatartásukkal, és ehhez a folyamathoz megfelelő segítséget is kaptak. Az intézetekben dolgozó nevelők rendkívül jól szerepeltek. A fiataloknak kedvező tapasztalataik voltak velük kapcsolatban, és az összegyűjtött adatok azt bizonyítják, hogy a többségnek valós és hasznos segítséget nyújtottak. A vizsgálat eredményei szerint a javítóintézeti elhelyezés nagyon hasznos jogintézmény, a bekerülő speciális populáció számára reális lehetőséget teremt életvezetési problémáik egy részének megoldására, és több területen javítja az intézetben nevelt fiatalok esélyeit. (Kerezsi-Kó, 2007:108)

Néhány jellemző mutató:

- A javítóintézetből elbocsátottak 9%-a tanul, míg a meg-kérdezettek 23%-ának nincs munkája, 10%-uk pedig nem bejelentett alkalmi munkát végez, többségük segéd- vagy betanított munkás.
- A javítóintézetből elbocsátottak nagyobb arányban szereztek szakmunkás-képesítést, ez valószínűleg éppen a javítóintézeti nevelésnek tulajdonítható. Egyetlen embernek volt felsőfokú végzettsége, de a vádhalasztás alatt állók közül néhányan még tovább tanulhatnak. Iskolázottság tekintetében mindkét csoport lényegesen elmarad az országos átlagtól.
- A javítóintézeti csoportban 14,7% nem fejezte be az általános iskolát.
- A csak nyolc általánost végzettek aránya a javítóintézetből elbocsátottak körében 57%.
- A javítóintézetből elbocsátott fiatalok esetében 77%-uk ismételt évet legalább egyszer, és 22% többször is.
- A javítóintézeti mintában szereplő fiatalok nagyobb családokban nevelkedtek, több testvérük volt, de a szülőkkel való kapcsolatuk kevésbé volt együttműködő. Valószínűleg már a korai életszakaszban felértékelődött számukra a kortárs- (gyerek-, illetve fiatalokból álló közösségek) csoportok szerepe. Az iskolában azonban nem találtak megfelelő, őket elfogadó társakat, így más csoportok felé fordultak, az iskolán, családon kívül.
- Saját megítélésük szerint 95%-uk megértette, miért került be, és ott milyen szabályok és kötelezettségek vonatkoznak rá. Érdekes viszont, hogy csak 49%-uk tekintette egyértelműen büntetésnek az intézetbe kerülést, ötödük egyáltalán nem büntetésként élte meg a „beutalást”.
- Visszagondolva, 69%-uk egyértelműen hasznosnak tartja az intézetben töltött időt. További 19% részben hasznosnak, és csak 9%-uk tekinti elvesztegetett időnek a bentlételet. Ezek az arányszámok mindenképpen kedvezők, hiszen egy szabadságmegvonással járó büntetésről van szó, és ennek ellenére a megbüntetettek többsége legalább utólag hasznosnak tekinti az intézkedést, még akkor is, ha a büntetés kiszabásakor nagyon kétségbeesettnek (48%) és elkeseredettnek (39%) érezte magát.
- A nevelőkkel való kapcsolatát a megkérdezettek elsöprő többsége jónak vagy nagyon jónak tartotta. Ez mindenképpen azt mutatja, hogy az ott dolgozók magas szintű nevelői tevékenységet folytattak. A vizsgálatban részt vevő fiataloknak csak kis hányada (8%) mondta, hogy nem volt olyan felnőtt az intézetben, akivel jó kapcsolatot tudott volna kialakítani. A többieknek nemcsak a nevelőikkel, de az intézetben dolgozó többi felnőttel is megfelelő, sőt jó kapcsolatot sikerült teremteniük.
- Az intézetből elbocsátottak többsége (74%) egyetért abban, hogy az intézeti nevelés segít abban, hogy ne kerüljenek összeütközésbe a törvénnyel. (Kerezsi-Kó, 2007:97-106)

Hatvani Erzsébet – Papházi Tibor: Deviancia és szociális fogyatékoság. A javítóintézetekből elbocsátottak utánkövetéses vizsgálatának lehetőségei, tapasztalatai (2003)

Következtetések:

A javító utáni sorsok három fő típusa bontakozik ki: korai visszaesés, visszaesés- közeli peremhelyzet, beilleszkedés. A két utóbbi életút nem biztos, hogy mindig élesen elhatárolható, és időbeli változást is mutathat. Korai visszaesők azok, akiknek nem sikerül szakítani a deviáns életmóddal, továbbra is olyan törvénybe ütköző cselekményeket követnek el, amivel kiváltják a büntetőeljárást. A beilleszkedő típus az kikerül a régi környezetéből, új kapcsolatai, új értékei, megszerzett ismeretei, munkája révén integrálódik a társadalomba. Róluk elmondható, hogy a korábban elkövetett cselekményük is inkább alkalmi jellegű volt, nem is a legmélyebb deprivált és deviáns szubkultúrából jönnek, és az átélt eljárás valamint a javítóintézetek ráhatása ráébresztik őket a korábbi cselekményeik, életformájuk kilátástalanságára, és vannak is fogódzópontjaik a visszaesés elkerülésére. Ezek a tapasztalatok szerint az eredeti család, az esetleges új családi kapcsolatok, tanulmányok folytatása és a legális jövedelemszerző tevékenységek lehetnek elsősorban. Minél tartósabbak ezek az új körülmények, annál inkább elkerüli a volt növendék a visszaesést. Minél jobbak egy javító induló körülményei (akár az eredeti, akár saját új családjában), minél nagyobb szociális tőkét (ismereteket, értékeket, jártasságokat) tud a volt növendék részben épp a javítóintézetek segítségével összegyűjteni, minél inkább befogadja a társadalom valamilyen munkaalkalom felkínálásával, annál messzebb juthat a volt növendék az induló helyzetéhez képest. Az más kérdés, hogy tapasztalatok szerint ez utóbbi már nem tekinthető tipikusnak: általában azok kerülnek a javítóba, akik deprivált, deviáns szubkultúrából jönnek, ami a javító után sem tud számukra megfelelő „ajánlólevelet” adni, a többnyire alacsony iskolai végzettségük pedig nem jogosítja fel őket sem „jobb” állásokra, sem továbbtanulásra. A tipikus javító mobilitás – ahol ez egyáltalán kimutatható –, az leginkább a deprivált, deviáns „underclassból” az alsó középosztályig vezet. (Hatvani-Papházi, 2003/2: 220)

Összhangban más vizsgálatokkal (Hegedűs 2000), az interjúból is általában tragikus életek, jobb sorsra érdemes fiatalok kidaszított, küzdelmes élete bontakozik ki. Tipikusnak mondható, hogy alapvetően ez folytatódik számukra a javító után is: kemény küzdelem a megélhetésért, a családalapításért, a szülőktől való elszakadásért, az önálló lakásért, és ebben a küzdelemben általában gyenge kondíciókkal rendelkeznek ahhoz, hogy lényegesen jobb feltételeket teremtsenek maguknak, mint ami a szüleiknél, vagy a kiinduló körülményeik között volt. Elmondható, hogy általában minden gyermek- illetve fiatalos bűnelkövető mögött van legalább egy felnőtt, aki elhanyagolja, bántalmazza, szexuálisan molesztálja, így a kiskorú veszélyeztetését elköveti, de csak viszonylag ritkán indul ellene büntetőeljárás. A kutatás azt támasztja alá, hogy nagy szerepe lehet a beilleszkedés elősegítésében maguknak az intézeteknek: kimutatható, hogy a javítóintézetre azért emlékeznek szívesen a volt növendékek, mert az nem büntetőhatalomként viszonyult hozzájuk, hanem a kölcsönös megértés és elfogadás révén igyekezett partneri kapcsolatot kialakítani velük és segítő támogatásban részesíteni őket. A szociális fogyatékoság, a „nemtudás” a „neveletlenség”, feloldásában a

büntetés meglehetősen kevésbé hatékony, fontos volna viszont a devianciák elkerülését már a családok támogatásának szintjén elkezdni.

Mindebből az a következtetés is levonható, hogy az intézeteket érdemes támogatni a reszocializációs programjaikban, sőt, bővítésüknek vagy hasonló intézmény(ek) létrehozásának is realitása lehet. Minden olyan növendékekhez „hozzáadott érték”, mely csökkenti az induló környezetükből eredő szociális fogyatékoságukat, csökkenteni látszik a visszaesés veszélyét is. A javítóintézetek további támogatása az általuk igényelt módon elősegíthetné, hogy reszocializációs programjaik bővebb igénybevételét biztosíthassák a jelenlegi és a volt növendékeknek. (Hatvani-Papházi, 2003/2:222)

Életkeretek a börtönön innen és túl - Szubjektív reszocializációs esélyek (Albert Fruzsina)

Szubjektív reszocializációs esélyek című, OTKA 101325 számú, 2011–2015 között zajló kutatás a magyarországi büntetés-végrehajtás intézményeiben fogvatartottak reintegrációjának lehetőségeit kívánta megismerni, abból a szempontból, ahogy maguk a résztvevők látják. A kutatás célja annak feltárása volt, hogy egy viszonylag homogén csoport, az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt, 35 éven aluli, rövid ítéletesnek milyen lehetőségei vannak a társadalomba való visszatérésre, milyen segítő és hátráltató tényezőket észlelnek. (Albert Fruzsina 2015:7)

A visszailleszkedés szempontjából kiemelten vizsgálendő három terület: (1) a fogvatartott (személyisége, körülményei, élettörténete stb.), (2) a börtön (hatása, tevékenységei, programjai stb.) és (3) a társadalmi közeg jellemzői, az állam felelőssége. (Albert Fruzsina 2015:8)

A kutatás tehát a visszailleszkedés nagyon komplex témaköréből egy kis szeletet célozott meg, és a fogvatartottak előtörténetének, lehetőségeinek, motivációinak, attitűdjeinek és elvárásainak tükrében próbálja megérteni a reintegrációt befolyásoló tényezőket. Ebben az értelemben tehát a kutatás nem feltétlenül az „objektív tényeknek”, hanem inkább azok szubjektív megélésének feltérképezésére vállalkozott. (Albert Fruzsina 2015:10)

Ennek érdekében eredetileg 120 félig strukturált mélyinterjú elkészítése volt a cél, két hullámban. A résztvevőkkel interjúkat készítettek szabadulásuk előtt 3–6 hónappal és szabadulásukat követően körülbelül 6 hónappal. Ezzel az utánkövetéses vizsgálattal megismerhetővé váltak a résztvevők várakozásainak és a ténylegesen megvalósuló élethelyzetüknek szubjektív értelmezési keretei. Az interjúkban részletes információkat gyűjtöttek a fogvatartottak családi hátteréről, baráti, szomszédsági kapcsolatairól, iskolai élményeiről, munkaerőpiaci előéletéről, a börtönbüntetéshez vezető útról, a börtönlét tapasztalatairól, illetve a szabadulás utáni időszakra vonatkozó elképzeléseikről. A vizsgálati kontextusok az alapvető szocializációs közegekre, a családra, a tágabb kapcsolatrendszerre, munkaerőpiacra fókuszáltak. A kutatásból kiderül, hogy a fogvatartottak mennyire tartják hatékonynak az intézményrendszert, mennyire bíznak a különféle civil és állami szervezetek nyújtotta segítségben, illetve milyen informális csatornákon keresztül hozzáférhető támogatásra számítanak. Alapvetően alkalmazott jellegű kutatás tisztán elméleti jellegű kérdésekre is választ keresett, például arra, hogy milyen reintegrációs lehetőségeik vannak a magyarországi börtönviselt embereknek. 80 interjú készült el 2012–2013 során nyolc magyarországi büntetés-végrehajtási intézetben. (Albert Fruzsina 2015:10)

Az utánkövetés szakaszban a már szabadult interjúalanyokkal egyeztetett helyszínen készültek az interjúk, az eredetileg tervezett 40 interjú helyett végül 31 interjút sikerült elkészíteni. Mind a 80, börtönben is felkeresett interjúalanyt – eléggé változatos módokon – megpróbálták elérni a szabadulás után.

29 főt egyáltalán nem értek el: sok esetben rokonok, barátok elérhetőségeit adták meg, amelyek nem működtek a második interjú időpontjában (feltehetőleg akár részben szándékosan rossz telefonszámokat is adtak).

További 15 főt egyéb okok miatt nem sikerült lekérdezni (nem tartózkodott a megadott címen, nem válaszolt a megkeresésre a Facebook-on, több körben sem sikerült időpontot egyeztetni, stb.).

Ezenkívül 2 főről egyértelműen kiderült, hogy ismét a börtönben volt megkeresés idején, 3 fő a megbeszél, leegyeztetett második interjúra nem jött el, 2 fő elutasította a megkeresést (noha elvileg az első interjú feltétele volt, hogy hajlandó lesz még egyszer beszélgetni a kérdezővel). (Albert Fruzsina 2015:12)

Szabó Judit: Speciális prevenció és dezisztencia, doktori értekezés, 2015

A nemzetközi szakirodalomban a „desistance from crime” vagy egyszerűen „desistance/desistence” kifejezés a bűnelkövetéssel való felhagyás folyamatát, illetve a bűnözői karrierből való kilépést jelenti. Ez a kutatási irány más aspektusból szemléli a bűnelkövetést és nem arra kíváncsi, hogy miért bűnöznek az emberek, hanem arra, hogy hogyan, milyen tényezők hatására hagynak fel ezzel a tevékenységgel. (Szabó Judit 2015:90)

Következtetések:

- A dezisztenciát folyamatként értelmező tábor szerint a változás nem lineárisan zajlik, előfordulhatnak benne kisebb-nagyobb botlások, visszaesések is. Vegyük észre, hogy itt a dezisztencia nem(csak) a kriminális viselkedés megszűnését illetve hiányát jelenti, hanem a bűnözés gyakoriságában és súlyosságában bekövetkező folyamatos csökkenést is magában foglalja, lehetővé téve a tulajdonképpeni kilépésig vezető folyamat tanulmányozását. (Szabó Judit 2015:92)
- Ezt a megközelítést támasztják alá azok a tapasztalatok is, amelyek szerint a bűnelkövetéssel való felhagyás a legritkább esetben történik simán és zökkenőmentesen; ez a folyamat többnyire „cikk-cakkszerű”, dinamikus, hektikus és bizonytalan kimenetelű. Általában nem egyik napról a másikra, hirtelen következik be, hanem a bűnelkövetés gyakoriságának, súlyosságának, illetve változatosságának fokozatos csökkenésében realizálódik. (Szabó Judit 2015:94)
- A kriminológiai szakirodalom a kilépést támogató, illetve a dezisztencia folyamatában szerepet játszó tényezők két nagy csoportját tartja számon; a társadalmi, ún. strukturális és az egyéni, illetve pszichológiai faktorokat. Azt ma már talán kevesen vitatják, hogy mind a társadalmi kontextus, mind az egyéni hatóerő fontos a bűnelkövetéssel való felhagyás elérésében. (Szabó Judit 2015:104)

- Az empirikus kutatási eredmények szerint a dezisztencia folyamatában elsősorban a házasságkötés, a stabil munkahely és a kortárs kapcsolatok játszanak döntő szerepet azért, hogy erősítik a társadalmi kötődést és ily módon kontrollt gyakorolnak az egyén viselkedése felett. (Szabó Judit 2015:105)
- Számottevő mennyiségű kutatási eredmény tanúskodik arról, hogy az új családi kapcsolatok létesítése – főleg a házasságkötés⁶¹² – kulcsfontossággal bír a dezisztencia folyamatában,
- Számos kutatási eredmény támasztja alá azt az egyébként logikusnak tűnő feltételezést is, amely szerint a szülővé válás fontos szerepet játszhat a bűnelkövetéssel való felhagyás folyamatában
- A házasság mellett a stabil munka(hely), állás az a strukturális változó, amely a szakirodalom szerint jelentős hatást gyakorol a bűnelkövetői pályából való kilépésre.
- A házasság illetve a stabil munkahely dezisztenciára gyakorolt hatásait több kutató a kortárs kapcsolatokban bekövetkezett változásoknak tulajdonítja, és utóbbi változót tekinti valódi befolyásoló tényezőnek a kilépés folyamatában. (Szabó Judit 2015:108)
- A kilépést támogató tényezők körében említik még a szakirodalomban a korábbi lakhely elhagyását és a kortárs csoportból való kiválást, illetve annak felbomlását is, amely tényezők feltehetően szintén a kortárs kapcsolatokban bekövetkezett változások révén fejtik ki hatásukat. A kilépéssel összefüggő strukturális tényezők körében nagyon fontos megemlíteni a büntető igazságszolgáltatási rendszer által különböző büntetőjogi szankciók és beavatkozások révén gyakorolt formális társadalmi kontrollt is.
- Bármennyire jelentős is a társadalmi tényezők, a formális és informális társadalmi kontroll intézményeinek szerepe a bűnelkövetői karrierből történő kilépés folyamatában, a szubjektív egyéni tényezők jelentőségét sem szabad elfelejteni. A pszichológiai tényezők szerepére a dezisztencia folyamatában az a felismerés irányította rá a figyelmet, hogy míg sokan a kedvezőtlen társadalmi körülmények ellenére, külső kényszerítő erő nélkül is felhagynak a bűnelkövetéssel, mások a körülményekben bekövetkező kedvező változások ellenére sem lépnek ki a kriminális karrierből.
- A dezisztenciát támogató pszichológiai tényezők körében a szakirodalomban előkelő helyet foglal el a változásra irányuló motiváció, illetve elhatározás, amely a Giordano-féle kognitív transzformációs elmélet első fázisába illeszthető be. A változni akaró, és az ehhez szükséges hittel, önbizalommal, illetve optimizmussal rendelkező bűnelkövetők nagyobb valószínűséggel hagynak fel sikeresen a bűnelkövetéssel, mint a változni nem akaró vagy pesszimista társaik. (Szabó Judit 2015:110)
- A változásra való képesség érzése, az énhatékonyság megélése tehát szükséges a bűnelkövetői karrierrel való felhagyás sikere szempontjából. A változás iránti motiváció hátterében a kutatók egyebek mellett olyan tényezőket azonosítottak, mint a bűnelkövetés negatív hatásainak elkerülése iránti igyekezet, a csendesebb élet reménye vagy egy társas kapcsolatban történő elköteleződés.
- Egyre több kutató érdeklődik a kilépés folyamatának kognitív vonatkozásai iránt. Számottevő mennyiségű kutatási eredmény áll rendelkezésre a bűnelkövetés hátterében feltételezett különböző ún. kognitív torzításokkal kapcsolatban. Ilyen gondolkodási, illetve döntéshozatali hibák például, hogy a bűnelkövetők nagy része nem képes

megfelelően mérlegelni tette lehetséges következményeit, gyakran megalapozatlanul bízik azok elkerülhetőségében, könnyen elterelhető aktuális céljaitól. A különböző téves attitűdök – pl. az áldozathibáztatás – hiedelmek és gondolkodási hibák állnak a bűnelkövetők tetteikre adott kifogásai, torz magyarázatai, illetve a felelősségük hártása háttérben. A prokriminális – tehát a bűnelkövető viselkedést támogató – attitűdök és a bűnelkövetéssel kapcsolatos gondolkodási stílus feltérképezésére irányuló kutatási terület hasznos, a gyakorlatba is átültethető ismereteket nyújt.

- A kilépést támogató pszichológiai tényezők köréhen tartozik, de az informális társadalmi kontroll intézményeihez is sorolható a hit, a vallásosság.
- Inkább a rizikó szemszögéből szokás tárgyalni, a dezisztencia pszichológiai aspektusának áttekintéséből nem maradhat ki a szerhasználat, már csak azért sem, mert a szakirodalomban gyakran párhuzamot vonnak a különböző pszichoaktív szerekről való leszokás és a kriminális dezisztencia között. (Szabó Judit 2015:116)
- A dezisztencia folyamatára mind a társadalmi, kulturális és egyéb környezeti tényezők, mind az egyéni pszichológiai változók befolyást gyakorolnak. A csak a strukturális vagy csak a szubjektív pszichológiai tényezők szerepét hangsúlyozó megközelítések korlátait felismerve egyre több integratív elmélet lát napvilágot, amelyek mind a struktúra, mind az egyéni hatóerő tényezőit számításba veszik
- A formális társadalmi kontroll intézményeinek tekinthető büntetőjogi szankciók kilépésben játszott szerepének jóval csekélyebb a szakirodalma, mint az informális társadalmi kontroll dezisztenciával való összefüggéseinek. (Szabó Judit 2015:119)
- Olyan kutatási eredményekről is olvashatunk a szakirodalomban, amelyek szerint a szabadságvesztés büntetéssel kapcsolatos tapasztalatok is szerepet játszhatnak a dezisztenciában. Ez nyilván érthető a szabadságvesztés büntetésüket töltő elkövetők esetében, hiszen a bebörtönzés ártalmi, a családtól és a baráti körtől való elszigeteltség, a munkavégzésből való kiesés és a megbélyegzettség nem kedveznek a bűnelkövetéssel való felhagyásnak, a belefáradás és az attól való félelem, a lelepleződés magas valószínűségének és a hosszabb tartamú szabadságvesztés lehetőségének felismerése, valamint és a bűnelkövetéssel járó szorongás növekedése is segítheti a kilépést.
- Egyre nagyobb érdeklődés övezi a pártfogó felügyelet, illetve az azzal kapcsolatos tapasztalatok kilépésre gyakorolt hatásait is, de az erre irányuló kutatások száma csekély. A kutatások egy része nem is vizsgálja az intézkedés eredményességét, csupán a pártfogoltak ezzel kapcsolatos attitűdjeit, tapasztalatait. Figyelembe véve a pártfogó felügyelet célját és jellegét, utóbbi eredmények is releváns információkkal szolgálnak a harmadlagos megelőzés szempontjából, így az alábbiakban ezekre az eredményekre is kitérek. A kutatások viszonylag egybehangzóan alátámasztják azt az egyébként logikus feltételezést, amely szerint a szakemberek – többnyire pártfogó felügyelők – és a pártfogoltak közötti kapcsolat jelentőséggel bír a bűnelkövetéssel való felhagyás folyamatában
- Leibrich 48 új-zélandi, bűnelkövetői előélettel rendelkező pártfogó felügyelet alatt álló férfival és nővel készített interjút, akik a próbára bocsátást elrendelő határozat keltétől számított kb. 3 éven keresztül a hivatalos adatok szerint nem követtek el bűncselekményt. Leibrich arra volt kíváncsi, miért és hogyan voltak képesek ennyi ideig

tartózkodni a bűnelkövetéstől, és hogy ebben milyen szerepet játszott a pártfogó felügyelet. Akik úgy érezték, hogy a pártfogó felügyelet hasznukra volt, többnyire azt emelték ki segítségként, hogy volt kivel megbeszélni problémáikat. Mind a pártfogó felügyelők, mind a pártfogoltak a következő jellemzőket emelték ki a megfelelő minőségű pártfogó-pártfogolt kapcsolat ismérveiként: a szakember képes legyen tiszteletet ébreszteni a pártfogoltban, emberként bánjon vele, figyeljen rá és törődjön vele, világosan fogalmazza meg a pártfogolttal szembeni elvárásokat, és bízson benne. (Szabó Judit 2015:120)

- Rex az Egyesült Királyságban 60 pártfogó felügyelet alatt álló elkövető körében, szintén kvalitatív módszertannal végzett vizsgálatában azt találta, hogy a legtöbb pártfogolt kedvezően értékelte a pártfogó felügyelet szerepét a kilépés folyamatában. Fontosnak tartották a problémák megoldásában a pártfogó felügyelő által nyújtott segítséget, igaz, inkább tanács, mint utasítás formájában. Közel 70 százalékuk állította, hogy kisebb valószínűséggel fog a jövőben bűncselekményt elkövetni, és ezt a változást a pártfogó felügyelő tevékenységének tulajdonították. A megkérdezettek nagy része annak ellenére hasznosnak tartotta a pártfogó felügyeletet, hogy a strukturális tényezők – így pl. a munkalehetőség és a lakhatás biztosítása – terén nyújtott támogatást nem mindig tartották elegendőnek, az eredmények elsősorban a szubjektív, pszichológiai tényezők, tehát az egyéni hatóerő szerepének fontosságára világítanak rá a kilépés folyamata vonatkozásában.
- Farrall 199 pártfogolt rövid tartamú utánkövetéses vizsgálata alapján próbálta felmérni a pártfogó felügyelet eredményességét és a pártfogoltaknak az ezzel kapcsolatos tapasztalatait. Eredményei szerint a pártfogoltak többsége az első fél évet követően pozitív benyomásokról számolt be, és túlnyomó többségük segítőkésznek látta pártfogó felügyelőjét. A pártfogó felügyelet eredményességét illetően Farrall arra a megállapításra jutott, hogy bár a pártfogoltak az esetek felében egyedül is megbirkóztak a problémáikkal, a pártfogó felügyelő támogatásával ez az arány 70% fölé emelkedett. A kilépés nem annyira a pártfogó felügyelő különböző beavatkozásainak, mint inkább a pártfogoltak motivációjának és a társadalmi és személyes körülményeknek volt tulajdonítható. A legjelentősebb segítséget a munkahelykeresésben való támogatás és a megromlott családi kapcsolatok helyreállításában való közreműködés jelentette. Farrall következtetései szerint az emberi tőke építése ugyan nagyon fontos tényező a kilépés felé vezető úton, ám ennek kamatoztatásához olyan lehetőségek, tehát strukturális tényezők is szükségesek, mint munka, lakhatás stb. Az utánkövetett fiatalok kb. fele egyáltalán nem találta hasznosnak az intézkedést. Amit értékelték, az a gyakorlati segítségnyújtás volt, valamint az, hogy volt, akivel megbeszélhették problémáikat, ugyanakkor több praktikus segítséget és odafigyelést igényeltek volna, és azt, hogy a pártfogó felügyelő személye állandó legyen. Összességében csak kevesen vélték úgy, hogy a pártfogó felügyelő segített a problémák megoldásában, amely eredményhez bizonyára hozzájárult a pártfogó felügyelővel való találkozások rövid időtartama és felszínessége. A pártfogó felügyelet pozitív hozadékai között a legtöbben a gyakorlati segítségnyújtást említették, különösen az oktatás, a foglalkoztatás és az addikciók vonatkozásában. A lista második helyére a pártfogó felügyelővel való pozitív kapcsolat szerepelt; a pártfogoltak értékelték, hogy egy olyan személlyel oszthatják meg a

gondjaikat, aki őszintén érdeklődik a sorsuk iránt és támogatja őket. A pártfogó felügyelet szankciójellege is több pártfogolt számára segítséget nyújtott a kilépésben azáltal, hogy a börtönbe kerülés fenyegetettsége motiválta őket az együttműködésre. Voltak olyan pártfogoltak is, akik a kognitív viselkedésterápiás ülések eredményességének tulajdonították a kilépés irányába tett lépéseik sikerét; az általuk elkövetett bűncselekmény mozgatórugóinak és következményeinek tudatosítása és megértése, továbbá a viselkedésük irányítására szolgáló technikák elsajátítása segített nekik elindulni a változás útján. A pozitív oldal mellett a pártfogoltak a pártfogó felügyelet néhány kedvezőtlen aspektusára is felhívták a kutató figyelmét. Azok a megkérdezettek, akik számára az intézkedés nem vezetett eredményre, tehát bűnismétlést követtek el, a következő tényezőket nevezték meg a kudarc okaiként: az üléseken való részvétel nehézségekkel járt (pl. utazás), túlságosan szigorúnak találták a felügyeleti funkciót, úgy érezték, a szükségesnél jobban beleavatkozik a magánéletükbe, és nem kaptak elegendő gyakorlati segítséget.

„LÉPÉS-VÁLTÁS” pályázati program

A FICE Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége Magyarországi Egyesülete főpályázatával, az EMMI Rákospalotai Javítóintézet és Speciális Gyermekotthon és az EMMI Budapesti Javítóintézete társpályázatával 2012. január 1-je és 2013. június 30-a között megvalósult a TAMOP 5.6.1.A-11/3-2011-0004. számú „LÉPÉS-VÁLTÁS” elnevezésű szakmai program, melynek fő célkitűzése az volt segítse a javítóintézetben elhelyezett fiatakorúak sikeres reintegrációját, kiemelten a javítóintézetből való elbocsátás után a munkaerő-piacon való elhelyezkedés esélyeit. A pályázatban részt vett összesen 72 fő fiatalnál a mentorok a fiatalokat elbocsátásukat követően 2 évig megkeresték egy levélben kérdőívvel, felmérve hogyan alakul az életük. Sajnos a tapasztalat azt mutatta, hogy a fiataloknak csak 15%-20%a válaszolt.

Módszertani keretek és lehetőségek a javítóintézetből elbocsátottak utánkövetéses vizsgálatára

Egy utánkövetéses vizsgálat alapfeltétele, hogy a kiválasztott személyek utolérhetőek legyenek, ami a javítóintézetből távozottak esetében sem egyszerű. Ugyan a javítóintézetekből a növendékek konkrét címekre távoznak – gyakran oda, ahol korábban az állandó lakóhelyük volt – semmi nem garantálja, hogy egy év elteltével is még ott vannak. Átfogó adatgyűjtéshez az intézmények címeket, előzetes hozzájárulás nélkül hivatalosan nem adhatnak ki egy az intézményektől független vizsgálathoz.

Személyes adatok gyűjtésekor megtörténhet, hogy a kutatók nem tudják tökéletesen azonosítani az adatkezelés céljait. Ilyen esetben arra kérhetik az érintetteket, hogy járuljanak hozzá a tudományos kutatás bizonyos területeihez vagy a kutatási projektek bizonyos részeihez. A hozzájárulásnak azért meg kell őriznie az alapvető elemeket: önkéntes, tájékoztatáson alapuló, egyértelmű pozitív művelet révén jön létre, és a szóban forgó kutatás által megengedett mértékben van pontosítva. A kutatóknak biztosítaniuk kell a kutatási területük etikai és módszertani szabványainak történő megfelelést is.

A különleges adatok védelmének nagyon komoly társadalmi és etikai gyökerei vannak. Ez azt jelenti, hogy fennáll az a veszély, hogy egy bármilyen jószándékú, tudományosan indokolt megkeresés is esetleg nemkívánatos beavatkozást, felfedést jelenthet egy már beilleszkedett volt javítóintézeti növendék életébe. Ez akkor történhetne, ha pl. egy hozzátartozó így szerezne tudomást a volt növendék múltjának javító szakaszáról, amit az korábban valamilyen okból nem közölt vele.

Egy volt javítóintézeti növendékekre irányuló kérdőíves vizsgálatnak tehát elsősorban technikai akadályai vannak, amit kiegészítenek a jogi és az etikai kétségek. A volt javítósok további életútjára vonatkozó mennyiségi, tehát statisztikailag számszerűsíthető adatokhoz szociológiai értelemben a legmegbízhatóbb módon akkor lehetne jutni, ha a javítóintézeti múltra vonatkozó kérdés szerepelne a bűnügyi statisztikákban. Ebben az esetben – a bűnügyi statisztikák jelenlegi rendszerét figyelembe véve – egy adott évben meg lehetne mondani, hogy a büntetőeljárás meghatározott szakaszában (rendőrségi, ügyészi, bírói) hány olyan személyt regisztráltak, akik korábban javítóintézeti nevelésben részesültek.

Az elbocsátás évének ismeretében ezek után meg lehetne azt mondani, hogy egy adott évben elbocsátott növendékek közül hányan kerültek újra büntetőeljárás alá meghatározott időpontig, illetve hányat ítéltek el jogerősen, ami részleges következtetéseket tenne levonhatóvá az elbocsátott növendékek visszaesésének mértékéről. A többieket a vizsgálat időpontjában a contrario beilleszkedetteknek lehetne tekinteni. Viszont bármilyen visszakeresés csak az adott időpontig nyújthat felvilágosítást, a jövőre nézve nem. A korábbi vizsgálatok megállapításai, illetve tudomásunk szerint sem az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztika (ENyÜBS) rendszerében sem pedig a jogerősen elítéltek statisztikája nem tartalmaz adatot a javítóintézeti elbocsátásról. De az ily módon előállított, volt javítókat is kimutató statisztika nem adna választ a halmozódásra, tehát arra a kérdésre, hogy az előző években javítóként regisztráltak közül hány azonos található a vizsgált év volt javítójai között. De a személyek

azonosítására a jelenlegi statisztikák semmiféle szempontból sem alkalmasak, tehát pl. más, nem volt javító visszaesők halmozódását sem tudják kiszűrni.

Az egyes személyek illetve egy-egy évben elbocsátottak büntetett előéletének, esetleg folytatódó kriminális karrierjének teljes megismerése csak a Bünygyi Nyilvántartó Hivatal által válhat megismerhetővé a vizsgálati időpontig, ha valamely célzott vizsgálat lefolytatásába sikerül az intézményt bevonni. Hasonló módon, a büntetés-végrehajtási intézetekben lévő javító múltjának a megismeréséhez is a BVOP engedélye, illetve közreműködése volna szükséges. (Hatvani-Papházi, 2003/1: 105)

A bünygyi adatgyűjtések körében számba vehető segítség lenne:

- Országos Statisztikai Adatfelvételi Program (a továbbiakban: OSAP) – KSH adatgyűjtése
- Egységes Nyomozó Hatósági és Ügyészségi Bünygyi Statisztika (ENyÜBS) - Belügyminisztérium és a Legfőbb Ügyészség közös adatgyűjtése

A statisztikai adatgyűjtés mellett kérdés, hogy a kutatásnak mi a célja és milyen jellemzőkre kíváncsi a javítóintézeti neveléssel kapcsolatban. Biztos-e, hogy a klasszikus utánkötéses módszertan az a módszer, amellyel a kitűzött célt el akarja érni a kutatás, kérdés mi a kutatás célja, pl., hogy:

- a javítóintézetek munkája mennyire járul hozzá a bűnelkövetés csökkentéséhez;
- a javítóintézetek mennyire végeznek hatékony munkát a javítóintézeti nevelés végrehajtása során;
- a javítóintézetek eszközzrendszere és módszertana megfelelő-e és elégséges-e a fiatalok bűnelkövetők kezelésére és visszaesés megelőzésére;
- van-e jobb lehetőség a fiatalok bűnelkövetők kezelésére, mint a javítóintézeti nevelés, azokban az esetekben amikor a közösségi szankciók nem alkalmazhatóak;
- mi a tapasztalat abban a vonatkozásban, hogy milyen az igazságszolgáltatási gyakorlat (ítélkezési gyakorlat, büntetéskeiszabási gyakorlat) a fiatalok esetében a közösségi szankciók, javítóintézeti nevelés és a szabadság végrehajtás körében;
- mennyire segíti a társadalom, illetve a különböző intézményrendszerek milyen mértékben támogatják azt, hogy a javítóintézeti nevelés alatt elért eredmények tartóssá váljanak?

Megvizsgálendő az a kérdés is, hogy a javítóintézeti nevelés befejeződése és a visszaesés vizsgálata között mennyi idő teljen el, mi az az időpillanat, amikor a fiatal(korú) azt a befektetett tudást, támogatást hasznosítani tudja, amelyet a javítóintézeti nevelés nyújtani tudott.

A GDPR szabályozását figyelembe véve az utánkötéses vizsgálatok megkezdése előtt fontos lenne a személyes és különleges adatok kezelésére vonatkozóan a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság szakmai állásfoglalását kikérni.

Az utánkötéses vizsgálat esetében az adatok kezelése szempontjából lehetőség, ha az intézmények a kutatást végzők mellett közvetlenül bevonásra kerülnek. Az intézmények

kapcsolatfelvétele segítséget nyújthat a volt javítóintézeti neveltek elérésére, a vizsgálatba történő bevonásra. A vizsgálati minta kiválasztásánál fontos, hogy kellő reprezentativitást biztosítson.

Lehetőség a javítóintézeti nevelésből való ideiglenes /végleges elbocsátás előtt nyilatkozatot felvenni a későbbi megkeresésre vonatkozóan.

Az utánkövetéses vizsgálat szerencsés, ha magában foglalja a javítóintézeti nevelés elrendelésének előzményeit, az anamnézist, a javítóintézeti nevelés alatt elért eredményeket, a javítóintézeti neveléskor történő kockázatértékelést.

Statisztikai jellemzők a javítóintézetekben elhelyezettek fiatalokokról (Beszámoló a javítóintézetek 2017. évi szakmai tevékenységéről)

Jelen tanulmány írásának első fázisában teljes körűen a 2017. évi adatok álltak rendelkezésre, illetve az adatgyűjtés első éve is a 2017. év volt, így a javítóintézeti nevelésre vonatkozó, a nagyságrendet mutató adatokat ebből az évből mutatja be a tanulmány.

A 2017. évben a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság fenntartásában négy javítóintézet működött, öt helyszínen, összesen 568 (565+3) férőhellyel (ekkor még a Nagykanizsai Javítóintézet telephelyként működött).

Név	Funkció, férőhely – Alapító Okirat alapján		
	<i>Javítóintézeti nevelés férőhelyei (fő)</i>	<i>Előzetes letartóztatás férőhelyei (fő)</i>	<i>Utógondozás férőhelyei (fő)</i>
Rákospalotai Javítóintézet (lányok részére)	33 + 3	20	4
Budapesti Javítóintézet (fiúk részére)	-	100	-
Aszódi Javítóintézet (fiúk részére)	160	-	-
Debreceni Javítóintézet és Nagykanizsai telephely** (fiúk részére)	összes férőhelyszám a székhelyen 140 , a telephelyen 108		

A javítóintézetben elhelyezett fiatalok létszámadatai 2017. évben:

A fogva tartás jogalapja szerint:

- (előzetes) letartóztatásban volt 140 fő,
- javítóintézeti nevelését töltötte 265 fő,

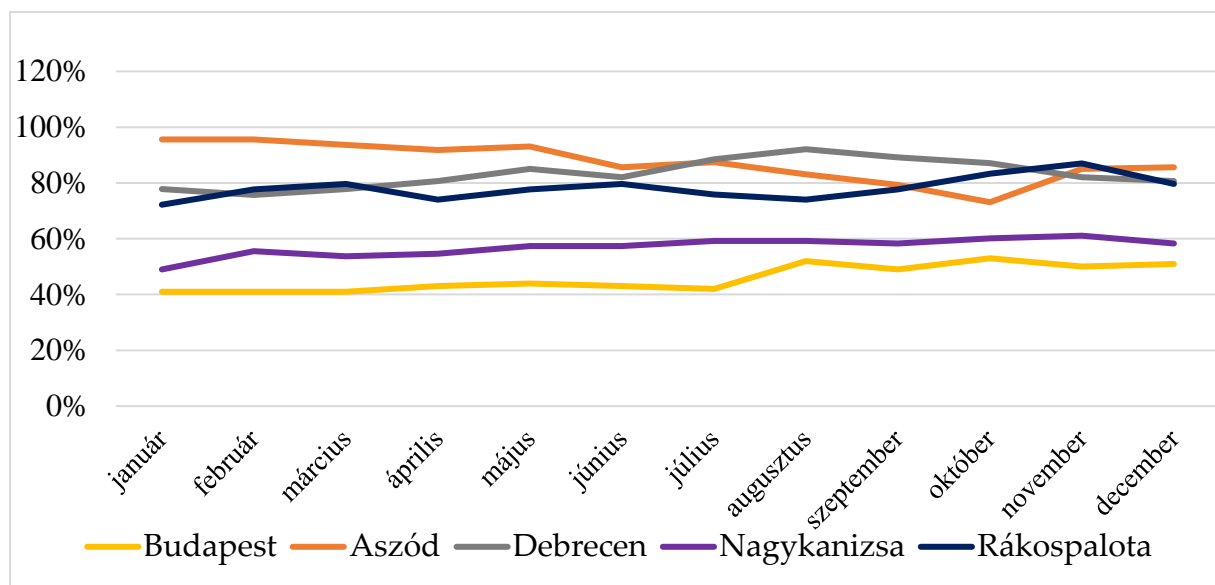
- utógondozásban részesült 0 fő.

Az ellátottak száma a 2017. évben átlagosan 405 növendék havonta.

Az adatok a 2016-os évhez képest 10 százalékpontos emelkedést mutattak, azzal a kitételrel, hogy a javítóintézeti neveltek száma emelkedett kb. 25 százalékponttal, míg az (előzetes) letartóztatásba kerültek száma kb. 15 százalékponttal csökkent a 2016-os év átlagához képest. Az ellátott fiatalok összlétszáma kisebb ingadozással emelkedő tendenciát mutat, legkevesebb áprilisban volt (381 fő), a legtöbb pedig augusztusban (418 fő).

Az összes növendék kb. 2/3-a jogerős javítóintézeti nevelését töltő fiatal volt, 1/3-uk pedig (előzetes letartóztatásban) volt, az (előzetes) letartóztatottak és a jogerős javítóintézeti neveltek aránya a 2016. év és 2017. év adatai alapján stabilnak mondható.

A férőhelyek 2017. évi kihasználtságának alakulását intézményenként

A javítóintézetekben működő utógondozó részlegek férőhelyei kihasználatlanok voltak. A Bv.tv ebben az évben még nem tette lehetővé az ideiglenes elbocsátásban részesülő fiataloknak az utógondozó részlegen történő elhelyezését. A 2017. évben nem volt utógondozott ellátott. (2018. évtől az ideiglenes elbocsátott is kaphat utógondozást a javítóintézetben, de ez nem változtatott az elhelyezési gyakorlaton).

A javítóintézeti nevelésre ítélt növendékek jellemzői

A 2017. évben összesen 241 fiatalkorú növendék került javítóintézetbe jogerős intézkedés végrehajtására, közülük négy édesanya kérte kiskorú gyermekével a közös elhelyezést, így a befogadottak összlétszáma 241 növendék + 4 fő kisgyermek.

Az ellátottak életkora a korábbi egy-két évhez hasonló képet mutatott. 2017-ben 2 fő 14 év alatti növendéket fogadtak javítóintézeti nevelés végrehajtására, mindketten rablás bűncselekménye miatt kaptak javítóintézeti nevelést. Továbbra is igaz, hogy a 14 – 21 év

közötti fiatalok vegyes képet mutatnak, ami magában hordozza az ellátás differenciálásának szükségességét, az intézményekben a pedagógiai munkát ennek figyelembe vételével szervezik. Azokban az intézményekben, ahol a férőhelyszámokhoz igazodva kevesebb csoportot tudnak működtetni, ott nehezebb a csoportok differenciálása, alig van lehetőség életkor vagy sérülés alapján tiszta profilú csoportképzésre.

Az ítéletek időtartamának vizsgálata alapján megállapítható, hogy 2017-ben a legtöbb befogadott növendék ítéletének időtartama 2 és 3 év közé esik (41%). A 3 évnél hosszabb idejű javítóintézeti nevelés elrendelésére 2013. július 1. napjától van lehetőség, a 2016-os év tapasztalatai alapján úgy tűnt, hogy a bíróságok ítélezési gyakorlatukban preferálják ezt a hosszabb időtartamú szankciót. A 2017. évben a befogadott növendékek ítéleteinek 72 %-a 1 és 3 év közötti javítóintézeti nevelést rendelt el. Az ítéletek hosszú ideje az intézmény szakmai tevékenységet támogathatja, hiszen a hosszú távra kidolgozott egyéni nevelési - fejlesztési munka folyamatossága nem szakad meg.

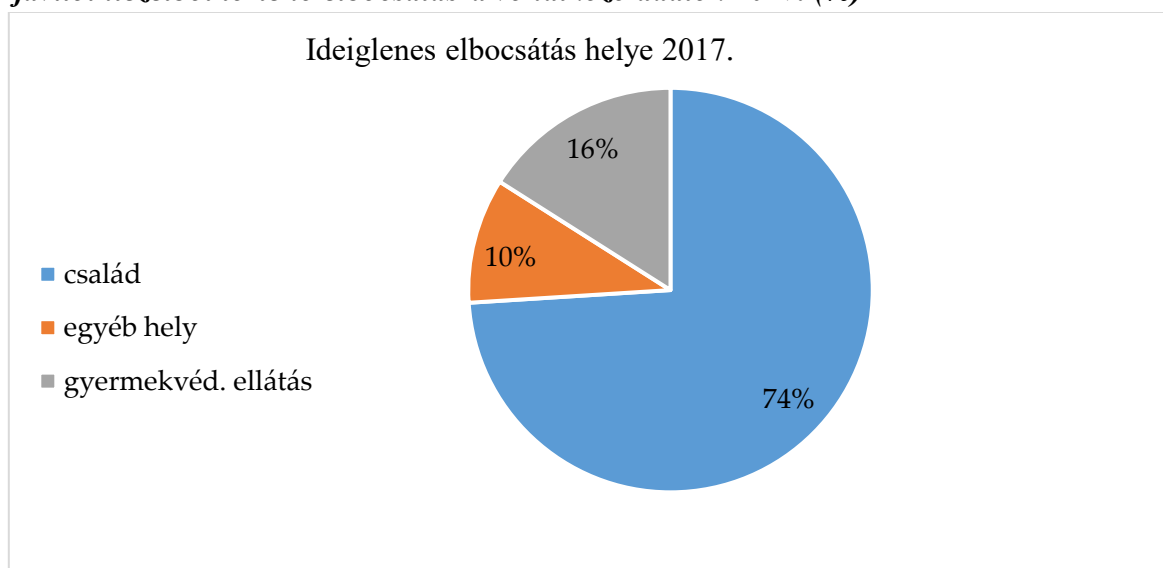
A vizsgált évben összesen 202 fő távozott javítóintézeti nevelésből, közülük 123 fő részesült ideiglenes elbocsátásban, 78 fő végleges elbocsátásban. 15 fő esetében a javítóintézeti nevelés folytatására másik javítóintézetben került sor, 17 fő pedig büntetés-végrehajtási intézménybe távozott más ügyük kapcsán.

Az intézetekből ideiglenesen elbocsátott növendékek 74 %-a a vérszerinti családjába távozott, 16 % gyermekvédelmi szakellátásba került. A véglegesen elbocsátottak 36 %-a családjába, 17 % pedig a gyermekvédelmi szakellátás intézményeibe távozott.

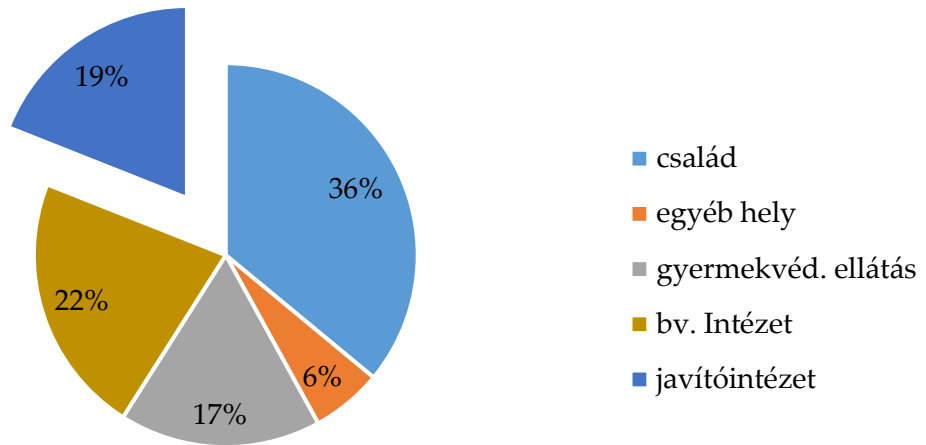
A szakellátásba ideiglenesen elbocsátottak 65,5 %-a gyermekotthonba került, 2 fő nevelőszülőhöz és 2 fő utógondozói ellátásba távozott. A volt szakellátott növendékek közül 3 nagykorú növendék a családjába került ideiglenes elbocsátásra.

A véglegesen elbocsátott növendékek közül a szakellátásba elbocsátottak 64,3 %-a gyermekotthonba került, a volt szakellátott növendékek közül 1 kiskorú esetben családba történt a végleges elbocsátás; 3 fő nagykorú szintén családjába távozott.

A javítóintézetből történő elbocsátásra vonatkozó adatok 2017. (%)

Végleges elbocsátás helye 2017.

Javasolt utánkövetéses vizsgálat (modellprogram)

A javítóintézetek számára a modellprogram során a lehetőségek közül a Rendtartásban megfogalmazott utánkövetési feladat megvalósulásának jelenlegi lehetőségeit, gyakoriságát ajánlja a tanulmány, illetve ez az, aminek kipróbálására sor került.

A vizsgálat célja

- megvizsgálása annak, hogy jogszabályi előírásoknak és lehetőségeknek megfelelően mennyire jellemző, hogy a pártfogó felügyelők jelentést, illetve részletes jelentést küldenek a javítóintézetek számára az ideiglenes elbocsátás befejeződését követően
- a visszaküldött jelentés adattartalma milyen jellemzőket mutat;
- a javítóintézetek milyen arányban, gyakorisággal és rendszerességgel kérnek visszajelzést a pártfogó felügyelőktől az ideiglenes elbocsátás időtartama alatt,
- a javítóintézetek milyen gyakorisággal kérnek ún. lezáró jelentést a pártfogó felügyelőktől az ideiglenes elbocsátás befejezésekor;
- milyen nyitottságot mutatnak a pártfogó felügyelők egy, a javítóintézetek által a modellprogram keretében megküldött kérdőív kitöltésére, mely a javítóintézetből elbocsátott növendék aktuális helyzetének részletesebb bemutatására szolgál;
- mennyire látják a javítóintézetek munkatársai reális lehetőségnek azt, hogy a pártfogó felügyelőktől az ideiglenes elbocsátás alatt rész, illetve lezáró jelentéseket kérjenek;
- mennyire látják a pártfogó felügyelők reális lehetőségnek azt, hogy az ideiglenes elbocsátás alatt rész, illetve lezáró jelentést küldjenek a javítóintézetek számára;
- mennyire látják a javítóintézetek reális lehetőségnek, és ha igen milyen formában, hogy a pártfogó felügyelő jelentései alapján az ideiglenesen elbocsátott fiatalok életkörülményeinek alakulását figyelemmel kísérik,
- mennyire látják a javítóintézetek reális lehetőségnek, és ha igen milyen formában, hogy a javítóintézet utógondozója a volt ellátott kérésére - a pártfogó felügyelővel együttműködve - tanácsadással, illetve az ügyeinek intézéséhez nyújtott segítséggel támogathassa a volt ellátott beilleszkedését, önálló életvitelét.

A vizsgálat feladatai, módszerei

1.) Az ideiglenes elbocsátások végén a pártfogó felügyelők által küldött zárójelentések vizsgálata:

Feladatok:

- a javítóintézetekben felmérni, hogy a 2017. és 2018. évben hány esetben történt ideiglenes elbocsátás az intézményből, ebből hány esetben:
 - fejeződött be 2020. június 30-ig az ideiglenes elbocsátás,
 - hány esetben került sor az ideiglenes elbocsátás szabályainak megsértése miatt a javítóintézeti nevelés folytatására.

- a javítóintézetekben felmérni, hogy a 2017. évben és 2018. évben elrendelt és 2020. október 30-ig befejezett ideiglenes elbocsátásokból:
 - hány eset volt, ahol a javítóintézet értesítést kapott a pártfogó felügyelő kijelöléséről,
 - hány olyan eset volt, ahol a pártfogó felügyelő az ideiglenes elbocsátás tartama alatt tájékoztatást adott a pártfogó felügyelet folyamatáról,
 - hány olyan eset volt, ahol a pártfogó felügyelő az ideiglenes elbocsátás végén tájékoztatást adott annak leteltéről és eredményességéről.
 - hány olyan eset volt, ahol a javítóintézet utógondozója a volt ellátott kérésére - a pártfogó felügyelővel együttműködve - tanácsadással, illetve az ügyeinek intézéséhez nyújtott segítséggel támogathatja a volt ellátott beilleszkedését, önálló életvitelét.

2.) *A pártfogó felügyelőknek megküldött kérdőívek kitöltéséi hajlandóságának vizsgálata, a visszaküldött kérdőívek adattartalmának vizsgálata. Az adattartalom vizsgálatának nem visszaesési tapasztalatok és jellemzők vizsgálata a célja, hanem, hogy a pártfogó felügyelők azt milyen részletességgel hajlandóak kitölteni.*

Feladatok:

- a javítóintézetekben felmérni hány esetben történt ideiglenes elbocsátás a javítóintézetből a 2019. évben.
- a javítóintézetekben felmérni, hogy az összes esetet megvizsgálva, hány olyan eset van, ahol az ideiglenes elbocsátás még folyamatban van
- a javítóintézeteket megkérni, hogy a fenti két szempont alapján kiválasztott esetekben a mellékletekben meghatározott, a pártfogó felügyelőknek készített minta megkeresés egyéniesítésével keressék meg a pártfogó felügyelőt és küldjék meg részére a kérdőívet, illetve mellékletként a kormányhivatali általános tájékoztatót, postai úton/hivatali kapun keresztül és elektronikusan is, tekintettel arra, hogy a kérdőívet a pártfogó felügyelőknek Word dokumentum formájában is meg kell kapniuk a kitöltés miatt.

3.) *Fókusz csoportos interjú keretében vizsgálni a javítóintézetek munkatársainak és a pártfogó felügyelőknek a közreműködésével, hogy a Rendtartásban meghatározott utánkövetés mennyire jellemző, mennyire lehet hatékony, milyen reális megvalósítási lehetőségei vannak és lehetnek.*

A modell program kipróbálása

Az ideiglenes elbocsátások végén a pártfogó felügyelők által küldött zárójelentések/tájékoztatások vizsgálata (1. módszer)

Feladatok:

- a javítóintézetekben felmérni, hogy a 2017. és a 2018. évben hány esetben történt ideiglenes elbocsátás az intézményből, ebből hány esetben:
 - fejeződött be 2020. június 30-ig az ideiglenes elbocsátás,
 - hány esetben került sor az ideiglenes elbocsátás szabályainak megsértése miatt a javítóintézeti nevelés folytatására.
- a javítóintézetekben felmérni, hogy a 2017. évben és 2018. évben elrendelt és a 2020. június 30-ig befejezett ideiglenes elbocsátásokból:
 - hány eset volt, ahol a javítóintézet értesítést kapott a pártfogó felügyelő kijelöléséről,
 - hány olyan eset volt, ahol a pártfogó felügyelő az ideiglenes elbocsátás tartama alatt tájékoztatást adott a pártfogó felügyelet folyamatáról,
 - hány olyan eset volt, ahol a pártfogó felügyelő az ideiglenes elbocsátás végén tájékoztatást adott annak leteltéről és eredményességéről.
 - hány olyan eset volt, ahol a javítóintézet utógondozója a volt ellátott kérésére - a pártfogó felügyelővel együttműködve - tanácsadással, illetve az ügyeinek intézéséhez nyújtott segítséggel támogatja a volt ellátott beilleszkedését, önálló életvitelét.

Javítóintézetek adatai ideiglenes elbocsátásra

Intézmény	Év	Ideiglenesen elbocsátott növendékek	2020. 06. 30-ig befejeződött az ideiglenes elbocsátása	Javítóintézeti nevelés folytatását rendelték el
Aszódi Javítóintézet	2017.	49 fő	49 fő	3 fő
	2018.	48 fő	47 fő	3 fő
Nagykanizsai Javítóintézet	2017.	7 fő	7 fő	0 fő
	2018.	19 fő	19 fő	2 fő
Debreceni Javítóintézet	2017.	56 fő	56 fő	3 fő
	2018.	61 fő	58 fő	6 fő
Rákospalotai Javítóintézet	2017.	11 fő	11 fő	0 fő
	2018.	9 fő	8 fő	0 fő
összesen		260 fő	255 fő	17 fő

Javítóintézetek adatai az értesítésekről és az ideiglenes elbocsátások során/végén küldött befejezésekről

Intézmény	Év	Ideiglenesen elbocsátott növendékek (2020. június 30-ig befejezve)	Értesítés pártfogói felügyelő kijelöléséről	Tájékoztatás ideiglenes elbocsátás befejezéséről	Tanácsadás a javítóintézet utógondozójától a pártfogóval együttműködve
Aszódi Javítóintézet	2017	49 fő	23 fő	10 fő	-
	2018	47 fő	24 fő	16 fő	-
Nagykanizsai Javítóintézet	2017	7 fő	1 fő	0 fő	-
	2018	19 fő	7 fő	1 fő	-
Debreceni Javítóintézet	2017	56 fő	23 fő	1 fő	-
	2018	58 fő	43 fő	10 fő	-
Rákospalotai Javítóintézet	2017	11 fő	7 fő	3 fő	-

	2018	8 fő	3 fő	2 fő	-
összesen		255 fő	131 fő	43 fő	-

Jelentés pártfogói felügyelet befejezéséről

Az intézményekben ideiglenes elbocsátás a 2017. és a 2018. évben összesen 260 fő esetében történt. Ebből 255 fő esetében 2020. június 30. napjáig már befejeződött/letelt az ideiglenes elbocsátás időtartama, illetve ebből 17 fő esetében került sor a javítóintézeti nevelés folytatásának elrendelésére. A javítóintézeti nevelés ismételt elrendelésére alacsony számban került sor, ez az összes intézmény tekintetében 7%-ot jelent, ami álláspontunk szerint jó eredménynek tekinthető. Ez azt jelenti, hogy a 255 főből 17 esetben (7%) tapasztalta csak azt a pártfogó felügyelő, hogy a volt javítóintézeti nevelt fiatal az ideiglenes elbocsátás alatt megszegte az általános vagy a külön magatartási szabályokat. Ami ronthatja ezt a pozitív képet, hogy ebből az adatból nem ismerjük meg pontosan azt, hogy hány esetben nem került sor azért a javítóintézeti nevelés újbóli elrendelésre, mert a 238 további esetben a fiatal egyértelműen nem tekinthető „visszaesőnek” (nem Be. szerinti értelemben). A 238 esetből lehet olyan, ahol a fiatal korú szabadságvesztés büntetés végrehajtását kezdte meg egy korábbi ügyében született ítélet miatt, lehet, hogy új bűncselekmény elkövetése miatt letartóztatásba került és ez alatt telt le az ideiglenes elbocsátás ideje. Ezen okok nem jelentik a javítóintézeti nevelés újra elrendelését és így növelhetik a negatív „befejezést”. Új bűncselekmény elkövetése sem feltétlenül jár a javítóintézeti nevelés elrendelésével, hiszen az ártatlanság védelme miatt ez nem jelenti azt, hogy a pártfogó felügyelő minden esetben a pártfogó felügyelet megszüntetését kezdeményezi. Ahogyan a tanulmányban jeleztük a javítóintézeti nevelés utáni ismételt elkövetések statisztikai mutatóira vonatkozó információk csak célzott gyűjtéssel a bűnügyi statisztikákból lehetnének kinyerhetőek.

A 255 fő esetből 131 fő esetében értesültek a javítóintézetek a pártfogó felügyelő kijelöléséről vagyis az esetek alig több, mint felében. Ez már jelezheti azt is, hogy az esetek nagy részében a gyakorlat szerint nincs jelentősége annak, hogy a javítóintézet tisztában legyen azzal, hogy ki a kijelölt pártfogó felügyelő. Az elbocsátott növendék a pártfogói idézést a megjelölt laccímre is megkapja, így a pártfogó felügyelet megkezdésének nincs akadálya, de valószínűsíthető, hogy további kapcsolat nem lesz a kijelölt pártfogó felügyelő és a javítóintézet között, kivéve, ha az ideiglenes pártfogást a Bv-bírószak megszünteti.

A pártfogó felügyelet befejezéséről szóló jelentés tekintetében az intézmények összesen 43 dokumentumot bocsátottak a munkacsoport rendelkezésére. Ez a szám nagyon alacsonynak tekinthető, 17%-a a befejezéseknek annak ellenére, hogy a pártfogó felügyelőknek záró jelentést kell készíteni és ezt a bíróság, illetve a javítóintézet felé a jogszabályok szerint meg kell küldeni. Az, hogy a jelentéseket miért nem küldik meg a pártfogó felügyelők, arról nincs információnk, erre a vizsgálat nem tért ki, de bizonyosan nem az az oka, hogy nincs zárójelentés, mivel az ügy lezárásnak ez feltétele. Az a javítóintézetek által rendelkezésre bocsátott befejező/zárójelentések tartalmi elemzéséből kiderült, hogy a jelentések adattartalma

nem túlságosan informatív. Valószínűsíthető, hogy a pártfogó felügyelők a lezárást, amennyiben nem volt indokolt a javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás megszakítása, és a javítóintézeti nevelés folytatása, csak formai dokumentumnak tekintik, így szinte „különösebb jelentősége” nincs a megküldésnek, hiszen nem mond sokkal többet, mint, amit a javítóintézet amúgy is tud a dokumentum hiányban is, vagyis „hogya leárult az ügy”. A megküldött jelentések adattartalma ugyan változó volt, de csak kisebb tartalmi eltérést mutatott. Több olyan jelentést is küldtek, ami „csak” a tényről, azaz a befejezésről szólt, de nem tartalmazott konkrétabb információkat a pártfogolt vonatkozásában.

Minimális esetben nagyon kevés, általában a megjelenés és az együttműködés kötelezettségére és esetlegesen újabb bűncselekmény elkövetésére tartalmazott szűkszavú bejegyzést. Ezt egészítette ki a magatartási szabályok betartásának mikéntjére vonatkozó megállapítás, nyilván azok esetében, akiknél volt ilyen szabály, vagy külön rendelkezés megállapítva. Ez is inkább abban merült ki, hogy teljesítette-e vagy sem (többségében igen).

Néhány jelentés egy kicsit részletesebben tartalmazott a pártfogolttal kapcsolatban információt: így a megjelenési és az együttműködési kötelezettség mellett utalt a szociális körülményekre, vagy abban beállt változásokra, a tanulmányi előmenetelben és/vagy szakmaszerzésben bekövetkezett változásokra, a munkahely meglétére (munkaszerződés), vagy alkalmi munkák vállalására vonatkozó bejegyzésekre. Szinte mindegyik jelentés utalt az újabb bűncselekmény elkövetésére vonatkozó a pártfogó felügyelő rendelkezésére álló információkra is.

Összességében a 255 ügyből visszaérkezett 43 jelentés és az annak csak töredékében szereplő szélesebb körű információ jóval az elvárási szint alatt van.

Az adattartalom elemzése során sajnos megállapítható, hogy egy-egy jelentés alkalmas csak arra, hogy tartalmasabb információi miatt következtetni lehessen a pártfogó felügyelet alatt a fiatal életkörülményeiben bekövetkezett olyan változásokra, ami az utánkövetés szempontjából releváns lehetne.

A megküldött jelentések alacsony száma azt is mutatja, hogy a javítóintézetek sem kérték a pártfogó felügyelőktől a jelentést, ami növelhette volna az esetek számát, így a vizsgálható esetek számát is. A javítóintézet is követni tudja az ideiglenes elbocsátás időpontjának végét, de jogszerűen nincs arra kötelezettsége, hogy a javítóintézeti nevelt ügyére az ideiglenes elbocsátás végével visszatérjen. A javítóintézetek a fiatalok elbocsátásáról az értesítéseket az ideiglenes elbocsátás napjával küldik meg. A vizsgálat azt mutatta, hogy a javítóintézetek nem is térnek vissza az ügyhöz, ha nincs zárójelentés, nem hiányolják.

Mindenképpen célszerű ennek a gyakorlatnak a felülvizsgálata, melynek egyik eszköze lehet az intézmények részére visszaküldött kérdőívek megfelelő adattartalommal történő kitöltése, tekintettel arra, hogy az egységes összegzett információk elemzése adhat alkalmat a javítóintézeti utánkövetés eredményes vizsgálatához.

A pártfogó felügyelőknek megküldött kérdőívek kitöltésai hajlandóságának vizsgálata (2. módszer)

A tanulmányban bemutatott kérdőívek a pártfogó felügyelőknek való megküldéssel való vizsgálatába az 5 javítóintézetből 4 került be, figyelemmel arra, hogy a vizsgálatnak

relevanciája kizárólag a jogerős javítóintézeti nevelteket is fogadó intézményekben van, a letartóztatás esetében nincs.

Így a vizsgálatba bevont intézmények:

- az Aszódi Javítóintézet (javítóintézeti nevelésre utalt fiúk)
- a Debreceni Javítóintézet (letartóztatott és javítóintézeti nevelésre utalt fiúk)
- a Nagykanizsai Javítóintézet (letartóztatott és javítóintézeti nevelésre utalt fiúk)
- a Rákospalotai Javítóintézet (letartóztatott és javítóintézeti nevelésre utalt lányok)

Vizsgálatba be nem vont intézmény:

- Budapesti Javítóintézet (letartóztatott fiúk)

A modellvizsgálatot megelőzően a javítóintézetek képviselői (vezetők, növendékügyi szakmai egység munkatársai) számára megszervezésre került egy fókuszcsoportos találkozó, ahol a javítóintézetek kifejtették tapasztalataikat és véleményüket az elbocsátásokról, a pártfogó felügyelőkkel való együttműködésről, az utánkötés lehetőségeiről. Így a modellprogramban való részvételről az intézményeknek volt előképe, motiváltak voltak annak kipróbálásában.

A modellvizsgálatot folytató munkacsoport (tanulmányt jegyzők) megkeresték a javítóintézetek igazgatóit írásban, bemutatták a kidolgozott kérdőíveket, illetve javaslatot tettek a megyei(fővárosi) kormányhivatalok igazságügyi és gyámügyi osztályainak/hatósági osztályainak megkeresésére, a pártfogó felügyelőkkel való kapcsolatfelvételre. A munkacsoport egy megkeresési mintát dolgozott ki, amely azonos tartalommal, de egyéniesített formában volt kiküldhető a javítóintézetek által a pártfogó felügyelőknek.

Konkréten a javítóintézetek igazgatói által kijelölt munkatársak (növendékügyi hivatal/iroda dolgozója, utógondozó) közreműködésével keresték meg a területileg illetékes Megyei (Fővárosi) Kormányhivatal Gyámügyi és Igazságügyi Főosztály/Hatósági Főosztály pártfogó felügyelőit az utánkötéssel kapcsolatos kérdőív kitöltésére.

A javítóintézeteknek megküldött megkeresés tartalmazta a modellprogram időbeli kereteit, illetve határidőket, a pártfogó felügyelőknek megküldött felhívás/kérés szintén azonos határidőkkel zajlott az egész országban.

A javítóintézetek feladata volt – a megadott szempontok szerinti – megkeresések kiküldése és a visszaérkezett kérdőívek fogadása, számszerű összesítés készítése, illetve szükség szerint személyes konzultáció a pártfogó felügyelőkkel.

A modellprogramban azokról a fiatalokról kellett kérdőívet kitölteni, akik a 2019. évben kerültek ideiglenes elbocsátásra és az ideiglenes elbocsátás a bv-bírói végzés alapján legalább 2020. október 30-áig még folyamatban volt. Nem volt feltétel, hogy 2020. október 30-áig lezáruljon a pártfogó felügyelet. Az ideiglenesen elbocsátott javítóintézeti neveltek esetében elektronikusan kitöltött kérdőíveket a javítóintézetek részére 2020. november 15.napjáig kellett visszaküldeni.

Természetesen figyelembe kellett venni, hogy a COVID-19 miatt kialakult rendhagyó helyzet a pártfogó felügyelői munkában is hozott változásokat ebben az időszakban, de úgy gondoltuk, hogy a kérdések megválaszolása így is lehetséges.

A pártfogó felügyelők által – 2020. november 15.-éig – visszaküldött kitöltött kérdőíveket 2020. november 30-ig kellett a munkacsoport számára szkennelve visszaküldeni, anonimizálva (név, an. neve, stb. kifestve).

A munkacsoport a visszaérkezett kérdőíveket összesítette, a kapott adatokat feldolgozta.

	2019. évben ideiglenesen elbocsátottak	2019. évben elbocsátottak közül 2020. október 30-án még folyamatban lévő ügy	A pártfogó felügyelőknek megküldött kérdőív	A javítóintézetnek visszaérkezett kérdőív
Aszódi Javítóintézet	38 fő	9 fő	9 fő	9 fő
Nagykanizsai Javítóintézet	17 fő	10 fő	10 fő	6 fő
Debreceni Javítóintézet	54 fő	17 fő	17 fő	13 fő
Rákospalotai Javítóintézet	10 fő	3 fő	3 fő	3 fő
összesen	119 fő	39 fő	39 fő	31 fő

A kiküldött 39 darab kérdőívből 31 darab kérdőívet küldtek vissza a pártfogók, 4-4 darab nem érkezett vissza a Nagykanizsai Javítóintézetbe és Debreceni Javítóintézetbe, ennek okát nem ismerjük.

A modellprogram elsődleges célja az volt, hogy kidolgozásra kerüljön egy olyan ajánlás, amely egy mintát ad arra, hogy a javítóintézetek az ideiglenes elbocsátás után milyen adattartalommal keressék meg a pártfogó felügyelőket az információ beszerzése érdekében. A vizsgálat célja tehát nem az volt, hogy a visszaküldött kérdőíveket elemezzük, abból a szempontból, hogy az elbocsátott fiatalok esetében milyen élettörténeti változások történtek (tehát nem „klasszikus” utánkövetéses vizsgálat, kutatás volt). A cél az volt, hogy megnézzük:

- a javítóintézetek milyen hajlandósággal küldik ki a kérdőívet,
- a pártfogó felügyelők milyen hajlandósággal küldik vissza a kérdőívet,
- a visszaküldött kérdőívek tartalmilag milyen mélységű adatokat tartalmaznak.

A javítóintézetek teljes mértékben közreműködtek a vizsgálatban és a pártfogó felügyelők is nagy arányban visszaküldték a kérdőíveket (4-4 darab nem érkezett vissza a Nagykanizsai Javítóintézetbe és a Debreceni Javítóintézetbe).

A tartalmi elemzés a kérdőívek kitöltése során már különböző szintű információadással valósult meg. Ennek oka lehetett:

- a vizsgálat kísérleti jellege,
- az, hogy a vizsgálat kutatási szándékból készült, nem egy hivatalos eljárás része volt,
- nem jogszabályi előírás volt,
- nem volt eddig sztenderdizált elvárás,
- ez volt az első alkalom ilyen feladatvégzés kérésére,
- a pártfogók túlterheltsége is okozhatta,
- közrejátszott az is, hogy mennyi információval rendelkeznek az ideiglenesen elbocsátott fiatalokkal kapcsolatban a pártfogó felügyelő,
- illetve mennyire volt ideje a pártfogó felügyelőnek plusz információk birtokába kerülni,
- esetlegesen a COVID 19 járvány időszak kevesebb kapcsolattartást eredményezhetett.

Néhány kiemelt példa az intézmények tapasztalataiból.

ASZÓDI JAVÍTÓINTÉZET

Az Aszódi Javítóintézet részére 9 pártfogó küldte vissza a kérdőívet, melyek többségében megfelelően informatívak voltak. Több helyre ugyanazon jelentéstartamú információt írták be – lehet, hogy kissé átfogalmazva – és volt olyan kérdőív is, amelyet nagyon szűkszavúan töltöttek ki, de végül is tartalmazott használható visszajelzéseket. Egy kérdőív volt teljesen hiányosan kitöltve, tekintettel arra, hogy a pártfogónak nem állt rendelkezésére semmilyen adat a fiatal ideiglenes elbocsátása után.

NAGYKANIZSAI JAVÍTÓINTÉZET

A Nagykanizsai Javítóintézet részére 6 kérdőív érkezett vissza. A kérdőívek informatívnak voltak tekinthetőek még annak ellenére is, hogy ugyanazt az információt osztották meg a pártfogók több kérdés esetében is, kissé átfogalmazva. (Érdemes lesz a végleges kérdőív összeállításakor erre is figyelni, tekintettel arra, hogy felesleges munkát senki se végezzen.) A leginformatívabb kitöltő a Zala Megyei pártfogó volt, aki a kérdőív végén megjegyezte, hogy gyakorlatilag napi kapcsolatban áll a javítóintézettel. A kérdőívekre adott válaszok betekintést adtak az ideiglenesen elbocsátott fiatalok élethelyzetébe, szociális körülményeikbe és azok változásába egyaránt.

DEBRECENI JAVÍTÓINTÉZET

A Debreceni Javítóintézet részére 13 kérdőív érkezett vissza, melyek közül volt több olyan, ami nagyon szűkszavúan, viszonylag kevés információt tartalmazott az ideiglenesen elbocsátott fiatalokkal kapcsolatban. Két kérdőív a pártfogás sikertelenségéről számolt be, egy esetben letartóztatták a fiatalot és nem rendelkezett több információval, egy esetben pedig újabb bűncselekményeket követett el a pártfogolt és egyéb számára előírt magatartási szabályt sem tartott be.

Ugyanakkor volt több olyan kérdőív is, amely nagyon informatív volt, teljesen beváltotta a hozzá fűződő, kutatás szempontjából meghatározott szakmai elképzeléseket azáltal, hogy teljes körűen mutatta be az ideiglenesen elbocsátott fiatal életkörülményeit, szociális helyzetét és a

jövőbeni terveit is. Jól beazonosította a kockázati tényezőket, azokat, amelyek a sikeres reintegráció érdekében a jövőben is figyelmet igényelnek.

RÁKOSPALOTAI JAVÍTÓINTÉZET

Három kérdőív érkezett vissza a Rákospalotai Javítóintézet részére a pártfogó felügyelőktől. Az első kitöltése informatív volt: bemutatta a fiatal családi- és szociális helyzetét, annak változását. Információt nyújtott arról is, hogy a pártfogón kívül segítette a fiatal integrációját a gyermekvédelemi szakellátást követően az otthonteremtési támogatás felhasználása érdekében kirendelt utógondozó, a gyermekjóléti szolgálat és a gyermeke nevelése miatt a védőnő is. A második kérdőív is informatívnak mondható, hiszen betekinthettünk egy olyan fiatal intézetben kívüli életébe, ami két markáns változással járt: egyfelől az előzetesen magadott cím helyett más városba költözött megváltozott családi állapota miatt.

A harmadik kérdőív nem volt nagyon informatív, a pártfogó szűkszavúan mutatta be a fiatal szociális körülményeit, de más kérdésre nem válaszolt.

A kérdőív javaslatokra vonatkozó részének válaszai az összes intézmény tekintetében:

A kérdőívekben az A és a B adatsor a pártfogóra vonatkozott, míg a C kérdéssor alapvetően javaslatokat várt a pártfogó felügyelőktől.

C kérdéssora adott válaszok közül a legmeghatározóbbak, amelyeket a 4 javítóintézetnek küldött javaslatokból emelünk ki:

- célszerű lett volna a javítóintézetben a fiataloknak az általános iskolai tanulmányait befejeznie a szakmaszerzés és/vagy elhelyezkedés esélyének növelése érdekében;
- a javítóintézet tájékoztassa a pártfogót az intézetben végzett tanulmányokkal kapcsolatban;
- szerencsés lenne, ha a javítóintézet tájékoztatná a pártfogót az ideiglenes elbocsátást megelőző szabadságokról (ez még a javítóintézeti nevelés alatti időszakra vonatkozik);
- a javítóintézetből történő elbocsátásról csak jóval később értesül a pártfogó;
- ideiglenes elbocsátást követően rögtön küldje meg a javítóintézet a pártfogók részére a fiatal iratanyagát;
- a javítóintézet segíthetne a fiatalnak a munkahelykeresésben;
- utánkövetés szempontjából a javítóintézetnek fontos lehetne az, hogy ha a jkv. felvételéről tájékoztatná az intézményt a pártfogó – információt hordoz, hogy megjelent és hogyan jelent meg a pártfogónál;
- a pártfogás lezárásakor is tájékoztatni kellene a javítóintézetet a pártfogó felügyelő tapasztalatairól, amit az ügy lezárásakor eddig is megírtak, csak nem küldték el a javítóintézetnek;
- a teljes iratanyag kerüljön a pártfogóhoz, valamint tájékoztassák a fiatal a pártfogó elérhetőségeiről is;
- sokat segítene az Intézeti Tanács jegyzőkönyve, amit nem minden esetben kapnak meg, illetve az előterjesztés is;
- szívesen venné a pártfogó, ha a javítóintézet utógondozója – kapcsolattartás esetén – megosztaná vele az információit;

- együttműködés szükséges azoknál a fiataloknál, akik semmilyen külső, intézeten kívüli kapcsolatra nem számíthatnak, vagy időközben elveszítik azokat - a pártfogó fel tud készülni;
- javasolták a pártfogás végén elkészített összefoglaló jelentés elküldését az intézmény számára;
- az ideiglenes elbocsátás előtt a pártfogó – az eredményes munka érdekében – felvehetné a kapcsolatot a fiatal szülőjével és/vagy azokkal a személyekkel, ahova távozik a javítóintézetből;
- arra tettek javaslatot, hogy az ideiglenes elbocsátást megelőzően a javítóintézetnek nagyobb figyelmet kell fordítania a szülők kapcsolattartására, hiszen tapasztalatuk, hogy azok, akik nem, vagy csak nagyon felületesen látogatták az intézményben a fiatal nem fogják segíteni-támogatni az ideiglenes elbocsátás alatt sem, ami nagymértékben nehezíti az integrációjukat.

A KÉRDŐÍVEKRŐL

A kutatásban résztvevőként köszönet azoknak a pártfogóknak, akik a rendelkezésükre álló információkkal segítették ezt a munkát. A kérdőívek kitöltése önkéntes volt, még akkor is, ha levélben kértük a Kormányhivatalt az ebben való közreműködés támogatására. Ismeretes, hogy nagyon túl vannak terhelve a pártfogó felügyelők, nehezítő körülmény ebben az időszakban a járványhelyzet miatt elrendelt korlátozások is lehettek. Egyrészt a kapcsolattartás formái miatt, másrészt pedig nehezítette a pártfogoltak munkába állási, tanfolyamon való részvételi, vagy éppen iskolai tanulmányainak folytatásának nehézségeit, ami az eredményesebb pártfogói tevékenység alappillérei.

Akik pedig a C típusú kérdőív kérdéseire is kifejtették és véleményükkel segítették ezt a munkát - a végleges anyag összeállításakor – a lehetőségek figyelembe vételével beépítésre kerülnek az általuk megfogalmazott javaslatok.

Az utánkövetés szempontjából azok a kérdőívek használhatóak a legnagyobb hatékonysággal, amelyek megfelelő információkat tartalmaznak, ezért kiemelt figyelmet igényel a kérdéssor összeállítása. A visszaküldött kérdőívek ezt alátámasztják, hiszen több esetben ugyanaz az információ jelent meg a kérdésekre adott válaszokból, ami persze lehet értelmezési problémakör is, de nyilván ráirányítja a figyelmet a használhatóságra is.

Megvalósítási lehetőségek (3. módszer). Fókusz csoportos interjú keretében vizsgálni a javítóintézetek munkatársainak és a pártfogó felügyelőknek a közreműködésével, hogy a Rendtartásban meghatározott utánkövetés mennyire jellemző, mennyire lehet hatékony, milyen reális megvalósítási lehetőségei vannak és lehetnek.

A COVID 19 járványhelyzet miatt nem volt lehetőség fókusz csoportos interjú megvalósítására, ezt az intézményekben a munkacsoport (tanulmányt jegyzők) által végzett interjúk helyettesítették, melyek eredményeit az alábbiakban mutatjuk be. Az interjú fő kérdései voltak:

- volt- e kérdése a pártfogó felügyelőknek a kitöltéssel kapcsolatban
- kértek- e segítséget a pártfogó felügyelők a kitöltéssel kapcsolatban
- hogyan értékelték a javítóintézeti munkatársak a visszaküldött kérdőíveket
- hogyan értékelték a C kérdéssorban megfogalmazott javaslatokat
- milyen egyéb véleményük, javaslatuk volt a javítóintézeti szakembereknek

A munkatársak a kérdőívet jónak találták, de bizonyos pontokban eltérést, rövidítést javasolnak, illetve jelezték, hogy ennek kialakításában szívesen közreműködnének a későbbiekben. Javasolt, hogy a végleges, ajánlott, vagy a Fenntartó által előírt kérdőív/kérdéssor véleményezésére érdemes lenne bevonni a nagyon aktív pártfogókat (5-6 főt különböző megyékből), akár azokat, akik a legteljesebb formában igyekeztek segíteni ezt a munkát. Egy munkacsoport összehívására a Fenntartó tehetne szakmai javaslatot.

A kérdőívek intézmények részéről történő elküldését követően az az érdekes tapasztalata volt a feladat végrehajtásában közreműködő munkatársaknak, hogy a pártfogók részéről nem történt különösebb „visszakérdezés” abban a tekintetben, hogy miért kell ezt a feladatot elvégezniük, miért van szükség ennek a kérdőívnek a kitöltésére. A kérdésekkel kapcsolatban nem érkezett sem negatív, sem pozitív visszajelzés, a pártfogók nem „akadékoskodtak”, többnyire együttműködőek voltak. Ugyanakkor - egyes pártfogók tekintetében - az volt a munkatársak tapasztalata, hogy szakmai-tartalmi szempontból nem voltak kellően „informatívak” a visszaküldött kérdőívek.

A jövőbeni kutatások tekintetében fontos tapasztalat volt az is, hogy egyes pártfogók nem kapták meg a felettesüktől a megkeresést és a kérdőív WORD formátumát, ami kicsit hátráltatta a közreműködésüket. Volt, hogy a javítóintézeti munkatársat keresték meg a Word változat megküldése érdekében, ezzel hárult el az akadály a megkeresés teljesítése előtt.

A kitöltéssel kapcsolatban általános tapasztalata volt a munkatársaknak, hogy, akikkel közvetlen és gyakori munkakapcsolatot tartanak, azok érdeklődőbbek és együttműködőbbek voltak. Volt, aki az aktualitására volt kíváncsi, tekintettel arra, hogy pártfogoltja újból letartóztatásba került, és volt olyan is, hogy azok a pártfogók, akik lakcímváltozás miatt új „szereplők” voltak, azok inkább rákérdeztek a kitöltés „miért”-jére. De általános tapasztalat szerint tudomásul vették ezt a feladatot és megyéknként eltérő aktivitással ugyan, de visszaküldték a kérdőíveket.

Ugyanakkor a megkeresésnek és a kérdőívek kitöltésének volt egy pozitív hozadéka is: az egyik javítóintézet utógondozója arról számolt be, hogy a kérdőívvel együtt érkezett több, korábban pártfogásban álló fiatal zárójelentése is.

Az utánkövetés kapcsán a kérdőívben az intézmények „feladatellátásával” kapcsolatban is kaphatnak visszajelzést a pártfogóktól a javítóintézetek. Nyilvánvalóan ez nem lehet egy egzakt „negatív” vagy „pozitív” értékelő minősítés, tekintettel arra, hogy nem feltétlen áll kellő információ a pártfogó felügyelő részére a javítóintézetekben végzett munkáról. Az intézmények nyitottak ezekre a visszajelzésekre, hiszen közös a cél: egy-egy növendék ideiglenes

elbocsátásának kellően megfontolt szakmai előkészítése és az intézeten kívüli sikeres életének, beilleszkedésének és integrációjának segítése.

Amennyiben a pártfogónak már volt előzmény információja az elbocsátott növendékkel kapcsolatban – pl. már korábban ismerte a fiatalat -, akkor hasznos lehet a visszajelzése, hiszen van összehasonlítási alapja. Ha nem ismerte, akkor is, hiszen már a fiatal megjelenése, a pártfogó felügyelettel és a pártfogó felügyelő személyével kapcsolatos együttműködési szándéka is hordozhat információt. Szakmai-pedagógiai munkájuk tekintetében is értékes visszajelzés lehet, ha érkezik a pártfogók részéről egy olyan tapasztalat, amely az elbocsátott fiatal javítóintézetben is tapasztalt jó magatartása, együttműködése tekintetében nyújt információt. Ez egy olyan pozitív visszajelzés lehet a javítóintézet irányába is, hogy mennyire volt „eredményes” az a korrigáló-fejlesztő munka, ami hozzájárult a növendék személyiségének változásához, amit „magáévá tett” és intézeten kívüli életében is alkalmaz, bizonyítékaul annak, hogy nem egy konformista viselkedés jellemzi, ami a javítóintézetből való szabadulásának egy eszköze volt. Fontos eleme lehet a visszajelzéseknek az is, hogy az a növendék életét és jövőbeni esélyeit növelő szakmai tevékenység, amit a javítóintézet elindított, az tovább tudott-e folytatódni vagy nem, miért, illetve az milyen személyes következményekkel járt.

A pártfogók visszajelzésével kapcsolatban a közreműködő munkatársak egyöntetű véleménye az, hogy minden visszajelzés hasznos lehet az intézmények számára, hiszen a nevelési terület szakmai munkája során a kapott információk a folyamatos módszertani megújulást segíthetik elő.

Ha elmegy egy olyan növendék, aki akár 1,5-2 évig is pártfogás alatt állhat – ami viszonylag hosszú időtartam – és a pártfogás végén érkezik egy visszajelzés, „hogy hol tart most”, az mindenképpen hasznos lehet az intézmény számára. Láthatják a javítóintézeti szakemberek, hogy mi lett a munkájuk vége, és nem feltétlen csak annak eredményessége és sikeressége a lényeg (hiszen az rengeteg tényezőtől függ), hanem kapnak az intézmények egy visszajelzést, ami mindenképpen hasznos lehet a jövőbeni cél- és feladatmeghatározás szempontjából is.

Ugyanakkor egy „eszköz” is lehet a pártfogó felügyelő és az intézmények kezében is, hiszen a pártfogónak nem csak az intézményeknek, hanem a bíróság felé is küldeni kell egy visszajelzést, hogy eredményesen telt-e le a pártfogó felügyelet. Tehát már elbocsátáskor és a pártfogás időtartama alatt is lehetne ezt tudatosítani a növendékben, és egyfajta motivációs eszközként is alkalmazhatná a pártfogó, hogy ezt a kérdőívet fogja elküldeni a javítóintézetnek és a bíróságnak is, ami miatt nem mindegy, hogy a pártfogás alatt hogyan viselkedik és működik együtt a pártfogóval.

Konkrét visszajelzést is tettek a pártfogók a kérdőívek kapcsán: az ideiglenes elbocsátások alkalmával a javítóintézetek által számukra megküldött iratanyagok segítségével szinte teljeskörű információhoz jutnak, juthatnak az érintett fiatalokkal kapcsolatosan, ami jelentősen megkönnyíti további munkájukat. Az interjúk során kiderült, hogy az intézmények különböző módon tájékoztatják a pártfogó felügyelőket az elbocsátott növendékek javítóintézeti előéletéről. Ez a jogszabályokban nem kötelezően előírt, illetve nem sztenderdizált, hogy mi az, amit küldeni kell. A Bv- bíróság határozata az, amit a pártfogó felügyelő mindenképpen megkap, melynek indokolása többségében a legfontosabb információkat tartalmazza,

elsősorban az intézeti előterjesztésre alapozva. Azonban a javítóintézetnek ennél lényegesen több információ van a birtokában. Az interjúk szerint van a tájékoztatás megvalósulhat:

- az előterjesztés megküldésével
- pedagógiai vélemény megküldésével
- dokumentumok csatolásával (pl.: iskolai bizonyítvány, más büntetőügyek iratai, stb.)

Mindenképpen fontos, hogy a megküldött iratanyag széles körű információt tartalmazzon a javítóintézeti nevelés alatt elért eredményekről, a további feladatokról, célkitűzésekről, a megkezdett folyamatokról, kapcsolatokról, stb.

Az utánkövetés vizsgálat kérdőív alkalmazásának gyakoriságával kapcsolatban változatos válaszok érkeztek a feladatban résztvevő munkatársaktól. Volt, aki az ideiglenes elbocsátást követő három hónap, majd ezután félévente javasolta a kérdőív elküldését a pártfogóknak. Volt, aki a pártfogás időszakának felére és végére tett javaslatot. Abban azonban mindenki egyetértett, hogy a pártfogás végén mindenképpen kapjanak a javítóintézetek egy olyan visszajelzést (a kérdésekre adott, nemcsak „sablonos” válaszok formájában), amelyből kitűnik, hogy mi is történt az eltelt időszakban a növendékkel, hogyan sikerült vagy éppen nem sikerült a reintegrációja.

Érkezett olyan javaslat is, hogy ezt a kérdőívet együtt küldhetné a pártfogó felügyelő a zárójelentésével, s ebből talán több információ állna az intézetek rendelkezésére az adott növendékkel kapcsolatban.

A munkatársak egyetértettek abban is, hogy az utánkövetés feladatnak része az is, hogy az intézmény segítséget nyújtson a távozó növendék számára. Ez meg is valósul, természetesen az intézmény lehetőségeihez mérten. Ez a típusú segítség többnyire azonban nem „rendszerszintű” segítség, hanem ad-hoc, ami valójában kérésre, és főleg saját ügyeinek képviseletében, vagy annak előkészítésében merül ki (egy-egy hivatalos dokumentum elkészítése, tanácsadás, ügyfélkapu létrehozása, banki ügyintézés segítése, hivatalos helyen való megjelenés, stb.). A munkatársak azonban megjegyezték, hogy már ezek a feladatok is lényegében a pártfogók, mint támogató-segítők feladatai.

Az utánkövetésnek azonban van egy másik, még inkább „informális” formája, amikor egy-egy növendék részben magán információs csatornák (Facebook, e-mail, telefon) segítségével tart kapcsolatot nevelőjével, tanárával, pszichológusával, vagy éppen azzal a referencia személlyel, aki a javítóintézeti nevelése alatt őt támogatta és egy személyes segítő kapcsolat is kialakult közöttük. Távozást követően ez természetesen önkéntes és a felnőtt döntésétől függő „segítő” kapcsolat, ami azonban nem erőltethető rá senkire, ezáltal jelen működési körülmények között nem is „intézményesíthető”. A kapcsolat révén azonban mégis van ismerete az intézménynek egy-egy növendék személyes helyzetéről és sorsának alakulásáról. Ez talán azért is fontos, mert sok esetben egy-egy érzelmi probléma, krízishelyzet meg- illetve feloldásában segítheti a növendéket.

A munkatársak részéről is megfogalmazódott javaslatként, hogy a jövőre nézve valamilyen formában „intézményesíteni” lehetne ezeket a személyes csatornákat, megfelelő módszertan és feltételek biztosítása mellett.

Miben tud a javítóintézet segíteni és mi várható el az intézménytől – kérdésre adott válaszok tekintetében egyetértés mutatkozott a munkatársak között, hogy jelen feltételek mellett elsősorban ügyintézés menetével, továbbtanulás támogatásával és ügyeinek intézéséhez szükséges információk átadásával tudja segíteni az intézmény a távozó növendékeket. Gyakorlatilag mindenki abban is egyetértett, hogy az utógondozás lehetőség lehet néhány olyan távozó növendék számára, akinek az „intézményesített” támogatásra továbbra is szüksége van a javítóintézetből történő távozását követően. Jelen pillanatban a jogszabály (1/2015. EMMI rendelet a javítóintézetek rendtartásáról) jól körül határolja az utógondozó, elbocsátással és annak előkészítésével kapcsolatos feladatait.

Ugyanakkor az utógondozói csoport/ház működéséhez (aminek fenntartása jogszabály szerint kötelező) szükséges komplex feltételrendszer (státusz, megfelelő helyszín, stb.) nem biztosított az intézmények számára. Szakmai szempontból pedig az utógondozói elhelyezés működtetése nem feltétlenül köthető a zárt, félzárt javítóintézeti működés kereteihez, tekintettel arra, hogy a javítóintézeti feladatellátás egyik legfontosabb eleme a következetes, jól meghatározható szabályrendszeren alapuló működés sok problémával és konfliktussal jár-járhat egy, már a szabad és teljes életet élő utógondozottal kapcsolatosan. A probléma megoldását egy olyan országosan működő utógondozói elhelyezés jelenthetné, mely a javítóintézetten kívüli (vagy legalább is külön bejárattal rendelkező) épületben, megfelelő szakmai létszám és egyéb feltételekkel rendelkező otthonszerű ellátást biztosító ellátási forma létrehozása és működtetése révén valósulhatna meg.

A jelenlegi utánkövetéssel kapcsolatos jogszabályi megfogalmazás a munkatársak véleménye szerint elegendő, hiszen nem határoz meg egzakt feladatokat, de alkalmas a lehetőségekhez mérten történő támogatás és nyomon követés biztosítására:

1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet 53. § (1) A javítóintézet a pártfogó felügyelő jelentései alapján az ideiglenesen elbocsátott fiatalok életkörülményeinek alakulását figyelemmel kíséri.

(2) A javítóintézet utógondozója a volt ellátott kérésére - a pártfogó felügyelővel együttműködve - tanácsadással, illetve az ügyeinek intézéséhez nyújtott segítséggel támogathatja a volt ellátott beilleszkedését, önálló életvitelét.

Az intézmények jelenlegi működése mellett nincs kapacitás ettől egzaktabb és részletesebb utánkövetés végrehajtására.

A mostani gyakorlattól eltérő, több szakmai és gyakorlati feladattal tüzdelte utánkövetés biztosításához „ideális” helyzetben a kollégák szakmai álláspontja szerint szükség lenne a tárgyi, személyi feltételek biztosítására és egy komplex módszertan kidolgozására.

Fontosnak tartják a munkatársak azt is, hogy egyáltalán el kellene dönteni, „szükség” van-e az utánkövetésre, tekintettel arra, hogy itt felmerülhet az az álláspont: a javítóintézet szerepe az ideiglenes és/vagy végleges elbocsátásig tart. Ezt követően segítséget nyújthat a pártfogó (jogszabály erejénél fogva), valamint a gyermekvédelmi alap és/vagy szakellátás intézményrendszere, vagy a családsegítés intézményrendszere függően attól, hogy az adott növendék személyes élete tekintetében melyik ellátás rendelkezik aktuálisan hatáskörrel.

Azt biztosan állíthatjuk, hogy természetesen a legideálisabb helyzet az elbocsátott növendék számára egy működő, legalább minimális szinten támogató családi háttér, ahol valódi segítséget kaphat a fiatal a javítóintézetben megkezdett folyamatok folytatására (lakhatás, munkába állás, tanulás). Ehhez a javítóintézet az alapokat tudja megteremteni a befogadó környezetre kevésbé van hatása és a változások generálására kompetenciája. A pártfogó felügyelet ideje alatt, családban is szüksége van a fiatalnak a visszajelzésekre, kontrollra, és a konkrét támogatási formákra (iskola keresés, ügyek intézésében iránymutatás, stb.). Család hiányában egy jól felépített speciális utógondozói rendszer lenne lehetőség. A gyermekvédelmi szakellátási rendszer utógondozói ellátást biztosító hálózata hiányos, kevés a férőhely, kevésbé a javítóintézetből elbocsátott fiatalokat várják. A javítóintézetek jelenlegi helyzetükben nem tudják működtetni az utógondozási ellátást.

A témában a javítóintézetek közötti szakmai konzultációk szervezése, ezt követően szakmaközi egyeztetések hozhatnak továbblépést a „javítóintézeti utógondozás” sztenderdizálására.

Javasolt első lépések a Fenntartó felé:

A jogszabályban előírt lehetőségek használatának erősítése, sztenderdek kialakítása.

- pártfogó felügyelő kijelöléséről szóló dokumentum beszerzése
- a pártfogó felügyelőnek megküldendő dokumentumok és azok tartalmi elemeinek meghatározása
- a pártfogó felügyelőtől a zárójelentés beszerzése
- a zárójelentés mellett/helyett egy egységesen kialakított kérdéssor/kérdőív összeállítása

Jogszáály jegyzék:

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.)

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról (Bv.tv.)

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (Gyvt.)

1/2015 (I.14.) EMMI rendelet a javítóintézetek rendtartásáról

8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről

Jogszályi kivonatok a javítóintézetekből elbocsátottak utánkövetéses vizsgálatának lehetőségei tanulmányhoz

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.)

106. § (1) A fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.

(2) Fiatalkorúval szemben büntetést akkor kell kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető. Azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenegyedik életévét nem töltötte be, csak intézkedés alkalmazható.

(3) Fiatalkorúval szemben szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy szabadságelvonással járó büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el.

121. § (1) Javítóintézeti nevelés elrendelése esetén a bíróság megállapítja, hogy a fiatalkorú a javítóintézeti nevelés felének letöltése után ideiglenesen elbocsátható az intézetből, ha

a) legalább egy évet eltöltött az intézetben, és

b) alaposan feltehető, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető.

(2) Az ideiglenes elbocsátás tartama azonos a javítóintézeti nevelés hátralevő részével, de legalább egy év.

(3) A bíróság az ideiglenes elbocsátást megszünteti, ha a fiatalkorút az ideiglenes elbocsátás alatt - a 122. §-ban meghatározott esetet kivéve - szabadságvesztésre ítélik, vagy vele szemben javítóintézeti nevelést rendelnek el. Ha a bíróság a fiatalkorúval szemben más büntetést szab ki, vagy más intézkedést alkalmaz, a bíróság az ideiglenes elbocsátást megszüntetheti.

(4) Az ideiglenes elbocsátás megszüntetése esetén az ideiglenes elbocsátáson töltött idő a javítóintézeti nevelésbe nem számítható be.

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról (Bv.tv.)

344. § A javítóintézetben folyó nevelés célja a fiatalkorú társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottsága, szakmai képzettsége fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítése.

Ideiglenes elbocsátás a javítóintézetből és annak megszüntetése

69. § (1) A javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátásra az 57-59. §, a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás megszüntetésének a magatartási szabályok megszegése miatt történő elrendelésére a 61. § rendelkezéseit kell alkalmazni azzal, hogy a javítóintézetből

történő ideiglenes elbocsátásra az intézeti tanács tesz előterjesztést a büntetés-végrehajtási bírónak.

(2) A javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás megszüntetése iránti eljárásban felmerült bűnügyi költséget az állam viseli, ha a büntetés-végrehajtási bíró a javítóintézetből való ideiglenes elbocsátást nem szünteti meg.

/A feltételes szabadságra bocsátásra irányuló eljárás/

57. § (1) A feltételes szabadságra bocsátásról (Btk. 38., 39., 42-43. §) a büntetés-végrehajtási bíró a bv. intézet előterjesztése alapján, a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt -kivéve, ha az elítélt annyi időt töltött előzetes fogvatartásban, hogy az esedékesség már bekövetkezett -, az elítélt meghallgatása után határoz.

(2) A határozat meghozatala előtt a büntetés-végrehajtási bíró - feltéve, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontjáig rendelkezésre álló idő legalább két hónap - elrendelheti a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését.

(3) A pártfogó felügyelő a (2) bekezdésben írt pártfogó felügyelői vélemény elkészítése érdekében az elítéltet a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt legalább két hónappal a bv. intézetben meghallgatja és vele ettől az időponttól kezdődően rendszeresen érintkezhet.

(4) A büntetés-végrehajtási bíró a határozott ideig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátott elítélt pártfogó felügyeletét (Btk. 69. §) rendelheti el, és az elítélt számára a Btk. 71. § (2)-(3) bekezdése alapján külön magatartási szabályokat írhat elő.

(6) Ha a büntetés-végrehajtási bíró az elítéltet nem bocsátotta feltételes szabadságra, a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét később újból megvizsgálhatja. Ebben az esetben elrendelheti a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését.

(7) Ha a büntetés-végrehajtási bíró az elítéltet nem bocsátotta feltételes szabadságra, a feltételes szabadságra bocsátást az elítélt vagy védője is kezdeményezheti. A kérelmet a bv. intézet - értékelő véleményével és javaslatával - harminc napon belül továbbítja a büntetés-végrehajtási bírónak. Ha az egy éven belül ismételt előterjesztett kérelem új körülményre nem hivatkozik, az értékelő vélemény és a javaslat elkészítését a bv. intézet mellőzheti.

(8) Ha a büntetés-végrehajtási bíró az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet nem bocsátotta feltételes szabadságra, a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét legkésőbb két év múlva, azt követően évente megvizsgálja. Ilyen esetekben elrendelheti a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését.

58. § (1)A feltételes szabadságra bocsátásról soron kívül kell határozni, ha a Btk. 92-92/B. §-a alapján beszámított időt is figyelembe véve az elítélt az ügydöntő határozat jogerőre emelkedésekor feltételes szabadságra lenne bocsátható.*

(2) A büntetés-végrehajtási bíró

a) a meghallgatás időpontjáról a bv. intézetet és az ügyészséget, a védőt, ha a pártfogó felügyelő meghallgatása szükséges, a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőt, továbbá, ha az elítélt fiatalos, a törvényes képviselőjét értesíti,

b) ha az elítélt szabadlábban van, az elítéltet a meghallgatásra idézi.

(4) Ha a feltételes szabadságra bocsátásról való döntéshez a szükséges adatok hiányoznak, de rövid időn belül beszerezhetők, a büntetés-végrehajtási bíró a feltételes szabadságra bocsátás mellőzése helyett a meghallgatást elnapolja, és a meghallgatásra új határnapot tűz ki.

(5) A bűnügyi költséget az állam viseli.

59. § (1) Ha a büntetés-végrehajtási bíró az elítélt feltételes szabadságra bocsátását rendelte el, de a bv. intézet a feltételes szabadságra bocsátás esedékességének napjáig arról értesíti, hogy az elítélt súlyos fegyelmi vétséget követett el, a büntetés-végrehajtási bíró a feltételes szabadságra bocsátást újból megvizsgálja, és ennek alapján a végzését hatályon kívül helyezheti.

(2) Ha a büntetés-végrehajtási bíró a szabadlábban lévő elítéltet nem bocsátotta feltételes szabadságra, az elítélt kérelmére, a szabadságvesztés megkezdésére a 39. § szerint halasztást engedélyezhet.

(3) Ha a feltételes szabadságra bocsátást elrendelő végzés ellen az ügyészség fellebbezést nyújt be, ennek a feltételes szabadság megkezdésére halasztó hatálya van. Az ügyészség a fellebbezésről - a fellebbezés benyújtásával egy időben - értesíti a bv. intézetet.

(4) Ha a másodfokú bíróság a végzést helyben hagyja, haladéktalanul értesíti a bv. intézetet a szabadítás érdekében.

(5) A (3) bekezdés esetén, ha a másodfokú bíróság a végzést helyben hagyja, a bűnügyi költséget az állam viseli.

60. § (1) Ha a büntetés-végrehajtási bíró az elítélt feltételes szabadságra bocsátását mellőzte, de úgy ítéli meg, hogy az elítélt később feltételes szabadságra bocsátható, felhívja a bv. intézetet, hogy az általa meghatározott időpontban, amely-

a) öt évet meg nem haladó szabadságvesztés esetén nem lehet kevesebb, mint a feltételes szabadságra bocsátás mellőzéséről hozott határozat napjától számított három hónap,

b) öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztés esetén nem lehet kevesebb, mint a feltételes szabadságra bocsátás mellőzéséről hozott határozat napjától számított hat hónap, tegyen újabb előterjesztést.

(2) Az elítélt magatartásában tartósan bekövetkezett, lényeges változásra figyelemmel a bv. intézet ismételten előterjesztést tehet, ha a büntetés-végrehajtási bíró - feltételes szabadságra bocsátást mellőző - határozatától számítva hat hónap már eltelt.

(3) A bűnügyi költséget az állam viseli.

A feltételes szabadság megszüntetésére irányuló eljárás

61. § (1) Ha a magatartási szabályok súlyos megszegése miatt a feltételes szabadság megszüntetésének lehet helye, az ügyészség az elítélt lakcíme, illetve tényleges tartózkodási helye szerint illetékes büntetés-végrehajtási bírónak indítványt tesz.

(2) Ha az elítélt elfogása előtt a hatóság elől elrejtőzött, vagy a még végrehajtásra váró szabadságvesztés tartamára tekintettel, avagy egyéb okból alaposan feltehető, hogy szökésével vagy elrejtőzésével a büntetés végrehajtása alól kivonná magát, illetve alaposan tartani kell attól, hogy szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el, az ügyészség, az indítvány benyújtása után a büntetés-végrehajtási bíró elrendelheti a szabadságvesztés ideiglenes foganatba vételét.

(3) A határozatban a szabadságvesztés ideiglenes foganatba vételének az időtartamáról is rendelkezni kell, amely a feltételes szabadságra bocsátás megszüntetése esetén még letöltendő szabadságvesztés tartamáig terjedhet, de nem haladhatja meg a harminc napot. A határozat a fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható.

(4) Az ügyészség által elrendelt ideiglenes foganatba vétel időtartama legfeljebb öt nap. Az ügyészség határozata ellen a Be. szerinti panasznak van helye.

(5) Az ügyészség indítványának elutasítása esetén a bűnügyi költséget az állam viseli.

315. § (1) A 310-314. § rendelkezéseit a fiatalkorúak pártfogó felügyeletének végrehajtása során az alábbi eltérésekkel kell alkalmazni.

(2) A fiatalkorúak pártfogó felügyeletét az erre külön kijelölt fiatalkorúak pártfogó felügyelője hajtja végre. A pártfogó felügyelet végrehajtásában a gyermekjóléti szolgálat is közreműködhet.

(3) A javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás esetén a pártfogó felügyelet az elbocsátás napjával kezdődik.

(4) Ha a pártfogolt az ideiglenes elbocsátás alatt a magatartási szabályokat megszegi, a pártfogó felügyelő a 314. § (1) bekezdése szerint jár el. Ha a magatartási szabályok megszegése miatt a Btk. 121. § (3) bekezdése alapján az ideiglenes elbocsátás megszüntetésének lehet helye, azt az ügyészség a bíróságnál indítványozza.

(5) A pártfogó felügyelet akkor is megszűnik, ha a bíróság az ideiglenes elbocsátást megszünteti vagy a pártfogolt az ideiglenes elbocsátás tartama alatt a huszonegyedik életévét betölti.

Ideiglenes elbocsátás és elbocsátás a javítóintézetből

380. § (1) A fiatalkorút a Btk. 121. § (1) bekezdésében foglalt feltételek fennállása esetén a javítóintézetből ideiglenesen el kell bocsátani, ha a javítóintézeti nevelés alatti magatartására tekintettel alaposan feltehető, hogy a fiatalkorú helyes irányú fejlődése a javítóintézeti elhelyezés nélkül is elérhető. A bíróság az ideiglenes elbocsátással egyidejűleg a fiatalkorút pártfogó felügyelet alá helyezi.

(2) Kizárt az ideiglenes elbocsátása annak a fiatalkorúnak, akinek a fegyelmi felelősségét a javítóintézet engedély nélküli elhagyása miatt legalább három alkalommal megállapították. Kivételesen, a fiatalkorú megváltozott magatartására figyelemmel, az intézeti tanácsnak az ideiglenes elbocsátás esedékessége előtt két hónappal megtett előterjesztése alapján a büntetés-végrehajtási bíró dönthet a fiatalkorú ideiglenes elbocsátásáról. Ilyen kérelemmel a fiatalkorú, a védője és a törvényes képviselője is élhet.

(3) Az ideiglenes elbocsátásra, annak esedékességét megelőző két hónappal, az intézeti tanács tesz előterjesztést a büntetés-végrehajtási bírónak. Az előterjesztéshez a nevelő és a pszichológus véleményét mellékelni kell. Az előterjesztésben javaslatot kell tenni az ideiglenes elbocsátás időpontjára és arra, hogy a pártfogó felügyelet alatt milyen külön magatartási szabályok megállapítása segítené a fiatalkorú helyes irányú fejlődését.

(4) Az ideiglenes elbocsátás véglegessé válik, ha a fiatalkorú annak tartama alatt betölti a huszonegyedik életévét.

(5) A javítóintézet a fiatalkorú ideiglenes elbocsátásának várható időpontjáról legalább két hónappal korábban értesíti a fiatalkorú lakcíme, illetve tényleges tartózkodási helye szerint

illetékes pártfogó felügyelői szolgálatot, és a pártfogó felügyelővel együttműködve előkészíti az ideiglenes elbocsátást.

(6) Az ideiglenes elbocsátás előkészítése során

a) a javítóintézet annak esedékessége előtt legalább három hónappal a külön magatartási szabályok előírása érdekében a büntetés-végrehajtási bírónál pártfogó felügyelői vélemény beszerzésére javaslatot tehet,

b) a fiatalkorú családját, gondozását ellátó nagykorú személyt fel kell készíteni a fiatalkorú visszafogadására, vagy ha a családba való visszatérés nem lehetséges, megfelelő elhelyezéséről kell gondoskodni, nagykorúsága elérése esetén elő kell segíteni, hogy - legalább - lakhatása biztosítva legyen,

c) elő kell segíteni továbbá azt, hogy a fiatalkorú folytathassa tanulmányait vagy munkába álljon.

(7) A pártfogó felügyelő az (5) bekezdés szerinti értesítés időpontjától kezdődően a fiatalkorúval rendszeres kapcsolatot tarthat.

381. § (1) Az ideiglenes elbocsátást meg kell szüntetni, ha a fiatalkorú a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi. Ha a magatartási szabályok megszegése miatt az ideiglenes elbocsátás megszüntetésének lehet helye, a pártfogó felügyelő vagy a rendőrség - a pártfogó felügyelő egyidejű értesítése mellett - a bizonyítási eszközök megjelölésével a megszüntetés érdekében az ügyészséghez fordul.

(2) Ha az ideiglenesen elbocsátott fiatalkorú javítóintézeti nevelésének folytatását vagy ideiglenes fogamatba vételét rendelték el, a fiatalkorút az az intézet fogadja vissza, amelyikből elbocsátották.

382. § (1) Ha a fiatalkorú a huszonegyedik életévét betöltötte, az igazgató a javítóintézetből elbocsátja.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott eseteken kívül megszűnik a javítóintézeti nevelés, ha

a) a bíróság által meghatározott tartama letelt,

b) a fiatalkorút a javítóintézeti nevelés tartama alatt szabadságvesztésre ítélik (Btk. 122. §).

(3) A végleges elbocsátás várható időpontja előtt a javítóintézet - a gyermekjóléti szolgálat segítségével - előkészíti, megszervezi és segíti a fiatalkorú családjába való visszatérését, vagy ha ez nem lehetséges, önálló életének megkezdését, munkaerő-piaci elhelyezkedését, szükség esetén átképzését. A családjába visszatérni nem tudó fiatalkorú részére a javítóintézet lakhatási lehetőséget keres.

Közös szabályok

383. § (1) A tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatalkorú elbocsátása vagy ideiglenes elbocsátása előtt hatvan nappal a törvényes képviselőt értesíteni kell.

(2) A fiatalkorút szabadítása esetén a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülőnek vagy a gyámnak kell átadni a javítóintézet székhelyén. A törvényes képviselő írásbeli hozzájárulása esetén a fiatalkorú kísérő nélkül hagyhatja el a javítóintézetet.

(3) Ha a fiatalkorú szülőjéhez vagy gyámjához történő hazatérésére megtett intézkedések nem vezetnek eredményre, akkor a javítóintézet megkeresi a gyámhatóságot a szükséges gyermekvédelmi intézkedés megtétele érdekében.

(4) Ha a fiatalkorú törvényes képviselője nem jelent meg az átvétel érdekében és nem járult hozzá a fiatalkorú kísérő nélküli eltávozásához, a javítóintézet haladéktalanul megkeresi a fiatalkorú ideiglenes elhelyezése érdekében a gyermekek védelméről szóló törvényben feljogosított szervet és gondoskodik a fiatalkorúnak az ideiglenes hatályú elhelyezéséről rendelkező határozatban megjelölt gondozási helyre történő szállításáról.

(5) Ha a nevelésbe vett fiatalkorú szabadulásakor a gyermekvédelmi gyám nem jelent meg a fiatalkorú átvétele érdekében, a javítóintézet haladéktalanul értesíti a fiatalkorú gyermekvédelmi gyámját működtető területi gyermekvédelmi szakszolgálatot a fiatalkorú gondozási helyére történő szállításának megszervezése érdekében.

(6) Az elbocsátáskor vagy ideiglenes elbocsátáskor a fiatalkorú részére kell kiadni a letéti pénzt, a letétként kezelt értéktárgyait, a saját ruházatát, továbbá a személyazonosító igazolványát, iskolai bizonyítványát, valamint az elbocsátó levelét.

Utógondozás

384. § (1) Azon fiatalkorúak számára, akiknek a javítóintézeti nevelése a 382. § (1) bekezdésében vagy a 382. § (2) bekezdés *a)* pontjában szabályozottak szerint szűnik meg, és

a) a családjukba nem térhetnek vissza, továbbá az elbocsátás idejére nem sikerült számukra lakhatási lehetőség és megélhetési feltételeket teremteni,

b) a megkezdett tanulmányaikat a javítóintézeti oktatás, képzés keretein belül szeretnék befejezni

a javítóintézet utógondozó részleget működtet.

(2) Az utógondozói részlegén történő elhelyezés engedélyezéséről - a fiatalkorú írásbeli kérelmére - az intézeti tanács javaslatára az igazgató dönt.

(3) Az elhelyezést az igazgató megszünteti

a) a fiatalkorú kérelmére,

b) ha az elhelyezés okai megszűntek,

c) ha a fiatalkorú a javítóintézet rendjét megszegi.

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

A javítóintézet utógondozó részlegén történő ellátás

66/Q. § (1) A javítóintézet utógondozó részlegén történő ellátás a javítóintézetben nevelt fiatalkorú tanulmányainak befejezéséig vagy élethelyzetének rendeződéséig, de legfeljebb a volt javítóintézeti nevelt 24. életévének betöltéséig tarthat.

(2) A javítóintézet utógondozó részlegén történő ellátás - kérelmére - a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátott fiatalok számára is biztosítható.

1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet a javítóintézetek rendtartásáról

16. § (1) A befogadáskor írásban és röviden szóban, valamint a befogadást követő legfeljebb 72 órán belül részletesen szóban - a fiatalok számára érthető megfogalmazással - tájékoztatni kell a fiatalokat

a) a Bv. tv. 12. § (3) és (4) bekezdésében meghatározottokról,

b) a jutalmazás rendjéről,

c) a javítóintézet engedély nélküli elhagyásának a Bv. tv. 377. §-a és 380. § (2) bekezdése szerinti következményéről, és

d) a javítóintézeti nevelés szabadságvesztésre való átváltoztatásának a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 122. §-ában foglalt szabályairól.

(2) A fiatalokat a Bv. tv. 349. § (2) bekezdésében foglaltokról - ide értve az ideiglenes elbocsátás első lehetséges időpontját is - a befogadást követő nyolc napon belül tájékoztatni kell.

47. § (1) A javítóintézet a fiatalok ideiglenes elbocsátásának előkészítése érdekében a 46. § (2)-(4) bekezdésében foglaltaknak megfelelően jár el. Az utógondozó az ideiglenes elbocsátás előkészítésének elősegítése érdekében végzett tevékenysége eredményéről beszámol a javítóintézeti tanácsnak.

(2) A Bv. tv. 380. § (3) bekezdése szerinti, a fiatalok ideiglenes elbocsátásának tárgyában a büntetés-végrehajtási bíró számára készített előterjesztéshez a javítóintézeti tanácsa nevelőtől pedagógiai véleményt, a pszichológustól pszichológiai véleményt kér, és azt csatolja az előterjesztéshez. A javítóintézeti tanács előterjesztésében - a nevelő, valamint a pszichológus véleménye alapján - ki kell térni arra, hogy a fiatalok számára milyen külön magatartási szabályok előírását javasolja.

(3) Ha a javítóintézeti tanács a (2) bekezdés szerinti előterjesztésében a javítóintézeti nevelés folytatását javasolja, egyidejűleg javaslatot tesz az újabb bírói meghallgatás időpontjára.

(4) Ha a büntetés-végrehajtási bíró a fiatalok ideiglenes elbocsátását nem rendelte el, és új határnapot tűzött ki a meghallgatásra, az általa megjelölt időpontban a javítóintézeti tanácsnak a fiatalok ügyében kiegészítő véleményt és javaslatot kell előterjeszteni.

48. § (1) Ha a büntetés-végrehajtási bíró a fiatalok ideiglenes elbocsátását rendeli el, a javítóintézet erről a pártfogó felügyelet ellátása céljából haladéktalanul értesíti a fiatalok lakóhelye szerint illetékes pártfogó felügyelői szolgálatot. Az értesítéshez csatolni kell a büntetés-végrehajtási bírói végzést, valamint a fiatalokról készített nevelői véleményt és pszichológiai véleményt.

(2) Ha a fiatalok nem a lakóhelyén kíván tartózkodni, illetve a büntetés-végrehajtási bíró a fiatalok tartózkodási helyéül nem a lakóhelyét jelöli meg, a tájékoztatást és a szükséges mellékleteket az új tartózkodási hely szerint illetékes fővárosi, megyei pártfogó felügyelői szolgálatnak is meg kell küldeni.

(3) A fiatalok ideiglenes és végleges elbocsátásáról és annak időpontjáról a javítóintézet értesíti

a) a 18 év alatti fiatalok esetében a lakóhelye szerinti gyámhivatalt,

b)¹ az ideiglenes hatállyal elhelyezett, nevelésbe vett vagy utógondozói ellátásban részesült fiatalkorú ideiglenes hatályú elhelyezését, nevelésbe vételét vagy utógondozói ellátását elrendelő gyámhivatalt,

c) a fiatalkorú törvényes képviselőjét, és

d) a nevelésbe vett fiatalkorú szülőjét, ha szülői felügyeleti jogát a bíróság nem szüntette meg,

e) az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett vagy utógondozói ellátásban részesült fiatalkorú esetén a fiatalkorú ügyében illetékes területi gyermekvédelmi szakszolgálatot.

(4) A fiatalkorú törvényes képviselője részére küldött értesítésnek tartalmaznia kell az arról való tájékoztatást, hogy elbocsátáskor a fiatalkorú csak a törvényes képviselőnek, a javítóintézet székhelyén adható át, továbbá, hogy a fiatalkorú csak a törvényes képviselő írásbeli kérésére indítható útnak egyedül.

(5) A fiatalkorú végleges elbocsátásáról és annak időpontjáról a javítóintézet értesíti a javítóintézeti nevelést elrendelő bíróságot.

49. § (1) A javítóintézet az ideiglenes elbocsátáskor felhívja a fiatalkorú figyelmét arra, hogy negyvennyolc órán belül köteles jelentkezni a fiatalkorú lakcíme szerint illetékes fővárosi, megyei pártfogó felügyelői szolgálatnál.

(2) Az elbocsátás előtt a fiatalkorúnak le kell adnia az ágyneműjét, valamint - ha rendelkezik az évszaknak megfelelő saját ruházattal - a javítóintézettől személyes használatra kapott ruházatát. A fiatalkorú az elbocsátáskor jogosult magával vinni az általa használt tanszereket.

(3) A fiatalkorúnak - kérelmére - az igazgató az elbocsátáskor készpénzsegélyt, utazási vagy ruházati segítyt adhat.

50. § Ha a bíróság a fiatalkorút jogerősen elzárás büntetésre ítélte, a javítóintézet igazgatója a javítóintézetből történő elbocsátás vagy ideiglenes elbocsátás esedékessége előtt legalább nyolc munkanappal - az átszállítás napjának a megjelölésével és a bíróság felhívásának a megküldésével - intézkedik a javítóintézet székhelye szerint illetékes rendőri szervnél a fiatalkorú büntetés-végrehajtási intézetbe történő átszállítása iránt.

Visszafogadás a javítóintézetbe

51. § Ha az ideiglenesen elbocsátott fiatalkorú javítóintézeti nevelésének folytatását vagy ideiglenes fogamatba vételét rendelték el, a visszafogadás Bv. tv. 381. § (2) bekezdése szerinti előkészítése során a befogadásra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

A javítóintézeti utánkövetés

53. § (1) A javítóintézet a pártfogó felügyelő jelentései alapján az ideiglenesen elbocsátott fiatalkorú életkörülményeinek alakulását figyelemmel kíséri.

(2) A javítóintézet utógondozója a volt ellátott kérésére - a pártfogó felügyelővel együttműködve - tanácsadással, illetve az ügyeinek intézéséhez nyújtott segítséggel támogathatja a volt ellátott beilleszkedését, önálló életvitelét.

8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről

40. § A pártfogó felügyelet végrehajtása során a pártfogó felügyelő feladata különösen

¹ Megállapította: 62/2021. (XII. 29.) EMMI rendelet 22. § (1). Hatályos: 2022. I. 1-től.

- a) annak ellenőrzése és rendszeres figyelemmel kísérése, hogy a pártfogolt megtartja-e a külön magatartási szabályokat, eleget tesz-e az előírt kötelezettségeknek, továbbá hogy milyen viselkedést tanúsít a munkahelyén vagy az oktatási intézményben, illetve a lakóhelyén,
- b) a pártfogolt rendszeres beszámoltatása életkörülményeiről és életviteléről,
- c) segítség nyújtása a pártfogolt számára a társadalomba való beilleszkedéshez, a bűnismétlés elkerüléséhez,
- d) indokolt esetben a pártfogolt segélyben részesítése.

40/A. § (1) A pártfogó felügyelet végrehajtása során a pártfogó felügyelő a pártfogolt figyelemmel kísérését elsősorban személyes kapcsolattartás keretében végzi, és ennek megfelelően határozza meg – az egyéni pártfogó felügyelői terv megvalósulása és a pártfogolt személyi körülményei, illetve szükségletei alapján, a (2) bekezdésben és a [Bv. tv. 317. § \(5\) bekezdésében](#) meghatározottak figyelembevételével – a pártfogolt személyes jelentkezési kötelezettségének gyakoriságát.

41. § A 40. § c) pontjában foglalt segítségnyújtás keretében a pártfogó felügyelő tanácsot ad a pártfogolt iskolai, munkahelyi, egészségi, szociális és egyéb problémái megoldásához, az ehhez szükséges támogatások igénybevételéhez, valamint szükség esetén a bűnismétlés valószínűségének csökkentése, az integrációs esély növelése érdekében közbenjár a pártfogolt életvezetési problémáinak rendezésével összefüggő ügyekben.

44. § (1) A pártfogó felügyelő a pártfogó felügyeletet – a [Bv. tv. 317. § \(5\) bekezdésében](#) meghatározott kivétellel – egyéni pártfogó felügyelői terv (a továbbiakban: terv) alapján hajtja végre.

(2) A pártfogó felügyelő a pártfogolt tájékoztatását követő harminc napon belül készíti el a tervet.

(3) A terv tartalmazza a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okok, a bűnismétlés vonatkozásában fennálló, a terheltet veszélyeztető körülmények kockázatelemzésen vagy kockázatértékelésen alapuló megnevezését, valamint a megszüntetésükhöz szükséges teendőket, így különösen

- a) a pártfogolt kötelezettségeit,
- b) a pártfogó felügyelő feladatait,
- c) azoknak az intézményeknek, személyeknek a megnevezését, akiknek a segítségét a terv megvalósításához célszerű igénybe venni.

(4) A pártfogó felügyelet végrehajtását követően a pártfogó felügyelő a tervben foglaltak megvalósulásáról rövid összefoglalást készít.

48. §- A pártfogó felügyelő szükség szerint tájékoztatja rendszeres ellenőrzései, tapasztalatai alapján a pártfogolt magatartásáról, körülményei alakulásáról a pártfogó felügyelet alkalmazásáról döntést hozó bíróságot, illetve az ügyészséget - ideiglenes elbocsátás esetén a javítóintézetet -, továbbá arról is, ha a pártfogó felügyelet letelt, és az alatt a pártfogolt kifogástalan magatartást tanúsított, vagy az egyéb okból megszűnt. A pártfogó felügyelő a pártfogó felügyelet leteltéről a pártfogolt lakcíme vagy tényleges tartózkodási helye szerinti rendőrkapitányságot is tájékoztatja.

Szakirodalom:

Bogschütz, Z. – Kóta, T. – Velez, E. (2009). A pártfogó felügyelet, mint közösségi szankció. In: Borbíró Andrea Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (szerk.) *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II.* p. 197-232, Budapest: IRM.

Borbíró, A. (2009). Bűnmegelőzés. In: Kerezsi Klára – Borbíró Andrea (szerk.), *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I.* (pp. 111–140.) Budapest: IRM.

Christie, N. (1991). *A fájdalom korlátai.* Budapest: Európa Könyvkiadó.

Hatvani Erzsébet - Papházi Tibor: Deviancia és szociális fogyatékoság. A javítóintézetekből elbocsátottak utánkövetéses vizsgálatának lehetőségei, tapasztalatai I. rész, 2003, 21. kötet 1. szám, 101-124, II. rész 2003, 21. kötet 2. szám, 203-224

Hegedűs, J. (2010a): *Gyermeksorsok, életutak a javítóintézeti világból.* Budapest: Gondolat Kiadó.

Hegedűs, J. (2010b). A javítóintézeti nevelés elmélete. In Hegedűs, J. (szerk.), *A javítóintézet világa* (pp. 51– 63.). Budapest: Eötvös Kiadó.

Kerezsi Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája, Complex Kiadó, Budapest. 2006. 282-283.o.

Kerezsi Klára, Kó József: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának hatékonysága, a fiatalkorú elítéltek utánkövetéses visszaesési vizsgálata, Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2007.

http://www.okri.hu/images/stories/KT/KT45_2008/005_kt45_fiatalkoruk%20bunteto%20igazsagszolgalatasi.pdf, letöltés: 2019. október 10.

Kerezsi Klára: Büntetve gondozni? A javítóintézeti nevelés helye a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerében ESÉLY 2007/3. 36.-42.

Kovács, K. (2013). Fiatalkorú bűnelkövetők reszocializációs nevelése speciálprevenzív beavatkozások a szabadságvesztés alatt és azt követően. *Jogi-és politikatudományi folyóirat*, VII. évfolyam, 2. <http://dieip.hu/wp-content/uploads/2013-2-11.pdf> Letöltve: 2019.október 20.

Dr. Kun, B. – Dr. Ládai, I. (1905). *A fiatalokorúak kriminalitása ellen való küzdelem Magyarországon.* Franklin Társulat

Kun, B. – Marschalkó, J. – Rottenbiller, F. (1911). *A fiatalkorúak támogatására hivatott jótékony célú intézmények Magyarországon.* Budapest: Wodianer és fiai Könyvnyomda.

Lévay, M. (2005). Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. *Család, Gyermek, Ifjúság*, 3. 21–28.

Szabó Judit: Speciális prevenció és dezisztencia, doktori értekezés, 2015

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/30345/Disszertacio_SzaboJudit_EDIT.pdf?sequence=3&isAllowed=y, letöltés: 2019. október 10.

Szarka Attila Átváltozások, Ferenczi György Emlékkötet

SZIME, 2020 Szociálpolitikai Tükör, Tükör Könyvek 1.

Utasi Judit: A javítóintézetből elbocsátott fiatalok pártfogó felügyeletének eredményessége, 1991-1996. *Kriminológiai Tanulmányok XXXVIII*. Budapest, 2001. 222-238. p.

Életkeretek a börtönön innen és túl - Szubjektív reszocializációs esélyek

Szociológiai tanulmányok 2015/2, Szerkesztő: Albert Fruzsina. Albert Fruzsina, A kutatás bemutatása p.7-13.

https://szociologia.tk.mta.hu/uploads/files/2015/albert_borton.pdf, letöltés: 2019. november 10.

A fiatalok családi kapcsolatainak erősítését, családba történő visszaillesztését segítő, a további kriminalizálódást fékező stratégia és hozzá kapcsolódó cselekvési terv tanulmány formájában és végrehajtása – Javítóintézetek szakmai munkájának standardizálása, 2015

(társzerzők: Dr. Hatvani Erzsébet, Juhász Péter, Zombori Tamás)

<http://nkji.hu/szakmai-tevekenyseg/>, letöltés: 2019. október 20.

A bűnmegelőzés és bűnisméltés megelőzését szolgáló szakmai tevékenységek, tartalmak, ismert/bevált jó gyakorlatok hasznosítása és a javítóintézetben történő alkalmazásnak elemző vizsgálata (elterelés, jóvátétel). A vizsgálat eredmény ismeretében a lehetséges fejlesztési irányok, az ehhez szükséges személyi és tárgyi feltételek meghatározása, a szükségesnek ítélt jogszabály módosítások megfogalmazása - Javítóintézetek szakmai munkájának standardizálása, 2015. (Társzerzők: Dr. Hatvani Erzsébet, Juhász Péter, Zombori Tamás)

<http://nkji.hu/szakmai-tevekenyseg/> letöltés: 2019. október 20.

Mellékletek

1.sz. melléklet

Adatfelvétel

az ideiglenesen elbocsátott, az utánkövetésbe bevont, javítóintézeti nevelésre ítélt növendékről, a javítóintézeti nevelés időszakában a javítóintézeti adatok alapján
kérdőív kitöltő növendékügyi előadó/utógondozó

I. Alapadatok:

Név.:

Szül. hely. idő.:

An:

Befogadáskori életkor (év, hónap):

Id. elbocsátáskori életkor (év, hónap):

Befogadáskori lakóhely (csak a megye):

Elbocsátáskori lakóhely (csak a megye):

Befogadáskori tartózkodási hely (csak a megye):

Elbocsátáskori tartózkodási hely (csak a megye):

Id. elbocsátáskor meghatározott cím, státusz (kihez):

1.) megye:

2.) befogadói státusz

a.) gyermekvédelmi gondoskodás, hova:

b.) utógondozás, hova:

c.) család, kihez:

d.) egyéb:

Javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás kezdő napja:

Javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás befejező napja:

Javítóintézeti nevelés kiszabott időtartama (év, hónap):

(Amennyiben egységes intézkedés volt, akkor annak a tartama)

Javítóintézetből való ideiglenes elbocsátást megelőző ténylegesen letöltött idő (év, hónap):

(őrizet, minden letartóztatás, javítóintézeti nevelés)

Ebből letartóztatásban töltött idő (év, hónap):

Ebből javítóintézeti végrehajtásban töltött letartóztatás (év, hónap):

Összesen javítóintézetben töltött idő:

(javítóintézetben végrehajtott előzetes letartóztatás, javítóintézeti nevelés)

Javítóintézetbe való befogadáskor elvégzett legmagasabb iskolai osztály:

(a javítóintézetben végrehajtott letartóztatás kezdetét vegyük figyelembe)

Javítóintézetből való id. elbocsátáskor elvégzett legmagasabb iskolai osztály:

Javítóintézetből való id. elbocsátáskor elvégzett OKJ-s tanfolyam:

Javítóintézeti nevelés alatti szökések száma, időtartama:

(hány alkalommal, összesen hány nap)

II.

Javítóintézeti nevelés alatti státusz befogadáskor

Volt-e bármikor gyermekvédelmi gondozott?

a.) igen

b.) nem

Befogadáskor gyermekvédelmi gondozott volt-e?

a.) igen

b.) nem

III.

Gyermekvédelmi gondoskodás adatai: (ezt a részt csak akkor töltjük, ki ha gyermekvédelmi gondozott volt a befogadáskor, ha nem volt gyermekvédelmi gondozott a befogadáskor lépünk át a IV. pontra., amennyiben a javítóintézeti nevelés alatt szűnt meg a gyermekvédelmi gondoskodás /nagykorúság vagy megszűnés miatt/ akkor is töltjük ki.)

Ha a befogadáskor gyermekvédelmi gondozott volt, mikor történt az utolsó nevelésbevitel/ideiglenes hatályú elhelyezés időpontja a befogadás előtt:

Gyermekvédelmi gondoskodás megszűnésének időpontja a javítóintézeti nevelés alatt:

Oka:

a.) nem szűnt meg

b.) 18. életév

c.) egyéb:

Gyermekvédelmi gondoskodás alatti elhelyezés típusa a befogadáskor (gondozási hely):

a.) nevelőszülő

b.) lakásotthon

c.) gyermekotthon

d.) speciális gyermekotthon

e.) központi speciális gyermekotthon

f.) egyéb:

Volt-e kapcsolata a javítóintézeti elhelyezés alatt a korábbi gondozási hellyel:

(több is aláhúzható)

a.) igen, telefonon tartották a kapcsolatot

b.) igen, fogadták eltávozásra, szabadságra

c.) nem

d.) egyéb:

Változott-e a gondozási hely a javítóintézeti nevelés alatt?

a.) nem

- b.) igen
- c.) ha igen, mire:
- d.) ha igen, miért

Gyermekvédelmi gyámmal kapcsolat jellege:

(több is aláhúzható)

- a.) igen, a büntető eljárási cselekményekre korlátozódott
- b.) igen az eltávozás, szabadság engedélyezésre korlátozódott
- c.) igen, de az eljárási cselekményeken (büntetőügyi és gyámi) kívül csak egy-két alkalommal
- d.) igen, rendszeres kapcsolat volt (pl.: legalább kéthavonta látogatás, rendszeres telefonon történő kapcsolattartás) az eljárási cselekményeken kívül is
- e.) egyéb:

A javítóintézeti nevelés és az ez alatt fennálló gyermekvédelmi gondoskodás időszaka alatt volt-e a vérszerinti családdal (szülő, testvér, nagyszülő) kapcsolat?

- a.) nem, soha
- b.) igen, de nem volt rendszeres
- c.) igen, rendszeres telefon, levél
- d.) igen, rendszeres telefon, levél, látogatás
- e.) igen, rendszeres telefon, levél, látogatás, eltávozás, szabadság
- f.) egyéb:

Ha volt látogatás, milyen gyakori volt:

- a.) egy-két alkalommal
- b.) alkalmanként (pl.: két havonta, ünnepeken, stb)
- c.) rendszeresen (havonta, minden lehetőség, stb.)
- d.) egyéb:

Ha a vérszerinti családhoz volt eltávozás, szabadság, milyen gyakori volt:

- a.) egy-két alkalommal
- b.) alkalmanként (két havonta, szünetekre, stb)
- c.) rendszeresen (minden eltávozási és szabadság lehetőségen)
- d.) egyéb:

Javítóintézeti nevelés és ezzel együtt fennálló gyermekvédelmi gondoskodás időszaka alatt volt-e a vérszerinti családon kívüli meghatározó kapcsolattartóval (távolabbi hozzátartozó, élettárs, stb.) kapcsolat?

Ha igen, ki(k) volt(ak)? (nem nevek, hanem jellemzők alapján a jelleget meghatározva megadni)

Ha igen a kapcsolattartás jellemzői:

Gyermekvédelmi gondoskodás időszaka alatt volt-e egyéb meghatározó kapcsolattartóval kapcsolat?

- a.) nem, soha

- b.) igen, de nem volt rendszeres
- c.) igen, rendszeres telefon, levél
- d.) igen, rendszeres telefon, levél, látogatás
- e.) igen, rendszeres telefon, levél, látogatás, eltávozás, szabadság
- f.) egyéb:

Ha volt látogatás, milyen gyakori volt:

- a.) egy-két alkalommal
- b.) alkalmanként (pl.: két havonta, ünnepeken, stb)
- c.) rendszeresen (havonta, minden lehetőség, stb.)
- d.) egyéb:

Ha volt eltávozás, szabadság, milyen gyakori volt:

- a.) egy-két alkalommal
- b.) alkalmanként (két havonta, szünetekre, stb)
- c.) rendszeresen (minden eltávozási és szabadság lehetőségen)
- d.) egyéb:

IV.

Családban történő nevelkedés (csak akkor töltsük, ki ha családból történt a befogadás vagy a javítóintézeti elhelyezés alatt megszünt a gyermekvédelmi gondoskodás)

A javítóintézeti nevelés időszaka alatt volt-e a vérszerinti családdal (szülő, testvér, nagyszülő) kapcsolat?

- a.) nem, soha
- b.) igen, de nem volt rendszeres
- c.) igen, rendszeres telefon, levél
- d.) igen, rendszeres telefon, levél, látogatás
- e.) igen, rendszeres telefon, levél, látogatás, eltávozás, szabadság
- f.) egyéb:

Ha volt látogatás, milyen gyakori volt:

- a.) egy-két alkalommal
- b.) alkalmanként (pl.: két havonta, ünnepeken, stb)
- c.) rendszeresen (havonta, minden lehetőség, stb.)
- d.) egyéb:

Ha a vérszerinti családhoz volt eltávozás, szabadság, milyen gyakori volt:

- a.) egy-két alkalommal
- b.) alkalmanként (két havonta, szünetekre, stb)
- c.) rendszeresen (minden eltávozási és szabadság lehetőségen)
- d.) egyéb:

Javítóintézeti nevelés időszaka alatt volt-e a vérszerinti családon kívüli meghatározó kapcsolattartóval (távolabbi hozzátartozó, élettárs, stb.) kapcsolat?

Ha igen, ki(k) volt(ak)? (nem nevek, hanem jellemzők alapján a jelleget meghatározva megadni)

Ha igen a kapcsolattartás jellemzői:

Javítóintézeti nevelés alatt volt-e egyéb meghatározó kapcsolattartóval kapcsolat?

- a.) nem, soha
- b.) igen, de nem volt rendszeres
- c.) igen, rendszeres telefon, levél
- d.) igen, rendszeres telefon, levél, látogatás
- e.) igen, rendszeres telefon, levél, látogatás, eltávozás, szabadság
- f.) egyéb:

Ha volt látogatás, milyen gyakori volt:

- a.) egy-két alkalommal
- b.) alkalmanként (pl.: két havonta, ünnepeken, stb)
- c.) rendszeresen (havonta, minden lehetőség, stb.)
- d.) egyéb:

Ha volt eltávozás, szabadság, milyen gyakori volt:

- a.) egy-két alkalommal
- b.) alkalmanként (két havonta, szünetekre, stb)
- c.) rendszeresen (minden eltávozási és szabadság lehetőségen)
- d.) egyéb:

V.

Bűnelkövetéssel kapcsolatos adatok

Javítóintézeti nevelés szankció meghatározó cselekménye(i):

Befogadáskor volt-e már más, jogerős döntéssel befejezett büntetőeljárása/ a javítóintézeti nevelés alatt fejeztek –e be más, jogerős döntéssel járó büntetőeljárást esetében?

- a.) igen
- b.) nem

Ha igen, akkor hány cselekmény és milyen szankcióval zárult:

- a.) vádemelés elhalasztása / felfüggesztett ügyészi intézkedés, hány:
- b.) próbára bocsátás, hány:
- c.) felfüggesztett szabadságvesztés, hány:
- d.) szabadságvesztés, hány:

Meghatározó cselekmény(ek):

Követett-e el új cselekményt a javítóintézeti nevelés alatt:

- a.) nem

- b.) igen, hány eljárás:
- c.) Javítóintézeti nevelés alatt elkövetett cselekményben született jogerős döntéssel befejezett büntetőeljárása?

Ha igen, akkor hány cselekmény és milyen szankcióval zárult:

- a.) vádemelés elhalasztása / felfüggesztett ügyészi intézkedés, hány:
- b.) próbára bocsátás, hány:
- c.) felfüggesztett szabadságvesztés, hány:
- d.) szabadságvesztés, hány:

Volt-e olyan bűncselekmények, amelyet a javítóintézetben követett el, ha igen, milyen jellegű?

Volt-e olyan bűncselekmény, amit a javítóintézetben munkatárssal szemben követett el, ha igen, milyen jellegű?

VI.

Szöveges értékelés (minden egyes ponthoz rövid 4-5 mondatos értékelést kérünk)

A. Befogadás:

- 1.) Befogadáskori státusz rövid értékelése (család, gyermekvédelmi gondoskodás)
- 2.) Befogadáskori képzettségi státusz rövid értékelése: (iskolázottsági szint, lemaradás), tanulási képességek értékelése:
- 3.) Befogadáskori bünelkövetési státusz rövid értékelése:
- 4.) Befogadáskori fő jellemzők a pszichés, mentális állapotában, szenvedélybetegségek, egészségügyi állapot?
- 5.) Befogadáskori jellemzők az ismert bántalmazások elszívéséről?
- 6.) Egyéb meghatározó információ?:

B. Elbocsátás:

- 1.) Elbocsátáskori státusz rövid értékelése (család, gyermekvédelmi gondoskodás)
- 2.) Elbocsátáskori képzettségi státusz rövid értékelése: (iskolázottsági szint, lemaradás)
- 3.) Elbocsátáskori bünelkövetési státusz rövid értékelése:
- 4.) Elbocsátáskori fő jellemzők a pszichés, mentális állapotában, szenvedélybetegségek, egészségügyi állapot?
- 5.) Egyéb meghatározó információ:

2.sz. melléklet

Kérdőív

a javítóintézetben nevelésre ítélt, a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátott, utánkövetésbe bevont fiatalokóról

(Az utánkövetéses vizsgálatba azok a fiatalok kerültek bevonásra, akiknek az ideiglenes elbocsátása a évben történt és az ideiglenes elbocsátása napján még folyamatban van vagy legalább napjáig tart.)

A kérdőívet a fiatalok ügyében az ideiglenes elbocsátás tartama alatt elrendelt pártfogó felügyeletet végrehajtó pártfogó felügyelő tölti ki.)

I. Alapadatok

A.)

- 1.) A kérdőívet kitöltő pártfogó felügyelő neve:
- 2.) A Kormányhivatal és szervezeti egységének megnevezése:

B.)

- 1.) Pártfogó felügyelet alatt álló neve:
- 2.) Szül. hely. idő.:
- 3.) An. neve:
- 4.) Javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás kezdete:
- 5.) Javítóintézetből való elbocsátás /várható/ vége (ideiglenes elbocsátás vége):
- 6.) Az ideiglenes elbocsátáskori életkor (év, hónap):
- 7.) Az ideiglenes elbocsátás befejezésekor /várható/ életkor (év, hónap):
- 8.) Javítóintézetből való ideiglenes elbocsátáskori státusz, hova ment (az ideiglenes elbocsátásról szóló végzés alapján)
 - a.) gyermekvédelmi gondoskodásba történő elbocsátás esetén hova ment (*intézménytípus /nevelőszülő, lakásotthon, gyermekotthon, (központi) speciális gyermekotthon, utógondozói ellátás/település*):
 - b.) családba történő elbocsátás esetén hova ment (*kihez, település*):
 - c.) egyéb esetben hova ment (*kihez, település*):
- 9.) Volt-e a pártfogó felügyelet alatt a tartózkodási helyben változás, ha igen, annak mi volt az oka, jelezte-e ezt a pártfogó felügyelőnek, kihez, hova ment (amennyiben ez több alkalommal előfordult minden változás), igényelt-e a tartózkodási hely változás illetékességi változást a pártfogó felügyelet végrehajtásában?:

II. Az Ideiglenes elbocsátás alatti jellemzők

A végzés szerint meghatározott ideiglenes elbocsátás tartama (év, hónap):

Volt-e a végzésben előírt külön magatartási szabály, ha igen, mi volt az?

Megjelent-e a fiatalok az első pártfogói meghallgatáson, ha nem mi volt az oka, mikor és hogyan történt az első meghallgatás?

Pártfogó felügyelő által meghatározott kapcsolattartás gyakorisága, ebben változások az ideiglenes elbocsátás alatt (kapcsolattartás előírt gyakorisága, helye, formája, stb.):

A kapcsolattartás egyéb jellemzői:

III. Szöveges értékelés (minden egyes ponthoz szöveges értékelést kérünk)

A szöveges értékelés „A”, „B”, „C” kérdéssort tartalmaz, az „A” és „B” kérdéssort kérjük kitölteni, a „C” kérdéssor kitöltésével segítheti az utánkövetés módszertani fejlesztését.

„A” kérdéssor, az ideiglenes elbocsátás kezdete:

(Az alábbi kérdések megválaszolásával szeretnénk arról képet kapni, hogy a pártfogó felügyelőnek milyen tapasztalatai voltak a pártfogoltról az ideiglenes elbocsátás, pártfogó felügyelet kezdő időpontjában)

- 1.) Az ideiglenes elbocsátáskori státusz értékelése (gyermekvédelmi gondoskodás, önálló életkezdés, család, családalapítás, saját gyermek, lakhatási, anyagi jellemzők, stb.):**
- 2.) Az ideiglenes elbocsátáskori képzettségi státusz, tanulási képességek, lehetőségek értékelése (iskolázottsági szint, lemaradás, folyamatban lévő iskolai tanulmányok, szándék tanulmányok folytatására, új képzettség megszerzésére, stb.):**
- 3.) Az ideiglenes elbocsátáskori foglalkoztatásra vonatkozó jellemzők, lehetőségek értékelése (munkahely, szándék elhelyezkedésre, munkanélküliség, foglalkoztatási hivatal, stb.):**
- 4.) Az ideiglenes elbocsátáskori bűnelkövetési státusz értékelése (folyamatban lévő büntető eljárások, a javítóintézeti nevelés mellett más folyamatban lévő jogerősen végrehajtandó ítéletek, szabálysértési eljárások, stb.):**
- 5.) Az ideiglenes elbocsátáskori pszichés, mentális állapot értékelése (szenvedélybetegségek, egészségügyi állapot, stb.):**
- 6.) Az ideiglenes elbocsátáskori kockázati tényezők és protektív tényezők értékelése:**
- 7.) Az ideiglenes elbocsátáskori egyéb meghatározó információ(k):**

„B” kérdéssor az ideiglenes elbocsátás folyamata, befejezése:

(A „B” kérdéssort minden esetben ki kell tölteni, nemcsak akkor, ha már a pártfogó felügyelet befejeződött vagy a pártfogó felügyelet vége közeledik, hanem akkor is, ha még folyamatban van. Az első esetben az értékelés már a teljes pártfogó felügyelet jellemzőit, változásait mutatja be, a második esetben, a folyamatban egy pillanatfelvétel, az addig eltelt időszak változásait, jellemzőit értékeli.)

- 1.) Az ideiglenes elbocsátás alatt/végén a státusz rövid értékelése (gyermekvédelmi gondoskodás, önálló életkezdés, család, családalapítás, saját gyermek, lakhatási, anyagi jellemzők, stb.)**
- 2.) Az ideiglenes elbocsátás alatt/végén a képzettségi státusz, tanulási képességek, lehetőségek értékelése (iskolázottsági szint, lemaradás, folyamatban lévő iskolai tanulmányok, szándék tanulmányok folytatására, új képzettség megszerzésére, stb.):**

- 3.) Az ideiglenes elbocsátás alatt/végén a foglalkoztatásra vonatkozó jellemzők, lehetőségek értékelése (munkahely, szándék elhelyezkedésre, munkanélküliség, foglalkoztatási hivatal, stb.):
- 4.) Az ideiglenes elbocsátás alatt/végén a bűnelkövetési státusz értékelése (folyamatban lévő büntető eljárások, a javítóintézeti nevelés mellett más folyamatban lévő jogerősen végrehajtandó ítéletek, szabálysértési eljárások, stb.):
- 5.) Az ideiglenes elbocsátás alatt/végén pszichés, mentális állapot értékelése (szenvedélybetegségek, egészségügyi állapot, stb):
- 6.) Az ideiglenes elbocsátás alatt/végén kockázati tényezők és protektív tényezők értékelése:
- 7.) Az ideiglenes elbocsátás alatt/végén a külön magatartási szabályok végrehajtásának értékelése:
- 8.) Az ideiglenes elbocsátás alatt a fiatalkorút érintő intézményes (anyagi, természetbeni, személyes gondoskodást nyújtó) segítség, támogatások bemutatása, ezek lehetőségeinek és kudarcainak értékelése (lakhatási támogatások, szociális alapellátás, egészségügyi ellátás, foglalkoztatási támogatások, gyermekvédelmi támogatások, önkormányzati támogatások, stb.):
- 9.) Az ideiglenes elbocsátás alatt/végén miben kért a fiatalkorú további segítséget, támogatást, ezek hogyan valósultak meg?
- 10.) Az ideiglenes elbocsátás alatt/végén a fiatalkorú hogyan értékelte, miben lett volna még szüksége segítségre, akár a javítóintézeti nevelés alatt, akár a pártfogó felügyelet tartama alatt?
- 11.) Az ideiglenes elbocsátás alatt/végén a fiatalkorú hogyan értékelte volt-e olyan, amiben sem a javítóintézet sem a pártfogó felügyelő nem tudott segítséget, támogatást nyújtani?
- 12.) Az ideiglenes elbocsátás eredményesen telt-e el, vagy eredményesen telik-e az ideiglenes elbocsátás időszaka a kérdőív kitöltésekor, történt-e jelzés, eljárás kezdeményezése az ideiglenes elbocsátás megszüntetésére, ha igen milyen indokolással, az eljárás hol tart, mi lett az eredménye?
- 13.) Az ideiglenes elbocsátás alatt/végén egyéb meghatározó információ(k):

„C” kérdéssor

(A „C” kérdéssorban a pártfogó felügyelő észrevételei, javaslatai megosztására van lehetőség a konkrét pártfogó felügyelet tapasztalatai alapján, de általánosságban is értékelheti: az ideiglenes elbocsátás előkészítését, végrehajtását, a javítóintézetek és a pártfogó felügyelők együttműködését, illetve a jogszabályban előírt utánkövetés lehetőségeit.)

- 1.) Van-e javaslata, észrevétele azzal a kapcsolatban, hogy a javítóintézet miben támogathatta volna még a fiatalkorút, mi az, ami az ideiglenes elbocsátás végrehajtását segíthette volna?
- 2.) Van-e javaslata, észrevétele azzal a kapcsolatban, hogy a javítóintézet és a pártfogó felügyelő között szükséges-e további együttműködés az ideiglenes elbocsátás előkészítésében, ha igen milyen?
- 3.) Van-e javaslata, észrevétele azzal a kapcsolatban, hogy az ideiglenes elbocsátás során a javítóintézet által megküldött információk elégségesek-e, mivel lenne szükséges az információk körét bővíteni?

- 4.) Van-e javaslata, észrevétele azzal a kapcsolatban, hogy a pártfogó felügyelet miben támogathatta volna még a fiatalkorút, mi az, ami az ideiglenes elbocsátás végrehajtását segíthette volna?**
- 5.) Van-e javaslata, észrevétele azzal a kapcsolatban, hogy az ideiglenes elbocsátás során a jogszabályban meghatározott utánkövetés alatt mikor és milyen tartalommal érdemes a pártfogó felügyelőnek jelentést küldeni.**

Keltezés:

3.sz. melléklet

**Megyei (Fővárosi) Kormányhivatalok
Gyámügyi és Igazságügyi Főosztálya/Hatósági Főosztálya
Vezetője részére**

Tisztelt Gyámügyi és Igazságügyi Főosztály /Hatósági Főosztályvezető!

A javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015 (I.14.) EMMI rendelet határozza meg a javítóintézeti utánkövetés lehetőségét és kötelezettségét, az alábbiak szerint:

53. § (1) A javítóintézet a pártfogó felügyelő jelentései alapján az ideiglenesen elbocsátott fiatalok életkörülményeinek alakulását figyelemmel kíséri.

(2) A javítóintézet utógondozója a volt ellátott kérésére - a pártfogó felügyelővel együttműködve - tanácsadással, illetve az ügyeinek intézéséhez nyújtott segítséggel támogatja a volt ellátott beilleszkedését, önálló életvitelét.

Megítélésünk szerint a javítóintézet(ek) ezen feladatukat változó gyakorisággal látták el, illetve abban is különböző gyakorlat alakult ki, hogy az ideiglenes elbocsátás alatt kirendelt pártfogó felügyelők a végrehajtás közben vagy a pártfogó felügyelet befejezésekor küldtek –e jelentést (zárójelentést) a javítóintézet(ek) felé és ezeknek milyen volt a tartalma.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma egy módszertani projekt keretében felkérte a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Módszertani Osztályát, illetve a Szakmai Irányítási Főosztályt, hogy a javítóintézetek bevonásával dolgozzon ki egy modell projektet, mely megmutatja, hogy ennek a feladatnak a rendszerszintű alkalmazása milyen információkat tud nyújtani az elbocsátott fiatalokról. Reményeink szerint ez tovább erősítheti a javítóintézetek és a pártfogó felügyelők közötti hagyományosan jó együttműködést, illetve a jelentésekből nyert információk segíthetik a javítóintézeteket, hogy a befogadott fiatalok esetében a javítóintézeti nevelés alatt mely területeket lehet erősíteni.

A modellprogram megvalósításában kérnénk az Ön, mint szakmai irányító támogatását, illetve a pártfogó felügyelők közreműködését.

A javítóintézetek módszertani munkacsoportja összeállított egy kérdőívet, melyet azon pártfogó felügyelet alatt állók esetében szeretnénk kitöltetni a pártfogó felügyelővel, akik a évben kerültek ideiglenes elbocsátásra és a bv-bírói végzés alapján elrendelt ideiglenes elbocsátás legalább még folyamatban van. A kérdőív mintát mellékletben csatoljuk a megkereséséhez.

Jelen megkeresésünk egy előzetes tájékoztatás, melyről kérjük, hogy informálják a pártfogó felügyelő munkatársakat azzal, hogy az egyes fiatalok esetében kért kérdőívet a javítóintézetek fogják eljuttatni hozzájuk. Felméréseink szerint az egyes pártfogó felügyelőkre jutó kérdőívek száma nem lesz magas.

Előre is köszönjük a segítséget és a támogatást. Amennyiben a javítóintézeti utánkövetéssel kapcsolatban általánosságban észrevételük vagy javaslatuk van, azt szívesen vesszük.

Keltezés

Melléklet: minta kérdőív

4.sz. melléklet

Megyei(Fővárosi) Kormányhivatal
Gyámügyi és Igazságügyi Főosztály/Hatósági Főosztály
Xx pártfogó
Tisztelt!

A javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015 (I.14.) EMMI rendelet határozza meg a javítóintézeti utánkövetés lehetőségét és kötelezettségét, az alábbiak szerint:

53. § (1) A javítóintézet a pártfogó felügyelő jelentései alapján az ideiglenesen elbocsátott fiataikorú életkörülményeinek alakulását figyelemmel kíséri.

(2) A javítóintézet utógondozója a volt ellátott kérésére - a pártfogó felügyelővel együttműködve - tanácsadással, illetve az ügyeinek intézéséhez nyújtott segítséggel támogathatja a volt ellátott beilleszkedését, önálló életvitelét.

Megítélésünk szerint a javítóintézet(ek) ezen feladatukat változó gyakorisággal látták el, illetve abban is különböző gyakorlat alakult ki, hogy az ideiglenes elbocsátás alatt kirendelt pártfogó felügyelők a végrehajtás közben vagy a pártfogó felügyelet befejezésekor küldtek –e jelentést (zárójelentést) a javítóintézet(ek) felé és ezeknek milyen volt a tartalma.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma egy módszertani projekt keretében felkérte a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Módszertani Osztályát, illetve a Szakmai Irányítási Főosztályt, hogy a javítóintézetek bevonásával dolgozzon ki egy modell projektet, mely megmutatja, hogy ennek a feladatnak a rendszerszintű alkalmazása milyen információkat tud nyújtani az elbocsátott fiatakorúakról. Reményeink szerint ez tovább erősítheti a javítóintézetek és a pártfogó felügyelők közötti hagyományosan jó együttműködést, illetve a jelentésekből nyert információk segíthetik a javítóintézeteket, hogy a befogadott fiatakorúak esetében a javítóintézeti nevelés alatt mely területeket lehet erősíteni.

A modellprogram megvalósításában kérnénk az Ön közreműködését.

A javítóintézetek módszertani munkacsoportja összeállított egy kérdőívet, melyet kérnénk, hogy fk. XY ideiglenesen elbocsátott javítóintézeti nevelt esetében elektronikusan töltsön ki és küldjön vissza javítóintézetünk részére napjáig. A programban azokról a fiatakorúakról kérünk kérdőívet kitölteni, akik a ... évben kerültek ideiglenes elbocsátásra és az ideiglenes elbocsátás a bv-bírói végzés alapján legalább még folyamatban van. Nem feltétel, hogy lezáruljon a pártfogó felügyelet.

A modellprojektről előzetesen tájékoztattuk a Kormányhivatal ...Főosztály vezetőjét, és kértük a támogatást.

Előre is köszönjük az együttműködést, amennyiben további információra lenne szükség, kérem keresse XY munkatársat.

Keltezés

Melléklet: kérdőív (elektronikusan Word formátumban is)

5.sz. melléklet

Kérdőív a javítóintézetek munkatársi interjúhoz

- Volt-e szóbeli vagy írásbeli érdeklődés a pártfogók részéről, hogy ez miért szükséges kitölteni a kérdőívet?
 - Ha igen, akkor melyek voltak a leggyakoribb kérdések?
- Volt-e pozitív vagy negatív visszajelzés?
- Volt-e a kitöltéssel kapcsolatos megkeresés?
 - Ha igen mi volt az?
- Mit gondol a javítóintézet azzal kapcsolatban, hogy az utánkövetés kapcsán kapunk/kaphatunk egy írásbeli visszajelzést az intézményünk feladatellátásával kapcsolatban?
 - Ha ez hasznos, akkor miért ítéljük hasznosnak?
 - Ha nem, akkor miért nem?
- Jó visszajelzésnek gondolja -e az intézmény, hogy a pártfogó jelezzen vissza?
 - Kérem válaszoljon pro és kontra érvek megjelenítésével!
- Ha hasznos az utánkövetésnek ez a módja, akkor milyen gyakorisággal lenne érdemes megkeresni a pártfogót (p..6 havonta, a javítóintézeti nevelés időtartamának közepén és a végén, stb.)?
- Milyen tartalommal (jó-e ez a kérdőív vagy túl sok vagy túl kevés, általánosabbnak kell-e lennie vagy pont az a jó, hogy terel, stb)?
 - Kérem, hogy nyugodtan írj, amit szakmai szempontok alapján szükségesnek és elégségesnek gondolsz!
- Mit gondolnak az intézmények arról, hogy az utánkövetéses feladatnak az része, hogy a javítóintézet kvázi segítséget nyújtson a távozó növendéknek?
 - Mennyire reális ez az elképzelés? Ha nem miért nem, ha igen akkor miért igen?
 - Ha igen akkor meg lehet-e határozni miben tud általában a javító segíti és mi nem elvárható az intézménytől?
- Mennyire látja egzaktan a javítóintézet a meghatározást a jogszabályban a segítségre vonatkozó részben? Mi az elvárás az intézménnyel szemben, hogyan lehet ezt érteni? (stb.)
- „Ideális” helyzetben hogyan lehetne ezt megvalósítani (jogszabályi elvárásokat) mi kellene ehhez?